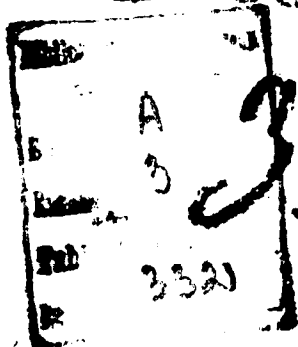
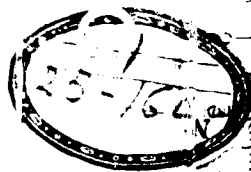

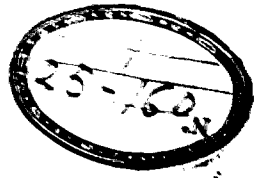
22 a 8

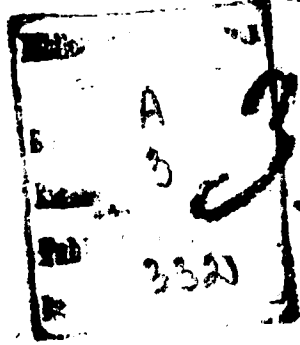
22.

2

22 a 8

22.

R. 2593

ORATORIA SACRA:

S E U

MODUS CONCIONANDI.

AUCTHORE

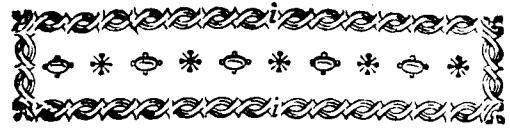
REVERENDO ADMODUM
*Patre Fratre Didaco Stella, Ordinis
Minorum, Regularis Obser-
vantie.*

SUPERIORUM PERMISSU:

MATRITI: EX TYPOGRAPHIA BLASII ROMAN.

Anno Domini MDCCLXXII.

MODUS
CONCIONANDI.
CAPUT I.

DE BONITATE CONCIONATORIS.

Upervacaneum quidem esset, prædicationis munus commendare, cum satis, superque à Christo Domino fuerit commendatum, ut aliis omissis, in illo dumtaxat se exercuerit. Hoc egregium & pene divinum munus prædicandi commisit Deus Discipulis suis *Marc. II 6.* præcipiens illis, *ut ubique gentium verbum Domini prædicarent.* Et ad hoc potissime fuere vocati, *ut hominum*

A

pi-

2 Modus Concionandi.

piscatores, & prædicatores fierent, Matth.

4. Qui igitur ad tantum, tamque sublimè munus (Dei beneficio) vocatur, primum omnium observet oportet, se magistrum virtutum & exemplar omnibus propositum, ut alii boni efficiantur. Unde jure primo omnium in concionatore bonitas & integritas vitæ est spectanda. Absonum enim esset & ab omnî ratione alienum, ut qui se magistrum virtutum autumat, in eisdem instrui indigeat. Sutor enim, aut quivis alius mœchanicus artifex suam artem non exercet, donec eam callet. Non secus verbi Dei concionator, cujus muneris est alios docere, debet munus hoc exercere, si virtutum inops & vacuus sit. Suggestum enim ascendens, virtutum opulentam officinam aperit, & arma ad vitia opprimenda sumit. Unde D. Hieronymus ad Nepotianum de vita clericorum, & D. Gregorius de cura pastorali, dicunt, ad hoc officium minime idoneos esse qui

Modus Concionandi. 3

qui virtutibus non sunt instructi. Et licet virtus multis nominibus ab omnibus sit amplectenda: peculiariter tamen eam debet habere concionator, tribus de causis.

Prima ne sibi ascribatur illud Pauli (*Rom. 2.*) *Qui alios doces, te ipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris?* Verbi namque Dei auditores irrident prædicatorum doctrinam, quæ vitæ non consonat, cum aliud dõcent, aliud vero præstant. Juxta illud Gregorii: *Cujus vita despicitur, restat ut prædicatio contemnatur.* Judas Jacobi filius nimis audacter Thamar nurum suam igni tradi jussit: (*Gen. 38.*) verum postquam illa baculum & armillam (quæ erant super peccati signa) ad illum misit, miratus, confususque, dixit: *Justior me est.* Et statim consilium mutavit, rigidamque sententiam revocavit. Joab etiam cum nuntium ad David Regem misisset, ut illi adversum belli eventum renuntiaret, & militum in accedendo ad murum

4 Modus Concionandi.

temeritatem significaret, eum sic est allocutus: (2. Reg. 11.) *Si eum videris indignari & dixerit, quare accessistis ad murum? Dices. Servus tuus Urias mortuus est.* Cujus delicti memoria fuit in causa, ut David animi impetum moderaret, & iram cohiberet. Ignominiosum enim & minus honestum erat, ut qui tale ac tantum facinus patrauerat, Uriam præclarum ac nobilem ducem occidendo, servorum leves culpas puniret. Adhibenda igitur cautio est, ne, dum aliorum vitia reprehendis, ipse eisdem vitiis incusandus venias, sicut Joab, & Thamar fecere. Carere enim debet omni vitio, qui in alterum dicere paratus est. Et sic Christus Dominus, illis qui mulierem de adulterio arguebant, dixit. (*Joann. 8.*) *Qui sine peccato est, mittat in eam primum lapidem. In templo Salomonis emunctoria erant auri purissimi: (3. Reg. 6.)* sic concionator, qui aliorum vitia reprehendit, omni vitio & reprehensio-

Modus Concionandi. 5

sione carere debet, & instar electri purissimi esse. Unde Paulus: (1. Cor. 9.) *Castigo corpus meum & in servitutem redigo: ne forte, cum aliis predicaverim, ipse reprobus efficiar.* Cum Redemptor noster doctrinæ suæ veritatem Judeis ostendere vellet, prius de se fatur: (*Joann. 8.*) *Quis ex vobis arguet me de peccato? Qui cum nihil invenissent, dixit eis: Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi? Nullam sane poterant excusationem afferre, illum non audiendo: cum ipsius doctrinæ veritatem, & vitæ sanctitatem convicti fateri cogerentur. Ut igitur hoc ministerium aptius exercere possis, te virum probum & virtutibus insignitum præbeas oportet: vitia nempe extirpando & virtutes hominum animis imprimendo, ne quis eadem tibi vitia objiciat. Quod si talem te gesseris, maximos & uberrimos ex ea re fructus percipies. Magni autem refert ad hoc præstandum, ut concionator bene*

6 Modus Concionandi.

erga populum audiat.

Secunda ratio est, quoniam præcipuus Evangelicæ promulgationis finis & scopus & qui maxime à concionatore debet esse intentus, est animarum salus: quod quidem fit, si animos alioqui contractos & languentes commoveat, excitet & inflammet, dum eos ab inveterata consuetudine peccandi evellit, & ad pœnitentiam allicit, & ad veram compunctionem & lacrymarum effusionem eos trahit. Nefas enim est alios ut moveas, nisi te prius ipsum moveas. Gallus prius se expergeficit, alis corpus concutiendo, quam sublimi cantu alios excitet. Ignis etiam prius in propinquiora agit, quam in longe distantia. Ejusmodi spiritus & animi affectus prius debet te inflammare & commovere, quam audientium animos incendas. Vocis quidem subiectum, auditus est, & verba quæ non ex animo, sed ex ore dumtaxat prodeunt, ibi sistunt, neque amplius progre-

Modus Concionandi. 7

grediuntur. Quapropter si cupis ut verba tua vim & energiam habeant, & non solum aures, sed & audientium animos pertingant: oportet ut ex animo proferantur, & ut intrinsecus sentias, quæ alios doces. Cor enim cor alloquitur, & audientes mox conjeçant & sentiunt, quod ex animo loquaris. Tunc enim concionator movet, cum ipsius verba quasi jaculum cor audientis feriunt & excitant. Num carbonem nisi ignitum præstes, aduret? Nequaquam. Expedit te, dum aliis prædicas, à peccati noxa solutum esse. Graviter enim peccant, qui hoc concionandi munus in mortali exercent. Nam licet recta conscientia sufficiat ad prædicandum sine novo crimine, ad audientium tamen affectus excitandos plus requiritur. Proptereaque tibi expedit spiritualem, devotumque virum esse, & fervidum, & orationis, contemplationisque studio vacare: ut ea quæ dicis, spiritu proferantur, & audientium

8 Modus Concionandi.

corda incendas.

Tertia ratio est, ne vincaris á tentationibus , & á persecutionibus , quæ á perfidis & detractoribus hominibus infliguntur: utpote invidis , obrectatoribus, & improbæ mentis qui oblatrant , & petulanti lingua omnes insectantur. Observa igitur tui muneris esse animas quæ diabolo inserviunt & quæ sub ejus vexillo militant , in viam salutis reducere. Et insuper , quod militas non adversus imbelles & inermes quosque homines, sed adversus eos , de quibus signifer apostolici ministerij ad Ephesios 6. scribens, dicit: *Non est nobis colluctatio adversus carnem & sanguinem: sed adversus principes , & potestates , adversus mundi rectores tenebrarum harum.* Undequaque ergo opugnaberis, hinc infernus, hinc depravatorum & obstinatorum adstrat caterva , qui maledictis & petulantissimis suis insectantur linguis. Ideoque statim Apostolus subdidit: Propterea acci-

Modus Concionandi. 9

cipite armaturam Dei , ut positis resistere in die malo. Virtutum armis indiges quibus adversarii sunt profligandi: quibus muniri debes , ne ab eis vincaris. Præstantissimus omnium concionator Paulus fuit: & inter omnes Apostolos maxime exagitatus, & á maledicis quidem oppresus. Comitatur itaque Evangelicum concionatorem assidua persecutio. Sed beatus Apostulus cum in hoc munere reliquos antecelluit , ita præsius tentatus est. Unde ad Corinthios 1. 15. scribens , de se dicit: *Abundantius illis laboravi.* Et alibi (2. Cor. 1.) eisdem dixit. *Nolumus vos ignorare fratres de tribulatione nostra , quæ facta est in Asia: quoniam supra modum gravati sumus, supra virtutem , ita ut tederet nos vivere.* Et in Dominica Sexagesimæ , in qua Ecclesia de prædicationis munere mentionem facit in Evangelio (Luc. 8.) ipso die legitur Epistola (2. Cor. 11.) in qua longe lateque labores & afflictiones ip-

10 Modus Concionandi.

ipsius Evangelicæ doctrinæ principis Pauli enarrantur. Familiare enim est & maxime consuetum, ut quo quis in hoc munere præstantior est, eo plures illi æmulentur. Nec adhuc visus est concionator egregius atque peculiaris, quin dure agitatus fuerit. Hoc licet perspicere in Esaia, Jeremia, Ezechiele, Elia, Michæa, Amos, Athanasio, Origene, Chrisostomo, & D. Bernardino, & aliis hujus nominis, qui nimis atrociter fuerunt persecuti. Hic ultimus fuit coram Martino quinto Pont. Max. falso crimine accusatus, quod faceret populum idololatrare. Prædicti etiam Prophetæ pro veritate ruenda durissimam mortem adjerunt. Athanasius vero, Origines, & Chrysostomus in exilium missi sunt, & pleraque alia opprobria pro ipsa veritate tuenda perpessi sunt. Hac etiam nostra tempestate possemus quidem adducere quosdam in hoc munere illustres, quos mundus dejecit, illorum nomini per-

pe-

Modus Concionandi. 11

petuas tenebras offundendo: ea est rerum vicisitudo. Quod si ita se res habet, ingens temeritas est cum talibus ac tantis adversariis bellum gerere: si nullis neque patientiæ, neque fortitudinis, aut aliarum virtutum præsiidiis munitus sis. Periculosum sane concionatoris munus est, maximisque periculis obnoxium: ideoque oportet ut ad Deum confugiat & illi semper adhæreat: quandoquidem ad eum spectat solidas populo veritates prædicare quas mundus odio prosequitur. Sibi que persuadeat tunc suum munus non recte exercere, cum detractores & emuli desunt. Divinam tamen aspirante gratia, hæc omnia superabit. Nam licet virtus per aliquod tempus depressa jaceat, tandem caput erigit. Tempus enim omnium rerum medicus est: interim tamen spem & fiduciam in Deo habeto. Reliquum est ut receptui canamus, dum illud, D. Gregorii (*Libr. 22. Mor. ca. 9.*) retule-
rim in hæc verba dicentis. Ne immoder-

,,ra-

12 Modus Concionandi.

„ ratis laudibus erigamur, plerumque su-
„ mo redemptoris nostri moderamine de-
„ tractionibus lacerari permitimur: ut
„ cum vox laudantis elevat, lingua de-
„ trahentis humiliet. Providentia nam-
„ que divina factum est, nec non & ine-
„ fabili ejus misericordia ordinatum, ut
„ dum ex una parte sunt nostræ doctri-
„ næ, & prædicationis laudatores, ex
„ alia sint detractores & invidi: vt sic
„ oppresi, animi elationem fugiamus. De-
„ bilis quidem natura est, quam sic su-
„ blevare decet.

C A P U T II.

DE SCIENTIA ET STUDIO Concionatoris.

UT recta serie procedamus, post-
quam de bonitate concionatoris
diximus: subsequitur de ipsius studio,
& scientia non nihil dicamus. Psaltes ille
Da.

Modus Concionandi. 13

David, ut bene notat D. Ambrosius
(*Ser. 1. in Psal. 118.*) postquam dixit.
Beati immaculati in via, qui ambulant in
lege Domini: postquam locutus est de
virtute, subjunxit dicens: *Beati qui scru-*
tantur testimonia ejus. Prius enim de ip-
sa bonitate, mox de ipsa scientia locu-
tus est. Idemque in Psalmo centesimo de-
cimo octavo dixit: *Bonitatem & scien-*
tiam doce me. Quo loci quamvis David ip-
se á Deo maximo petit ut illum doceat
scientiam: (siquidem nihil omnino sine
eo haberi potest,) ad hæc tamen & litte-
ris vacare, & sub præceptorum doctri-
na substitui, & libros evolvere, insuper
& egregiis quibusque concionatoribus
subjici oportet. Deo namque placet,
ut vicissim quidam aliis subjiciant, &
quod litteris incumbant, & libros insu-
per evolvant. Decet ergo studere & la-
borare: nec omnia ad orationis auxilium
remittere. Ut quidam temerarii, tentan-
tes Deum faciunt, quorum quidem
jac-

14 Modus Concionandi.

jaſtantia & insolentia egregie ſatis D. August. in præfatione librorum de doctrina Christiana confutat. Expedi itaque concionatori variis ſcientiis delibutum eſſe. Namque Eſter Reginam pedis-ſequę comitabantur & uni innitebatur, altera vero procidentia in humum indumenta geſtabat. Sacra ſcriptura eſt quaſi quædam regina, quæ aliis inſuper ſcientiis comitari debet. Concionatori itaque expedit, (ſiquidem ſacræ ſcripturæ interpres eſt) ut ſcientiis aliis præditus ſit, atque perdoctus. Nam illi qui liberalibus artibus aut ſcholastica Theologia exuti, întrepide ſacram ſcripturam agreſi ſunt enodare, in pleroſque lapſos errores cernimus. Igitur tam liberalium diſciplinarum quam Theologię concionatori cuique expedit non ignarum eſſe. Inſuper & hiftoriarum notionem habeat oportet. Et quia orator erga populum extat, Rethoricam & eloquentiam utpote nativam & acquiſitam teneat oportet: & pleraque

Modus Concionandi. 15

quę inſuper rerum humanarum calleat, ut rerum fabrilium varia nomina, etiam horum instrumenta, denique rerum univerſitatem tenere ſtudeat: ut cum inveniendæ fuerint comparationes, ne impropria & abſona applicet. Nimirum acturus de præda, venatione, bello, navigatione, aut de aliis quibusque mœchanicis artibus, & de instrumentis earum, & hiſce ſimilibus. Ad hoc enim ut congruus de rebus iſtis ſermo fiat, oportet quidem eas noſſe, ne earum artium fabri, impropria ſuis aptari artibus videntes, irrideant. Verum quonam pacto aſſiduum Apoſtolorum naufragium ſignificabis, cum tamen quidnam carcheſium, & rudens, quid ſentina, & clavus ſit proſus ignores? Et ſicut dicere cœpimus ſcholasticam Theologiam ſcire tenetur, non ut arduas & acutas nimis in eo loco quæſtiones diſputet: ſed ea opus eſt dumtaxat, ut abſcondita ſacræ ſcripturæ myſteria cognoſcat, & indagando ea pe-

ne-

16 Modus Concionandi.

netret: & insuper ut quam prædicat doctrinam, pro viribus defendat, & deinde ut modeste, casteque loquatur. Sine cuius fundamento non poterit se sustinere. Et prope quidem est ut erroneas, falsas, dissonasve aut sub obscuras propositiones doceat, aut ut ejusmodi terminis scandalum pariant. At concionatori cum expediat, in quacumque scientia peculiarem sibi comparet doctorem, cuius dictis & assertis alludat, præstat inter scholasticos D. Thomas & inter Ecclesiasticos D. Chrysostomus. Hi namque duo doctores sint concionatori præ omnibus aliis tamquam familiares & sodales. Ille namque variis & acutis disceptationibus indagando, veri culmen attingit, ut est mos scholasticorum: & inter omnes D. Thomas, morales conceptus ad pulpitem spectantes melius excitat. Nam si illud de quo habet concionator pertractare de vitiis aut de virtutibus, sit & concionatoris munus sit, & vitia taxare, & virtutibus alios

ins-

Modus Concionandi. 17

instruere (sicut & Beatus P. Franciscus in vivendi formula tradidit, loquens de prædicatoribus dixit, annuntiando eis vitia & virtutes, pœnam & gloriam) quis inter scholasticos hoc idem pertractat sicut D. Thomas in prima secundæ? Hunc quidem librum inter reliquos D. Thomæ præ oculis semper habeto. Nam si adversus peccatum & ejus malitiam insurgas, quæ materia tritissima est & quæ passim se offert pertractandam: quis præstantius & luculentius id ipsum peragit quam D. Thomas prima secundæ, à quæstione septuagesima prima, usque ad nonagesimam quæstionem? Verum si de admirabili redemptoris nostri vita habes pertractare, quis tam longe, lateque quam ipse D. Thomas in tertia parte sermonem facit: ut pote de Christi incarnatione, & ejus natali, circumcissione, baptisate, tentatione, conversatione, miraculis, transfiguratione, passione, & gloriosa resurrectione? Hæc

B

om-

omnia sapissime se offerunt prædicanda: & inter omnes D. Thomas plane idipsum discutit & optima serie ut pote lucidissimis assertionibus in quolibet voluminis articulo disponit. At vero inter Ecclesiasticos doctores sufficit Chrysostomi nomen audire, ut eum quisque concionator maximi pendat. Qui quidem pro sua singulari eruditione & dicendi lepore tale nomen sortitus est. Ipse namque inter omnes, divino quasi numine adjutus, doctrinam suam optime conditam & aptatam nobis proponit: ex Evangelii contextu moralem doctrinam deducendo & plerumque mirifice diggrediendo & congruentissime scripturæ loca aptando, pure, & gratis comparationibus, per modum similitudinis. De quo nonnihil ut prædicem, libenter quidem fateor inter ipsos Ecclesiasticos tam priscos, quam neotericos doctores primas tenere. Præter ipsam scholasticam theologiam (quam ut fundamentum nos-

træ prædicationis supposuimus) Evangelicus concionator in evolvendis sacrae scripturæ voluminibus maxime debet esse versatus, iterum ac iterum sacra Bibliavolvendo. Hoc tamen si placet, semel evolvere licet, Nicolaum de Lyra, Abulensem, Dionysium Carthusianum, vel Cajetanum, literæ contextum probe intelligendo, nec non & ejus dubia. Hugonis tamen Cardinalis & Lyrae morale abhorreat & fugiat: quorum quidem moralitates ad placitum depingunt. Ad literæ tamen intelligentiam præstabit Catena aurea S. Tho. in Evangelia. Et Cajetanus in eadem, Claudius Guillardus & Joannes Senius. Regulæ intelligendi, scripturam sacram per fratrem Franciscum Ruyz Vallisoletanum Abbatem S. Facundi etiam juvabunt. Ad literam autem enodandam, & ad moralitates deducendas omnes doctores sancti conferunt. Hi sunt, Augustinus, Chrysostomus, Bernardus, Gregorius, Bona-

20 Modus Concionandi.

ventura , Basilius , Athanasius , & cum his Origines, Beda, & quæ nos nuper edidimus de vanitate sæculi & super sanctum Lucam Hugo de sancto Victore, Laurentius Justinianus , Joannes Fernandus in Pentateuchum , & in Mattheum , & Joannem , insuper , & reliqui doctores. Veruntamen cum supra dictum sit, quod materia concionatoris est de vitiis & virtutibus agere , præstat Guillelmi Peraldi , de vitiis & virtutibus quædam summa: quanvis tractatus de vitiis præstantior est , quam ille quem de virtutibus edidit , qua quidem summa non debet carere concionator , quin sinu gestanda est & lineis ubique signanda: & insuper sancti Evangelii loca adnotare , quæ suis materiis congruenter aptari possunt. Valet etiam ad historiæ notitiam Josephus , quia tractat de scriptura in de bello Judaico. Et Textoris officina ad varias historias juvabit. Interim tamen non possum non adversus eos

in-

Modus Concionandi. 21

insurgere, qui perstant, adhuc dicentes, verbi Dei concionatores libris abundare non decere , qui scandalizantur , & obtreçant , cum librorum sarcinas deportari cernunt. Quasi vero prædicationis hoc munus abjectius & minoris momenti esset , quam fabri ferrarii , aut lignari ars: & sic de aliis sordidis artibus; quibus quidem exercendis plusquam instrumentorum sarcinas bajulare cernimus. Hujusmodi libri prædicationis ministerii hujus quasi quædam instrumenta sunt, quomodo eis carere licebit? Qui ergo tantum munus exercere debet, cum non ignarum esse oportet. Scire autem non poterit nisi assiduis lucubrationibus diu , noctuque , literis incumbat; quibus cum maximam familiaritatem habeat oportet , publica , forensiæve loca abhorrens,

21 Modus Concionandi.

C A P V T III.

DE MATERIA PREDICATIONIS.

OMnes quatuor sacræ scripturæ sensus , ut pote Literalis , Moralis , Allegoricus , & Anagogicus , omnes , inquam , probatissimos , & egregios esse fateor. Verum concionator illis duobus literalis , scilicet , & morali , plerumque uti debet. Quamvis antiqui Doctores , ut sunt Augustinus , Ambrosius , Origenes , & hujus nominis alii , tam Græci , quam Latini , allegoricis anagogicisve usi fuerint. Insuper & Apostolus in suis epistolis , peculiariter ad Galatas , & ad Hebræos. Nec idipsum assertis nostris obstat. Nam in principio , & coadunatione sacrosanctæ militantis Ecclesiæ , ethnicis , & judeis maxime congruebat sermo allegoricus , ut lex Evangelica magis , ac magis , stabiliri &

con-

Modus Concionandi. 23

confirmari posset , & novella fidelium germina crescerent. At vero cum his nostris temporibus Ecclesiæ plantæ uberimos fructus edidere , modo nostra concilio non Ethnicis , quin potius ad fidelium convertitur animos: qui quidem fideles quamvis sint piaculis debilitati , & criminibus cooperti , & languoribus delibuti , modo concionator majorem fructum faciet , si moralem doctrinam prædicaverit , qua quidem & crimina taxantur , & virtutes docentur. Verum moralibus doctrinis ut abundes , albeolum , seu quaternionem habeto , alphabeticis characteribus ordine signatum , & manu tento calamo , in evolvendis sacris , & Ecclesiasticis Doctoribus , ex eis quæcumque notatu digna sunt , excipito , serie jam alphabeti dicta , ut quæ ad avaritiam spectant , in verbo (Avaritia) & quæcumque ad charitatem faciunt , in verbo (Charitas) & sic de aliis. Præstiterit etiam alium insuper habere codicem ,

B 4

cem,

24 Modus Concionandi.

cem, seu albeolum, in quo quidem per totius anni Evangelia discurrens, quæque literæ consentanea tibi videbuntur, percipies, & ad propositum applicabis. Omne studium, omnisque opera non sufficit, nisi Evangelicus concionator nativam habeat prudentiam, & consilium, quamvis maximus Theologus sit. Hactenus tamen neminem in sacra scriptura illustrem, & præclarum vidimus, & in hoc prædicationis munere insignem, quin singulari viguerit iudicio, & subtili ingenio excelluerit. Et sic non debet ad prædicandum mitti ille, qui iudicii inops, & consilii expertus, & discerniculo privatus existit. Cæterum de se hoc intelligat, ad tantum, tamque præclarum munus non propriis meritis fuisse vocatum. Certum enim est quod ille, qui mutilum, & dispersum habet iudicium (quamvis literis delibutus sit, & sanctitate præditus) prope est ut in varios, plurimosque incidat errores,

Modus Concionandi. 25

res, risumque, moveat: & tandem scandalum, tumultumque oriri faciet. Itaque, discerniculum, & verborum delectum habere debet, ut quæ in voluminibus habentur congruentia eligat, & in signatum locum excerpta reponat. Cæterum qui minus idoneus est, quam ut hæc ipsa re efficiat, & discernat, aut eo sit ingenio, ut suis locis applicare nesciat, & quod optime quadret, ita ut ipsa junctura optime consuta maneat, incongruentissimum sibi erit tantum munus adire.

C A P V T IV.

DE SENSU LITERALI.

ID vero, quod concionator tenetur facere, primum quidem est, Evangelii literam probe callere, quam nimirum habet prædicare, secundum illud *D. Hieronymi in cap. 4. Prophetæ Amos.*
De-

26 Modus Concionandi.

Debemus scripturam sanctam primum, secundum vero literam intelligere. Nec eo dumtaxat contentus sit, si per Missale viderit Evangelium, verumtamen Biblia consulat in suo originali, nec non & ante habita verba perlegat. Nam, uti idem ipse D. Hieronymus ait, *Sup. cap. 25. Matthæi*, ex antecedentibus, & subsequentibus colligitur verus scripturæ sensus. Nec satis est, si ipsum originale textus Evangelici viderit, sed alium insuper Evangelistam, si idem pertractat consulat: quia (ut Augustinus ait *lib. de Adulterinis conjugiiis cap. 11. & 12.*) in unius Evangelistæ expositione videndum est, quid alii Evangelistæ dicant, cum ille locus exponitur. Unus namque Evangelista, est quasi alterius commentum, & eum luculenter exponit. Quod si Petri negationes nosse desideras, quas S. Matthæus scribit, Marcum consulito. Mox si civitatem illam, de qua Matthæus ait

Modus Concionandi. 27

ait *cap. 9. Ascendens Jesus naviculam venit in civitatem suam*: quænam civitas sit, scire studes, consule S. Marcum *cap. 2.* qui eam *Capharnaum* appellat. Et sic de reliquis. Videre tamen maxime licet, quorsum parabolæ tendant, & ad quemnam finem dictæ sint. Insuper & doctrinam, quam habet prædicare, quo tendat, prævideat oportet. Defectu cujus, plerosque aberrasse periculo compertum est, peculiariter in parabolæ dilucidatione: ob cuius etiam defectum totidem offenderunt in illius Prodigii filii parabolæ expositione *Luc. 15.* Cujus quidem parabolæ initium si probe conspexeris, Phariseorum calumniis, & detractionibus innotuit, cum Christo Domino obtruncabant, dicentes: *Hic peccatores recipit, & manducat cum illis.* Ubi illud pro nomen demonstrativum, hic, Christum demonstrat, qui peccatores illos recipiebat. Modo in illa parabola, quæ est

est hujus obtrektionis responsio , pater ille qui recipit filium prodigum, Christus est , qui peccatores ut clementissimus pater recipit , hi sunt qui á Christo pascuntur , & Christus , qui pascit eos. Major autem filius , significat Pharisæos , qui murmurabant. Et responsum patris , cum dixit : *Fili , tu semper mecum es* , est Christi responsum ad Pharisæos , quo cum concludens , probe colligit factum esse , & se peccatores recipere , & cum eis manducare. Verumtamen , quoniam longe , lateque hanc eandem parabolam in nostris enarrationibus super Lucam perstrinximus , nolumus hic moram facere. Unum si possim adnotaverim dumtaxat , nempe quorundam vœcordiam , qui hujus parabolæ verba , exactumque finem quo tendit , non pensantes , nec unde habeat ortum , in eam plerique venerunt sententiam , ut dicerent , majoris filii obtrektionem & patris respon-

ponsum , ad ornatum parabolæ pondumtaxat. In hoc hæsitantes , qui putabant filium majorem , vere justum esse. Cum tamen secundum æstimationem suam , & populi reputationem , solum instar Pharisæorum extitisset. Plures alii dixerunt , vitulum illum saginatum , Christum Dominum esse , in arâ crucis torridum , & pro nobis livore confectum. Quos interrogo , si Christus , pater ille est , uti vitulus saginatus erit? Hi vero juxta hoc nomen patris hæsitantes , quod quidem æternodumtaxat , cœlestique patri ascribunt; præsentem parabolam de patris æterni erga peccatores misericordia , debere intelligi , affirmant. Cum Christi Domini intentum in hac parabola nequam ejusmodi sit. Pharisæi namque non murmurabant de Deo propterea quod misericors , & pius esset : sed de Christo dumtaxat , quem Deum esse non credebant , siquidem cum impro-

bis

bis & peccatoribus incedebat. Quod sic obiter Redemptor noster suam nobis pietatem, & misericordiam vult ostendere, quoniam supra modum peccatores diligebat. Verum quod Christus eis probare intendebat, nimirum erat, quod bene faceret, si cum peccatoribus incederet, & manducaret, quemadmodum ille pater probe fecit, qui filium prodigum suscepit, & pavit. Et consequenter eos arguendos fore, qui de optime facto murmurabant. Nonnulli vero in Dominica tertia post Pentecostem in ea parabola de illo, qui centum possidebat oves ad hunc modum exponunt, dicentes, quod Christus pastor omnium, relictis novem Angelorum Choris, venit in mundum, ut errantem ovem, nempe hominem, in gremium reduceret. Si Pharisæi Christo quicquam imponerent, eo quod reliquit angelos, ut cum hominibus communicaret, bene quidem istorum ratio ha-

buis-

buisset: modo Pharisæi ex eo murmurabant, quod peccatores reciperet, eos contemneret. Unde liquet ab hominibus ad homines, non autem ab Angelis ad homines, comparisonem fieri. Joannes vero Ekius in Homiliis in hanc Dominicam pleraque nimis irrationabilia congerit: quæ omnia ex quibusque jam priscis nec infimæ notæ doctoribus traxit, quos sui honoris gratia prætermitto. Hæc omnia, & hujusmodi alia emanant ex nimia inconsideratione eorum, quæ maximam postulabant attentionem, nec quo verba Christi pergant intelligentes, nec dictorum causam examinantes: quæ omnia maxima cum vigilantia sunt pensanda, & oculatius inspicienda, & maxime parabolarum interpretationes. Reliquum est, in varios prolabi errores, qui hæc non considerant & pleraque irrationabilia fari, ut audisse me fateor quosdam deesse nonnihil existimantes, qui egregios

sa-

32 Modus Concionandi.

sane concionatores se prædicant , dum magnam populi turbam sibi astare cernunt. Nequit insuper illius vineæ parabola *Matth.* 20. in Dominica septuagesimæ intelligi , nisi videris prius capitulum , quod antea S. Matthæus scribit , cum juvenis ille Christum interrogavit , *Matth.* 19. quid sibi faciendum foret , ut vitam æternam consequeretur , collatis illis cum D. Petri verbis plana erit hæc parabola : alias subobscura erit. Nec illud facile intelligetur. *Erunt novissimi primi.* Et illud : *Multi sunt vocati.* Et insuper priorum murmuratio. Absint à nobis pleraque concionatorum figmenta , quæ audisse me fateor , & eatenus aures nostras offenderunt , & mentem turbatam reliquerunt , ut abire protinus compulsus fuerim , miratus hujusmodi modicæ mentis hominibus tantum munus commissum fuisse. Hoc dumtaxat articulo , ultimam his manum imponam. , nec plura

Modus Concionandi. 33

ra congeram exempla. Te exhortor , ó concionator , iterumque moneo , ne sacra explicans verba , quicquam falso Deo imponas , & verum , literalemque sensum ne torqueas , & quæ nusquam Spiritus Sanctus excogitavit , dixeris. Delirium enim est pro tuo libito sacram scripturam interpretari , & germanum sensum depravare. Hoc enim audientium aures maxime offendit. Denique postquam male audieris apud eos , & pro stulto habitus fueris , nescio an eorum animos moveas , cum adhuc eis molestus fueris , & pene scandalizati remanserint.

Secundo notandum est juxta hunc litteralem sensum , & in parabolis peculiariter , in quibus major extat difficultas , quod semper attendat concionator precipuum parabolæ intentum , & finem , & quo Christi verba tendant , relictis eisdemmet verbis , quæ ad ornatum parabolæ adduntur , secundum

34 Modus Concionandi.

regulam , & sententiam D. Chrysostomi , *Homil. 48. in Matth.* à quo nonnulli videntur deviare. Qui quidem pleraque inepta congerunt & nullius momenti puerilia pensitant. Fingunt enim cum dicitur in illa parabola : *Luc. 11. Commoda mihi tres panes* , Patrem , Filium , & Spiritum Sanctum significari. Et alii , Fidem , Spem , & Charitatem ostendi. Hi vero qui hujusmodi non ostenduntur , cognoscant se consilii vacuos esse , & omnino expertes rationis. Plerique vero alii in illa parabola *Matth. 25.* de decem virginibus , quare quinque fatuæ , & quinque prudentes ? dicunt , quas quinque sensus nuucupant. Alii vero cur nonaginta oves in deserto relictæ sunt ? *Luc. 15.* quaeritant : tandem in verbo hæsitantes (utpote in novenario numero) dixerunt novem Angelorum choros esse. At vero quo illa parabolam de quinque virginibus fatuis , & quinque prudentibus ten-

dat?

Modus Concionandi. 35

dat ? Illud quidem est ut nos ad bene , honesteque vivendum excitet : & hoc ubique , & semper , siquidem diem neque horam nescimus. Haud tamen temporis jacturam faciamus , in posterum poenitentiam differentes , ne forsitan præter spem judex adveniens nobis strictissimam exigat rationem. Quod si præter hanc ipsam doctrinam , quæ præcipua est , nonnulla alia documenta ex hac parabola licet deducere. Cæterum disceptare , cur quinque , & quinque dixerit , nimirum hoc est temporis jacturam facere. Christus namque Redemptor noster , verborum urbanitatem observavit : sat enim erat decem virgines signare , ut nuptias cum júbilo celebrarent , & quinque , & quinque ordinatam ducerent choream. Qui si centum dixisset , non ita urbane , sed incongrue locutus esset. Idemque in parabola de illis tribus panibus. Inhonestum enim foret quinquaginta mutuas-

C 2

pa-

36 Modus Concionandi.

panes. Et sane ridiculum, si duobus saturandis dumtaxat quinquaginta panibus opus esset. Verum dixit: *Commoda mihi tres panes*, ut urbane, congrueque loqueretur, ne forte postea deficerent panes. Idem dicendum censeo de illis ovibus. Mille namque oves à paucis possidentur, infra centum vero non faciunt gregem: verumtamen centum quasi commune quidem est: disse-rere autem cur centum magis, minusve non dixit, est tempus omnino consumere: nec aliud in hoc latet mysterium, præterquam quod Redemptor noster, ut solet, urbane & politice loquitur & prudenter illud sane intendens in ea parabola. Nam ut probe factum fuisse constat, quod pastor ille relictis in deserto ovibus, errantem quæreret ovem, & inventam in humeris bajularet: sive illæ fuerint nonaginta, seu quinquaginta, quid ad rem? Ejusmodi satis superque probe. facere

si

Modus Concionandi. 37

si peccatores hos recipit & cum eis manducat & incedit. In parabola autem de tribus panibus, assiduum nobis orationis studium commendat, & perseverantiam nobis in eametsuadet. Nam sicut ille, qui panes mutuavit, qui tempus opportunum non spectavit, sed media consurgens noctis quiete, quo tempore omnes dormientes jacent, & quiescunt, ad hæc tamen quia molestus jam fuit assidue januam pulsans, ille motus surrexit, & dedit illi panes, quotquot postulaverat. Non secus tecum agetur si molestus fueris, & in orationis studio continuus. Alias insuper parabolas referre possem, sed prædicta ad omnium exemplar sufficiant, ut probe concionator videat, quibus cura adhibenda sit, & quænam intacta relinquenda. His duobus notabilibus satis intelliget concionator tam parabolicum, quam litteralem scripturæ sensum.

C 3

CA-

CAPUT V.

DE MORALI SENSU.

Reliquum est modo (ut enim superius tertio tetigimus capite, gemino sensu, utpote litterali, & morali, quisque concionator uti debet) postquam præcedenti capite plane litteralem sensum prælibavimus, aggrediamur modo pertractare nonnulla, quæ ad doctrinam moralem facere videntur: quam quidem prædicare habet concionator, & congerie habita, sermonem ipsum adimplere, si audientium cœtui prodesse studeat, & muneris sui debitum persolvere, quod maxime concionatorem movere debet. Moralis itaque sensus sic habet. Est utique doctrina illa, quæ ex visceribus, & medulla contextus litteræ deducitur, ad mores componendos: absque eo quod sibi contra-

Modus Concionandi. 39
tradicat. Dixerim absque eo, quod sibi contradicat: nam dum moralizat, nihil contrarium sumet ei, quod in litterali dixerit sensu. Exempli causa. Si prædicet Evangelium *Matth. 22.* feriæ sextæ, Dominicæ secundæ quadragesimæ. In litterali sensu, per vineam illam, populus Judæorum figuratur: & agricolæ, quibus vinea illa commissa fuit, sunt quidem sacerdotes templi, quibus Christus loquebatur. *Petierunt igitur ab eo. In cujus potestate hæc facis?* Nam ementes, & vendentes é templo eiecerat. In illa autem parabola vult eis significare, quæ pro suis maximis demeritis privati essent auctoritate illa, quæ quidem gentibus tradenda foret. Modo vineam illam regnum Dei nuncupavit, dicens: *Auferetur à vobis regnum Dei.* Si litteram ipsam explicando dixeris, vineam istam, Ecclesiam esse, & volens moralizare hanc eandem vineam, animam dixeris: jam tibi ipsi imponis,

& quod inficias eas plane constat : nam quod modo ais , modo negas. In sensu litterali dicis Ecclesiam , & in morali animam. Morale quippe optimum , litterali sensui non debet adversari : quin potius in ipso fundari , & ab eo deduci necessum est. Et ita absque eo quod longe petamus , morale quidem & doctrina illius parabolæ hujusmodi haberet. Vide tibi ò Episcopo , & qui animarum curam suscepisti. Tibi manique Ecclesia data est , ut uberrimos feras fructus Domino ipsius. Non utique Dominus ejus creatus es : sed dumtaxat cultor , & rector extat , & custos illius. Insuper adverte quod hæc vinea non quibuscumque , sed agricolis solummodo locatur , & quibus ministerii hujus ratio suggerit. Hæc Ecclesia non est tradenda aliis , quam sapientibus & studiosis viris , prudentibus , & benemeritis. Ad hoc autem ut Episcopus fias, vel animarum curam subeas , non sufficit te

sacerdotem esse , verum quod sis agricola , necessum est. Non sufficit presbyterum esse , sed litteris insignitum : & insuper quod sis præceptor & magister virtutibus delibutus. *Cum tempus fructus appropinquasset.* Hic rationem bonorum suorum , quæ receperunt , cum tempus appropinquavit exegit. At tu quod alii non receperunt , exigere studes , siquidem infœcunditas temporis in causa fuit. Adverte maximi Dei pietatem , & misericordiam , qui tot , tantisque affectus contumeliis , & à persecutoribus injuriis illatis , tamen nos tot , tantisque viis advocat. Humana malitia contra Dei bonitatem certabat , inquit Chrysostomus. Hæc duo , scilicet ineffabilem Dei misericordiam , simul & humanam ingratitude poteris intelligere , ac summa verborum copia ampliare : quæ quidem misericordia , nostra radicitus crimina exhaustit. Quinimo dona , & beneficia Dei in iis eo magis con-

42 Modus Concionandi.

concreverant, quo magis in eis demerita pullulabant. Siquidem filium suum ad eos misit. Cave ergo tibi, ó Christiane, ne his ipsis involvaris peccatis. &c. *Cogitaverunt intra se*: inquit S. Lucas. Dic de peccatis cogitationum. Habebimus hæreditatem. O cupiditas inordinata, ó aviditas, ignis inextinguibilis quot mala suggeris? Hi sunt qui dixerunt: *Joan. 11. Si dimittimus eum sic, venient Romani*, &c. Adest hic latissimus campus avaritiam, & ambitionem taxandi. Insuper adverte quam recta Dei judicia sint. Nam ipsimet peccatores in se inferunt sententiam. Cujus quidem Christi Domini causa eo comprobata erat, ut in obtrectantium, & detrahentium manus eam tradiderit.

Verum quia in hac morali doctrina stat omne concionatoris fundamentum, atque materia, ut planius procedam, aliud insuper addam exemplum. Cum se obtulerit prædicandum Evangelium

il-

Modus Concionandi. 43

illud sextæ Dominicæ post Pentecostem, quod sic habet. *Marc. 8. Misereor super turbam istam*, &c. In quo quidem videre licet quanta cum frequentia ac diligentia verbum Domini nobis audire expediat. Quippe cum divina voluntas in eo innotescit, ac palam nobis fit, quam & summo studio insectase, doctrinam ex nudo meroque Evangelii contextu deducere, absque ipsius litteræ contorsione, & chimericæ fictionis machinatione.

CAPUT VI.

DE MORALI SENSU, QUEM
cavere debet concionator.

UT enim egregius Psalter *Psal. 33.* inquit, non solum facere bonum, sed etiam divertere á malo debemus: cum hætenus de morali sensu, quem ex litteræ contextu venari licet,

præ-

44 Modus Concionandi.

prælibatum sit , reliquum est agere modo de alio sane incongruo morali , quo quidem multi codices scitent , & fere omnes ex antiquis sermonariis , & insuper quamplurima loca Carthusiensis , & alii quidem codices , quos retulisse incongruum est. Dicere namque naviculam illam , quam Redemptor noster ascendens , *Matth. 6. venit Capharnaum* pœnitentiam , Ecclesiamve , aut Christi crucem esse : & piscinam Bethsaidæ *Joan. 5.* pœnitentiam , aut baptisma esse : & in festo Assumptionis Deiparæ Virginis dicere , vicum illum , quem Christus adivit , *Luc. 10.* arcem esse Virginem Mariam , & propugnacula ejus , virtutes : & in Evangelium Dominicæ septuagesimæ vineam illam , *Joan. 4.* animam dicere : & regulum illum Christianum esse , & ejus filium , languidam animam , quæ infirmatur Capharnaum , *Joan. 6.* hoc est , in deliciis , quia Capharnaum interpretatur , villa consolationis : &

in

Modus Concionandi. 45

in Dominica quarta quadragesimæ quinque panes , quinque libros Mosis aut quinque vulnera Christi dicere , & duo pisces , humanitatem ejus , & divinitatem significare , incongruentissimum quidem est. Hæc quidem & hujusmodi alia , quæ variis codicibus (indigna satis ut in lucem prodeant) perlegimus , & nuper à nostris Senioribus audivimus , qui aures jam nostras offenderunt , eos tamen insipiens populus miro audiebat applausu , stultissima sunt. Tu vero , optime concionator , si veram concionandi normam , & optimum quemque dicendi characterem venari desideras , hæc omnia detesteris oportet , & ab hujusmodi ingeniis discedas , atque eos irrideas , qui hujusmodi monstra collaudant. Cæterum hoc sibi quisque suadeat , dum hæc doctrina suas non læserit aures , longe satis abesse , ut probus concionator evadat. **Quod si quosdam videtis hæc laudare,**
quid

46 Modus Concionandi.

quid mirum? Similes enim habent labra lactucas. Hi homines modicæ mentis pro suis quibusque fictionibus, quod Evangelica verba prætendunt non degustabant: qui præterquam quæ litteræ contextum adulterabant, minus utilem prædicabant doctrinam. Duplex itaque vitium illa sortiebatur doctrina: scilicet, contortam, & prorsus mutilam esse. Si enim horam unam consumpsero, dumtaxat ut Virginem Mariam castellum fecerim, & arcem fidem dixerim, deinde ipsam Virginem pomœrium, & turrim fecerim, quid obsecro emolumentum, aut commodum ex hujusmodi comparati doctrina? Aut, quæ morum amputatio malorum inde pullulavit, dicitis mihi? Hoc sane est ad libitum depingere, & machinari monstra: & cepe (ut ajunt) cœlum facere. Verum ut dicere non trepidasti, naviculam illam, quam Christus ascendit pœnitentiam esse: similiter & ego atramentum, aut

pi-

Modus Concionandi. 47

pileum esse cur non dixerim? Qui si assertum tuum rationibus comprobes, eisdem ego rationibus à me dictum fulciam: interdum tamen ad libitum utriusque loquentes. Doctores Sancti, ut sunt Augustinus, Chrysostomus, Origenes, & Basilius, & in suis homiliis Gregorius, non signabant in littera prælibanda ut pote dicentes duo, tria in hac concione agam, sicut nostri senes facere consueverunt: sed tantum per ipsius litteræ contextum digredientes, verum & congruum sensum non depravantes, utilem sane animabus doctrinam exhauriunt prædocendo & insuper monendo, & vitia taxando, & secundum propositum doctrinam depromentes, non adulteratam & contortam. Barbari quidam homines his prope lapsis temporibus insurrexerunt, qui sane egregium priscorum dicendi characterem, quod illi paratissimo calamo depinxerunt, carbonibus suis abolentes, & quasi meri Grammatici lit-

te-

48 Modus Concionandi.

teram summis (ut ajunt) labiis degustantes , explicabant : & quæ intrinsecus latebant mysteria , quasi Scripturæ Sacræ litteris exuti , & spoliati , non caluerunt : tamquam ad miserorum refugium ad sua se conferebant monstra. Et ut in Tragicis actibus fieri solet, unus & idem solus vicissim personatus incedit, nunc regis , nunc pastoris , nunc militis gloriosi , tandem pulchræ foeminæ & elegantis formæ personam acturus. Non secus hi concionatores videntur facere qui typicum Isaac in medium trahentes, quem Christum significare dicunt : & in eadem forma permanentem , æternum patrem faciunt. Mox quasi personatus Incedens , hunc Christianum repræsentare dicunt: & tandem in montem eundem convertunt. Egregia quidem monstra & probe machinata portenta.

*Humano capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit, & varias inducere plumas,
Undique collatis membris : ut turpiter atrum*

Dem

Modus Concionandi. 49

*Definat in piscem mulier formosa superne,
Spectatum admissi risum teneatis amici ?*

Hæc nisi detesteris figmenta , & quasi à facie aspidis non subterfugas , eo quidem longe abest , ut probus concionator evadas , quam ego ut volare queam.

Verum cum scriptoribus & his qui sua opera in lucem ædere conantur nusquam æmuli aut detractores desint, eodem modo fieri potest , ut quis insurgat in me , dicens , jam priscos ac sanctæ scripturæ Doctores hoc morali, quod à me exploditur , usos fuisse , & proinde quod absque ulla mentis ratione illud rejiciam. Cui objectioni faciam satis. Dico , quod sancti Doctores nusquam talia monstra finxere , nec typis , litteris ve mandarunt , aut populo hujusmodi prædicarunt : videlicet, quod liber generationis Jesu Christi (de quo S. Matthæus cap. I.) est Virgo Mater Dei , & quod ejus spiritus

D.

est

50. Modus Concionandi.

est membrana, & ejusdem corpus quaterniones, & Spiritus Sanctus adunator & glutinator: quod in festivitate natalis beatæ Virginis á nostris senioribus plerumque me audisse fateor, & ab insipientibus neotericis. Et in festo S. Claræ á quodam illius temporis concionatore non infimæ notæ memini me Salmanticæ audisse, & cū copiosa populi turba semper astabat: ipsius concionis thēma fuit, ex Psal. 47. dicens. *Secundum nomen ejus, ita & laus ejus.* Et in precatōne, & salutatione Angelica ad Virgīnem, dixit, ipsius Virginis nomen multis retro sæculis in sacris litteris fuisse prænuntiatum, videlicet, cum scriptura ait, quod *congregationes aquarum appellavit Maria: (Genes. 1.)* ubi, Maria, pro nomine, Maria, quæ est Virginis nomen, sumebat, quæ est congregatio aquarum, idest virtutum, & tunc temporis hoc sibi nomen fuisse inditum.

Alia

Modus Concionandi. 51

Alia que plurima somnia hisce paria, ne dicam pejora, populo prædicabant, quæ brevitatis gratia missa factō, ne studiosi lectoris animum offendam: quos & nunc etiam aliqui hebetes ingenio imitantur. Num D. August. hæc somniavit? Numquid Hieronymus, Greg. Origenes, aut Chrysost. hujusmodi ineptias scripsere? Et licet sancti Doctores, ut Gregorius in Moralibus super sanctum Job, & Bernardus in Cantica, & alii etiam aliquando hoc morali utantur, eam tamen nimiam dicendi licentiam, quam nostri senes sibi sumpserunt, numquam vendicarunt. Qui si aliquando hanc moralem doctrinam pingentes, non secundum genuinum litteræ contextum deduxerunt: sufficit tamen quod litteræ non adversatur sanctorum doctrina, & si alicubi á littera discedunt, eorum sanctitas, & vitæ integritas commendant, quidquid litteris mandarunt. Ecclesia etiam in

D2

dies

52 Modus Concionandi.

Dies scientia crescit, & novella quoti- die illustratione fovetur. Quapropter hic noster concionandi modus receptis- simus est, & secundum omnem ratio- nem graphice litteræ consentaneus. Quod si secundum illius temporis æta- tem illud congruebat, nunc vero hoc morali uti decet, & Græci doctores sibi adscribere. Quippe qui in prædi- cationis norma, & loquendi facundia Latinos superarunt. Itaque optimum morale illud esse affirmo, eam videli- cet doctrinam, quæ ex Evangelii vis- ceribus hauritur, ad componendos mo- res, sine ipsius scripturæ torsione.

Non desunt etiam aliqui insipien- tes homines, qui putant hanc deprava- tam quorundam moralem doctrinam, de qua præsens vertitur sermo, allego- riam esse: quam ut chimericam, quia ego detestor, obtrectare non cessant petulantissimis suis linguis dicentes, nos allegoricum sensum abolere, &

fun-

Modus Concionandi. 53

funditus destruere. Ego vero ut maxi- me in fide Catholicus, omnes quatuor scripturæ sensus, & probo & eis alludo, quibus, & sancti Doctores probe usi sunt. Hunc tamen (ne dixerim sen- sum) à nobis explosum, nec Allego- ricum, aut Moralem, nec Anagogi- cum, Litteralemve esse jam diximus, quin potius omnino depravatum, & pene tortum censemus: cujus quidem fundamentum habet in beneplacito cu- juscumque insipientis. Moralis namque doctrina exacta ut sit, fundari debet in litteræ contextu: & intrinsecus, quasi ex visceribus ejus depromi. Cujus qui- dem contrarium non allegoria dicenda est, sed portenta, & somnia modicæ mentis hominum. Etenim cum sapien- tes quique viri suis fictionibus non allu- dunt, non secus ac insolentes eos re- putant, & quasi elatæ mentis, & à veri tramite deviantes judicant.

CAPUT VII.

*Quomodo concionator hoc depravato
moralis uti possit.*

IPSA quidem experientia liquidum est, quod morsus viperinus quamvis sit lethalis, nonnullis tamen ipsa vipera, si applicetur, morbis, sanitatem confert. Et Lactantius Firmianus in libro de ira Dei (cap. 15.) dixit: Viperam, ferunt, exustam, in cineremque dilapsam mederi ejusdem bestiae morsui. Ad hunc sane modum juxta sacrae scripturae commenta, & moralitates, quamvis extortis litterae sensibus, & in congruo dicendi characterem delibuta sint, hoc dumtaxat verbo, instar, vel, ad similitudinem hujus, concionator uti potest. Scriptura namque & peculiariter vetus testamentum, & etiam historiae, ad si-

militudinis modum, & non secus aptandae sunt: quod nimirum adnotatione dignum est, & maxime quidem considerandum. Nequit insuper hoc inde intelligi, quam si exemplis ostendatur. Erat, verbi causa, quidam ex seniorum numero concionator de Christi Domini profunda humilitate praedicans, & quomodo ad illius similitudinem nos humiles esse deceret, in hunc sane modum proponebat. De hac re typum habemus, & quamdam figuram. (Genes. 24.) Cum Rebecca, veniens e Mesopotamia, ut nuberet cum Isaac, &c. Qua enarrata historia subdidit: Isaac risus patris interpretatur, & typice de Christo dicitur: de quo aeternus pater: (Matth. 17.) *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Mox ait: Rebecca, id est, impinguata, & incrassata, haec est anima nostra, quam in regeneratione baptismatis Deus ditavit, & lorica fidei

56 Modus Concionandi.

munivit, &c. Hæc cum viderit suum sponsum Jesum incedentem & humiliter gradientem debet quidem exequare & cuncta hujus sæculi caduca & lutulenta respuere, &c. Hæc ad prædictum si dicantur modum, nihil omnino valent. Expediit ergo ut qui satis congruum enarrandi characterem venari desiderat, omissis vetustatibus, in hunc modum dicat. Sicut olim Rebecca videns Isaac deambulantiem per viam, protinus de camelo descendit (inhonestum enim illi videbatur & turpe quod cum sponsus suus deambulare, ipsa equitaret) eodem modo tu, ô Christiane, vultum confundere tuum deberes, qui nimis avide ad hujus sæculi lutulenta prædia anhelas & honores: cum filium Dei cernas eatenus pro te humilem factum esse, quo magis nequivit. Ad hunc sane modum scripturam veteris legis aptare debes admodum similitudinis: & sic in reliquis

exem-

Modus Concionandi. 57

exemplis, quæ subjiciemus, ut magis hæc doctrina elucescat.

Quemadmodum Pharao Ægyptiorum Rex, cum adhuc ad se venientes cynifes cerneret, (*Exod. 8.*) & propterea non conversus est, majori deinde affectus est plaga: nam ex omni muscarum genere ictibus afflictus est: non secus qui in variis provoluti jacent peccatis, & sunt maximis sceleribus coinquinati, & Dei visitationibus, & flagellis in hoc sæculo non convertuntur, majora quidem eos supplicia manent in infernum præcipitandos, *thesaurizantes iram in die iræ.* (*Rom. 2.*) Item, quemadmodum triumphales currus, & munera, quæ Joseph patri suo Jacob misit, hæc quidem principatum, & dominium Joseph in Ægypto ostendebant. (*Genes. 45.*) Siquidem tam mirifica & præclara dona parenti suo offerebat: eodem modo Sancti Spiritus dona, quibus Christus ditavit Ecclesiam, testi-

mo.

58 Modus Concionandi.

monium quidem perhibebant Christum ad dexteram Dei sedere in gloria patris. Ideo Jesus loquens discipulis de adventu Spiritus Sancti, dixit eis: (*Foann. 15.*) *Cum venerit Paracletus, spiritus veritatis, ille testimonium perhibebit de me.* Item: Sicut omnes quatuor sensus Isaac lapsi sunt cum Jacob filium suum benedixit, & auditus dumtaxat verum prædixit, cum dixit: (*Genes. 17.*) *Vox quidem vox Jacob*, ac iudicavit, ita in sacrosancto, ac profundissimo Eucharistiæ Sacramento omnes simul sensus deficiunt, sola fide integra manente, nempe, auditu: aliud enim tangimus ab eo quæ fides nobis suggerit, & ab eo, quæ auditus percipit. Verum, ne, exempla perendo, prolixior sim, quam par est, hoc tibi Consilii do. Plerosque enim si evolueris codices præfata doctrina, & morali contorto, & depravato delibutos reperies. Quod si seniorum satis incongruum dicendi characterem ad novum, & usitarum

Modus Concionandi. 59

rum reducere studes, mediocri sane studio id facies, & à simili, vel per modum similitudinis, tibi applica. Quod si in omnibus jam inusitatis, & priscis moralitatibus hoc non teneat, in plerisque tamen vel fere in omnibus tenebit, adhibita opera, ac ingenio mediocri. Attamen ne dixeris, Pastores illos, quibus Angelus in nocte natalis Christi Domini vigiliis noctis observantibus apparuit, Antistites, & Præsules significare: & insuper ovile, populum subditum esse. Quod si hujusmodi doctrina vera sit, cæterum nimis inusitata est, propter incongruum dicendi stilum. Ad hunc tamen si applices modum, congruum quidem erit, dicendo: Angelus Domini pastoribus noctis vigiliis observantibus apparuit. Cum præsules, & Ecclesiæ Dei præpositi invigilant, curam adhibentes pro salute populi: hi quidem Dei visitationibus, ac spiritualibus consolationibus digni sunt. At si priscorum dicen-

60 Modus Concionandi.

di stylo utaris, utpote hoc esse illud, si dixeris, aut per hoc illud intelligitur, jam prorsus aberrasti. Nam pro tuo quoque libito depingis. Quæ quidem dicendi phrasis sapit doctrinam incongruam seniorum. Quod si horum dicendi modum & stilum mutaveris, cuncta etsi moralis doctrinæ contortæ, quæque tibi volumina proderunt. Duo tamen observare oportet (si in evolvendis libris emolumentum percipere studes.) Primum est, ut verborum delectum habeas, & congrua quæque eligas, cætera vero omittas. Aliud vero ut verborum delectu habito suis quibusque aptare locis scias, ita ut secundum propositum congruentissime applicentur. His duobus tibi comparatis, non tibi obstabunt depravati moralis codices. Nam strenuus miles telis quibusque utitur. Et Samson asini mandibula tot, ut cernimus, inimicos solo æquavit. (*Judic. 15.*) Ut tamen receptui canamus, sit omnium conclu-

Modus Concionandi. 61

clusio, nullum adhuc librum esse æditum, quantumvis præclarum, & egregiæ notæ, quin in eo nonnulla superaddere concionatorem oporteat: aut vero eatenus contorti sensus, & inveteratæ, inusitatæque doctrinæ, quæ si, ut prælibatum est, mutetur, nonnihil commodi percipiet.

CAPUT VIII.

*UTI SERMO EVANGELICUS
componatur, ac fiat.*

Postquam Evangelii contextum satis intellectum, & provisum habuerit, quam primum ex animo se offerat, & tradat Deo, qui nimirum ait. (*Joan. 15.*) *Sine nihil potestis facere.* Summisque precibus ab eo contendat, ut sibi beneplacitum ostendere, & manifestare dignetur. Hoc enim est præcipuum, & antehabendum in concionibus tam sibi, quam

62 Modus Concionandi.

quam populo. *Quid enim prodest hominē si totum mundum lucretur, anima vero sua detrimentum patiatur?* (Matth. 16.) Non congruit Evangelico concionatori, ostentandi gratia, maxime ut pendatur, vel sapientissimum ut se omnibus præbeat, concionari. Hoc enim esset quasi aciem retundere gladii. Faciet Maximus Deus, ut garrulus dumtaxat evadat, qui se ipsum, ut ostendet, prædicat: & Christum haud prædicat, nec collaudat. Concionatoris autem finis, & scopus is debet esse, fidelium animas in viam salutis redigere, & Dei honorem zelans (quem solo æquatū, & pessundatum cernimus) erigere, & quantum poterit, efferre. Quo motu spiritu, quidnam prædicaturus est, identidem consideret, & animo evolvat. Tunc enim pleraque dicenda suppeditabuntur, & conducibilia ei suggerentur. Evangelii igitur contextu per authenticos, & egregios (quos supra recitavimus) Doctores ha-

Modus Concionandi. 63

habito, mox animadvertito de quibus ipsum Evangelium vitiis, virtutibusve loquatur, & quam inde doctrinam haurire poterit, ad laudem virtutum, aut eradicationem, increpationemque vitiorum. Quibus sic habitis, & inventis, excerptorium consulito quaternionem, in quo communia loca excerpta, & notata in laudem alicujus virtutis, aut contra vitii alterius incommodum, vel secundum aliam quamcumque propositam materiam videat, ut hujusmodi Evangelii locus amplietur doctrina, scriptura, & comparationibus, ex alphabetico codice desumptis. Et peractis jam elucubrationibus, & antiquis studiis utatur, quæ labore, & vigiliis consequutus est. Verum & hujusmodi loca propagare, extendereve licebit, si vicissim sacra evolveris Biblia. Et mox sacra loca memoria recolens per ipsas Bibliorum Concordantias percurras. Quibus sane præstiterit, si ex varia Doctorum lectione non-

64 Modus Concionandi

nonnulla in excerptoriis utrisque libellis adnotaveris. Cæterum quibus sors non ita suggestit, ut eo ingenii acumine polleat, quantum maxime ad hoc requiritur, librorum tabulas consulat, ex quibus planius doctrinam deducet: ut quos excitavit Evangelii conceptus, aut litteræ sensus exacte impleat. Ad hæc tamen verbi Dei concionatores monitos, exoratosque velim, ut plerumque universa Biblia evolvant, ita ut ex varia, & assidua lectione eorum loca memoriæ tenaciter hæreant, & quo loci quæque pertractentur, non eos fugiat. Verum qui hoc studio adhuc indiget, prope est ut aberret. Quos & Concordantiæ aliquantulum juvabunt. Sed plerumque nihil videntur facere, ut isto liquebit exemplo. Ponamus quod prædicet Evangelium duodecimæ Dominicæ post Pentecosten, quo loci quidam legisperitus volens justificare se ipsum, dixit: (*Luc. 10.*) *Et quis est meus proximus?* Nativum

Modus Concionandi. 65

vum fere hominibus est, virtutis prætextu propria crimina palliare. Plerique sunt iudices, & præpositi, qui in aliorum capitibus iram exercentes, justitiæ prætextu simulant libidinis morbum. Urbis quidem rector, qui turpis lucri cupidus est, ut frumentum vendat ob boni quidem publici commodum se autumat recondere, nec commodi sui causa id prorsus facere testatur. Hic legisperitus legispræceptæ cum prævaricator extitisset, utpote juxta proximi sui amorem deficiens, se ipsum justificare intendit sub ignorantia ipsius præcepti tegmine. Itaque absque ulla honoris sui jactura volunt homines improbi fieri & quod deterius est, non solum non mittere, verum & comparare illum student: cum tamen in officio non sint.

Hic sane conceptus & consideratio Scripturæ exemplis extendi debet. Ut si dixeris, Absalon imperium patris usurpare conatus, versute regi dixit: (2.

66 Modus Concionandi:

Reg. 15.) *Vadam, & reddam vota mea, quæ vovi Domino in Hebron.* Vovens enim vovit servus tuus, &c. In Hebron etenim Adami, Evæ, Abrahami, Isaac, & Jacob corpora jacent. Hic versutus sub palliata votivæ peregrinationis sanctionia tyrannidem exercere machinatus est, ut ita regnum patris usurparet.

Aman quoque Assuero Regi dixit: (*Esth. 3.*) *Optime nosti, quod non expediat Regno tuo, &c. Tibi, si placet, deserne ut pereat, & decem millia talentorum appendam archariis gazæ tuæ.* Creverat enim indignatio Aman, & stomachatus, Judaicam evertere gentem studebat, eo quod Mardochæus genuflectens, eum non adorasset: & qui odiû linguebat ardore, ut regi servitium exhibeat, & regno ut comparet commo- dum, se simulat facere. Herodes Christum Dominum ab incunabilis occidere volens, qui sub humilitatis, & sancti- moniæ prætextu dixit Regibus: (*Matth.*

2.)

Modus Concionandi: 67

2.) *Ut ego veniens adorem eum.* Judas prævaricator, turpis lucri cupidus, & avarus: erga pauperes & egenos se pius & misericordem ostentat, dicens: (*Joan. 12.*) *Nonne unguentum istud poterat vendari multo, & dari pauperibus?* S. vero Joannes subdit, Judam non hoc dixisse, quia de egenis pertinebat ad eum: sed quia fur erat, & loculos habens. Modo dicito mihi, precor, numquid hujusmodi auctoritates ex Bibliorum Concordantiis hauriri poterunt? aut similem huic apud eas doctrinam invenisti, ut mentis ille conceptus adimpleri possit? Alludendum igitur tibi est ad hoc, ut concio exacte fiat, & digressiones auctoritatibus confirmentur, quas quidem ex scripturæ contextu deduxisti, præ oculis, ne dixerim ex corde Bibliorum contextum habeas. Nec te eo adstringam, nam nostræ forsitan limites sortis transcendit. Quamvis, ut conjecto, Sancti Doctores, ut Bernardus, & alii

E 2

hoc

hoc eodem modo eam tenebant ut scriptorum suorum idiomata præferunt, qui veluti quotidiano, & quasi nativo sermone, Sacra Scriptura utuntur. Saltem vero non te lateat quonam loci universæ materiæ pertractantur, ut secundum tibi propositum eorum congruentia loca aptes intentum. Plerique scriptorum, ut Joannes Ferus, & alii, egregia sane nobis documenta suggerunt. Cæterum ea nec auctoritatibus comprobant, nec Scripturæ Sacræ exornant exemplis. Quæ quidem cum prædam solum excitent, hanc tu insectari debes, & Sacræ Scripturæ auctoritatibus undique septam onare: ut in sequenti capite videre licebit. Qua propter prædicto modo Biblia tenere debes: secus tamen digressiones ampliare, dilatareve nullatenus poteris, quamvis Concordantias Bibliorum consulas.

Insuper advertendum est Evangelico concionatori, ut in ipsius concionis di-

digressionis exordio subtiliorem theoriam, & acutiorem doctrinam proponat; & eo modo exordietur, ut audientium excitet affectus, ut aures præbeant attentas, ac maximo dicendorum desiderio capti, ab ipsius ore pendeant. Tunc enim jejunis, & parcis mentibus cum sint, & minus læsis, ingeniisve parum onustis, quamlibet acutam, & subtilem doctrinam percipiunt. In medio tamen ipsius concionis trita, & magis communia ingerat. Dum perorat tamen, & ipsi concioni finem imponit maxime utilia, & cordis compunctiva, devotaque ingerat. Itaque in concionis exordio attentionem captet, & tandem moveat affectus, instar optimi rethoris. Quæ doctrina est Quintiliani in suo rethorices libello. In exercitu namque probe disposito, veterani, & fortissimi qui que milites præeunt, & terminant aciem: in medio tamen tyrones, & debiliores milites vagantur. Sic debet præordinari

DE DIGRESSIONIBUS.

Oportet eum, qui prædicat, per Evangelii contextum paraphrasi-
bus percurrere, atque ipsum dilucidare,
& in quibusdam ejus locis, doctrinali-
bus digredi documentis. Digressus quip-
pe dicuntur, cum ipsius Evangelii litte-
ram enarrantes, aliquam doctrinam ex
inde deducimus: & mox ad ipsam Evan-
gelii litteram revertimur, ut ejus enar-
ratio continetur. Cujusmodi dicendi
characterem D. Chrysostomus observat.
Sic & concionator debet facere Evange-
lium enarrando, doctrinam interim de-
ducat: & mox ad ipsum revertatur con-
textum, ultimam periodum subsumen-
do cum eo, unde exivit, puncto con-
nectat. Ut si Evangelium Dominicæ
quartæ post Pascha prædicet in illud

ver-

verbum. (Joann. 16.) *Si ego non abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos, dicet: Bone Deus, numquid tu paracletico contrarius es, qui subdis, necessum fore, ut ille mittatur, te hinc discedere?*

Numquid suppetias adversus alium Spiritum fers? Aut vero peccatum mortale es tu, qui ejus adventui resistis, & obstas? Christus Dominus secundum humanam naturam erat Spiritus Sancti quasi exceptor: & ille, quasi hospes erat Christi Redemptoris nostri. Ut cum princeps, aut rex aliquam ingreditur urbem, ei quam primum receptacula (quæ principem, aut regem hospitio excipit) parat, & sordibus mundatis, tectorumque pulvisculis excussis, omnem supellectilem alio comportari jubet: insuper & ejus colonos, & habitatores domus inde abire. Eodem pacto Beati Apostoli Dei, sanctimonia, integritate, & probitate quamvis præditi, at corporali Re-

72 Modus Concionandi.

Redemptoris præsentia capti, pro ejus absentia maxime dolebant. Quod si hujusmodi honestus erat amor, terrigenis tamen subsapiebat pulvisculis: qui hujus sæculi præsentibus tenebantur, ut erat Christi humanitas. At Redemptor noster hujus amoris labem expiare volens, & quasi electrum examinare, hoc ita expediebat fieri modo, ut ipsius orbati præsentia, veniens patris Spiritus, in eorum viscerum receptaculis se se ingereret. Quod si Dei Apostolis utique probis, & paupertatis sanctissimæ sectatoribus, qui ut Deum diligenter, cuncta pro nihilo reputaverant: & aliquo præsentium amore adhuc cum tenerentur, ab eis dimoveri necessum erat: quomodo eundem in nobis spiritum recipimus, cum adhuc terrenis simus rebus detenti, & in profundo peccati immersi & in carnis spurcitiis volutati? Verum qui Sancti Spiritus gratia imbuti desiderat, à cunctis abhorreat terrenis

Modus Concionandi. 73

voluptatibus, necessum est. In cordibus namque solutis, & omnino expeditis Deus inhabitat. Fulgidi namque Solis radiis illuminari si velis, tergum verte ad umbram: desere hujus sæculi lutulenta prædia & convertere ad Deum. Abeo namque illuminaberis. Filii Israel non gustaverunt manna, nec panem Angelorum manducaverunt, quousque panis Ægyptius consumptus est. (*Exod. 16.*) Cujusmodi in nobis Sancti Spiritus gratiam non recipiemus, aut ejus dulcedinem degustabimus, quousque inanis, ac prophanus amor discesserit. Quapropter Jacobus Dei Apostolus inquit: (*cap. 4.*) *Nescitis quoniam amicitia hujus mundi, inimica est Dei. Quicumque ergo amicus voluerit esse mundi hujus, inimicus Dei constituitur.* Vè illis infelicissimis Samaritanis, de quibus sacra Scriptura ait: (*4. Reg. 17.*) *Qui cum Deum colerent, Diis quoque serviebant suis.* Hujusmodi nefandis mundus pullulat hominibus: qui
ad

74 Modus Concionandi.

ad perenne gaudium cum anhelent, suasque avide voluprates sectantur, & idolis serviunt, &c. Quam correptionem extende, & amplia. Ad hunc modum in quolibet Evangelio duas, tresve, ad summum quatuor excitet digressiones: hasque insectetur, & in eisdem moretur ut astantium moveat animos. Quarum cum postrema digressionem concionem absolvet (si omnino Evangelii contextus sit prædicandus) quam & maximo spiritus fervore terminet, & perstringat. Quod si digressionum sarcinam multiplicas, nullatenus ex quavis illarum sufficientem doctrinam exhauries. Hoc enim esset quasi multa apponere, & nihil omnino degustare, aut emolumentum quicquam capere. Et propterea non oportet ut multas congerat digressiones, sed paucas, quas ampliare debet. At in reliquo Evangelii ne moretur: sed litteram explicando cito transeat.

Quam

Modus Concionandi. 75

Quamlibet autem digressionem debent comitari, & eis connectere, utpote in auctoritate, comparatione, atque exemplo, ex veteri testamento desumpto, denique vitiorum fiat taxatio ut doctrinæ ratio postulat: ut in prædicto exemplo liquido constat. In eo namque comparatio fuit de regis exceptore, & exemplum sacræ Scripturæ de farina Egyptiaca, & auctoritas fuit D. Jacobi Apostoli. Denique correptione quadam completa est cum exemplo de Samaritanis. Verum ut hoc planius fiat, aliud insuper addam exemplum. Cum sese offert Evangelium Dominicæ primæ post Pentecosten prædicandum: in illud quod Christus Dominus ait. (*Luc. 16.*) *Nolite judicare & non judicabimini.* Pessimum quidem est aliena rimari corda, aut de proximis male & audacter judicare. Nam si aulam regiam addeas, quam adhuc nemo coluit, mox impluvium herbis consitum cernas, araneis

neis laquearia velata , ruinam minantes utrinque parietes , vespertilionum , & murium receptaculis , & cuniculis undique labefactatam. Quibus visis obtupefactus , quæris. Numquid congruum videtur , hasce egregias ædes talem ruinam pati ? Dicent tibi quamprimum ex eo labefactatas esse , quia ab earum Domino non coluntur. Sic habet cor tuum : eandem ruinam , & detrimentum patitur anima tua : dum tecum non inhabitas , sed aliena rimaris corda. Quapropter regius ille Psaltes dixit : (*Psalm. 37.*) *Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.* Non quod luminibus, seu corporeis oculis privatus esset : sed quia studium & operam , quam adhibere tenebatur , ut suam vitam examinaret , & corrigeret , in alienis examinandis cordibus consumpserat. Dum arcam fœderis Philistiim restituerent filiis Israel , (*1. Reg. 6.*) quam Bethsa-

mitæ inspexerunt , propterea Deus septuaginta primates eorum occidit , & ex plebejis quinquaginta milia hominum. Ne dum corda hominum magis quam tabulæ illæ , aut virga , & mannâ , quæ in arca condita erant , latitabunt ? Pari modo quidem maximus Deus puniet , & strictissimam ponet rationem cum his cavillatoribus , & alienæ vitæ scrutatoribus. Numquid hujus vitæ curriculum adeo longævum est , & tibi , versute , abundat tempus , ut alios dijudices , & severe examines ? Audi ergo Apostolum dicentem : (*Rom. 2.*) *Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit.* Numquid si (illotis , ut ajunt , manibus) cuiquam liberet , invito principe , uni præesse urbi , eamque regere , & causas judicandas suscipere , impune ferret ? si quidem læsæ majestatis crimen commisit. Quare tu , ò Christiane , Dei munus , utpote alienam vitam dijudicare

temere, & audacter usurpas? Miserabilis te manet exitus, & inexcogitata te expectant supplicia, qui tantum dolum orditus es, & grave crimen commisisti. Nolite ergo judicare, ait Dominus, & non judicabimini: scilicet, juxta hoc dijudicandi crimen. Videte, nequaquam judicetis, quod si feceritis: Mensuram bonam, & confertam: & vobiscum probe fiet. Sic ergo digressio fiat, & mox ad punctum Evangelii, unde exivit, revertatur. Verum ne longius eo digrediaris: ut qua nam via revertaris, aut vero unde existi progressus ignores,

CAPUT X.

Uti amplianda, & dicenda sint digressiones.

UT autem ex Evangelii contextu digressiones possint deduci, debet ipse concionator inter Evangelii historiam intercapedines & intervalla quædam facere. Quibus in locis digressiones ingerere, & aptare poterit.

Hujusmodi tamen digressiones hæ sint, quæ ad virtutem secundam animos excitent, & trahant: aut vitium subterfugere moneant. Alias esset temporis jacturam facere, & nihil omnino emolumenti capere: ad hæc, audientium animos offendere. Nostri namque muneris est, dum suggestum ascendimus, magis ut fidelibus prosimus, quam ut acutissimis quæstionibus, & fucatis rethorum, & poetarum verbis eorum men-

80 Modus Concionandi.

mentes imbuamus, quod magis ad scholas attinet. Itaque inter exponendum Evangelii contextum, cum ad eum fuerit locum deventum, á quo digrediendum est, axioma quasi quoddam rei fundamentum proponat: in quo & prædicandæ virtutis commodum efferatur, & vitii illius pernicies taxetur, & ab audientium animis tollatur. Voluntatis namque objectum, bonum cum sit, atque idipsum appetit: & malum, sub ratione mali, abhorret, & execratur; præstat ad hoc prædictum introitum sumere, & mox quadam collatione, auctoritate, & scriptura illud corroborare. Quod in prælibato satis liquet exemplo. Perniciosum, & valde nocivum est, alienam inquirere vitam. In primis namque incultæ domus exemplo fulcitur: deinde psalmographi auctoritate fovetur, mox Bethsamarum exemplo confirmatur: qui arcam fœderis inspexerunt: & tandem correptione

fac-

Modus Concionandi. 81

facta, perficitur, dicta Apostoli auctoritate: dummodo correptio in finem servetur. Nihilo secius tamen hic ordo mutari poterit: prout Evangelico concionatori videbitur. Et ita quandoque licebit, post ipsam propositionem, & fundamentale axioma, statim ipsam ponere auctoritatem, mox comparationem, denique vero scripturam inserere. Alias licebit intrare scriptura, auctoritate, & tandem collatione. Hoc hucusque prælibatum est, ut satius digressio dilucidari possit, aliis inquam utens mediis, ut ita plecta voluntas trahatur absque eo quod iterata verba vicissim repetas, quæ fastidire videntur. Hanc seriem D. Chrysostomus plerumque observat in suis homiliis, in digressionibus, quas facit. Ad hæc licet notare, ipsam digressionem quocumque posse diverti, aut ipsa propositione, & auctoritate dumtaxat: & mox ad ipsum Evangelium reverratur.

F

Hoc

82 Modus Concionandi.

Hoc placuit advertere. Nam ut exacte fiat concio, expedit nonnumquam priores digressiones non ita ampliare, ut ultimis latissimus dicendi campus, & fandi copia præbeatur. Ubi rethorices documentum plane observatur, nec non in Tragiciis fit actionibus. Dum enim rethor, aut Tragœdus ineunt actus, mites, quieti, & sedati exordiuntur: qui quasi succensi perorant, & terminant actiones. Ejusmodi concionator dum sumit exordium, prius item contextus, & digressio una dumtaxat comparatione, & ea brevi finiatur. Secunda autem digressio longiuscula: tertia adhuc longior & magis ampla. Quarum & ultima longior fiat, & cum maximo spiritus fervore ad finem usque concionis ducatur. Hos quidem observabat affectus Tullius ille eloquentissimus, dum causas defendendas susceperat, plerisque in locis jam perorans Judicum excitabat animos.

Sed

Modus Concionandi. 83

Sed finis sit (ipse ajebat) nec enim præ lacrymis jam loqui possum, &c. Vos oro, & obtestor, judices integerrimi, &c. Insuper advertendum est ne Evangelicus concionator in hisce digressionibus eo sit ligatus, & parcis, eoque compendiosis utatur verbis, ut ipsam propositionem strictissimis, & subobscuris terminis coarctet. Quod si hunc proponendi modum sibimet liceat observare, non autem erga populum: verum expeditis, & dilucidis satis verbis utatur. Quam propositionem satis, superque satis debet ampliare, & cum synonymorum copia vicissim repetitis extendere: & utrinque se vertat circum circa prospiciens auditorium. Exempli causa in dicta propositione. Turpe est alienam vitam dijudicare. Si quis adest, qui huc venit, propriam salutem exoptans, hoc sibi suadeat, terribile quidem esse de proximis male sentire. Nefandum, & tetrum nimis est, & Deo od-

F 2

bi-

84 Modus Concionandi.

bile, alios temere, & audacter iudicare. Quousque abuteris, ò Christiane Dei munere? Quamdiu hoc munus tibi abscribis? In quem finem vestra sese effrænata iactabit audacia, qui alienam adhuc inquirere vitam non desistitis? Et mox comparisonem sumat. Idem omnino licet advertere juxta comparisonem, auctoritatem, exemplum, & scripturam. Hic est egregius valde, ornatusque modus in enarrandis punctis digressionum: utpote multifariam, multis vocibus, ac variis encomiis, ut probe suadeant, & astantium moveant affectus. Non secus qui Cathedram prælecturi ascendunt, parce discipulis dictant, & modice documenta suadent, summis quasi labiis ea pertingunt, & mox ultro gradiuntur. Quibus maxime conducet, si concionator ea polleat facundia (vernaculi, quod ajunt, seu Romani idiomatis) ut sic perite, & lepide prædicans, ab omnibus percipi valeat. Hæc si sors non

Modus Concionandi. 85

suggererit, hoc sibi refugii reliquum est, dumtaxat, se se in cubile abdat, ac mente, animoque evolvat, quas habet digressiones prædicare: & sic variam excogitare supellectilem verborum, & artificiose mente fabricare, uti unum variis nuncupetur nominibus. Ad hæc tam privatis, quam publicis sapientum eloquiis assuefactus plerumque adsit. Et in sermonis stylo, & dicendi norma studeat. Quod si hoc sibi consilii sumpserit, & in hoc valde exercitatus fuerit, ea denique pollebit facundia, ut quod brevi comparavit studio, in posterum, maximum sibi emolumentum futurum speret.

CAPUT XI.

UTI DIGRESSIONES
inveniantur.

UT longe, lateque concionator possit digressiones venari ad modum jam dictum : advertendum illi est, multis, variisque mediis posse uti ad hoc, ut aliquid suadeat, ut ex rethorices documentis liquet. Primo, illud fore securum, jucundum; facile, necessarium, utile, justum, & valde honestum; suadens. Quod jucundum, utile, & necessarium illud sit, à contrariis ostendat. Nam cum idipsum jucundum, gratum, & decens sit : hoc difficile, acerbum, & dedecens valde est. Ita quidem quicumque suadet, hæc & similia media habet subsumere, ut audientium moveat affectus : velut si diceret: Hoc fieri decet, quia valde securum est : & mox

collatione facta, quomodo hoc ita sit, ostendet. Quo finito, aliud sumat medium. Quod illud sit jucundum ostendens: quod auctoritate comprobet. Deinde in prædicta digressionem universali, comparatione facta, licebit medium ponere, quod utile, aut nocivum illud esse dicat : dummodo hæc comparatio illud medium explicet. Nec non & auctoritas confert ut medium contrario illi, quod suaderi intenditur, applicetur. Nam secundum Philosophi sententiam: contraria juxta se posita magis elucescunt. Qua quidem auctoritate finita, accedit Sacræ Scripturæ exemplum iterum confirmando, quod maxime congruat id, quod in propositione universali assumptum est, fieri, ex eo, quod utile, & honestum illud sit. Et hoc explicabis Sacræ Scripturæ exemplo. Hoc facili negotio invenies, uti quæcumque ampliatur digressio. Cujus exemplum in dicta digressionem habetur. Quæ quasi

omnium dicendorum exemplar debet esse. Turpe est alienam inquirere vitam. Hæc est propositio, & dogma universale. Ad hoc roborandum, & suadendum, primum medium subsumptum comparisonem intravit. In quo plane ostenditur quantum sibimet noceat, quæ alios temere, & audacter judicat. Nam quemadmodum si propriam domum desereret, diuturnitas temporis in causa esset, ut labefactata ruinam minaretur; idem eveniet iis, qui alienam vitam libantes, à se prorsus discedunt. Qui quasi longinqua petentes loca, sole æstantur, & aliena prædia invadunt. Declaratum est hoc medium, ostendendo vitii hujus nocumentum psalmographi auctoritate dicentis: *Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.* Tertium vero medium assumptum ad movendum, fuit illud primum confirmare, scilicet, hoc temerarium judicium obesse nimis,

Sacræ Scripturæ exemplo fulcitum. Dum tot ex Bethsamitis Deus occidit explicando, propterea quod arcam fœderis temere, & audacter inspexerunt. Hinc sane commodum est subsequutum, & eis adveniet, qui alios non judicaverint. Mensuram bonam & confertam: quam obtinuerunt, qui ab hoc se cohibuere judicio. Itaque si probe conspicias, gemino dumtaxat rethorices medio hæc digressio increscit, & augetur: nimirum temere judicandi nocumentum, & contrariæ virtutis utilitatem ostendendo. At quia hoc primum medium comparisonem intravit, non fastidiet: quamvis comparatio, & scriptura idem sint. Obiter tamen duo licet notare, ne loquendi & procedendi series fastidium pariat, hujusmodi ordo observetur. Ut dum ponitur quoddam medium, statim ejus contrarium sumatur: & mox ad primum revertatur, scriptura, comparatione, & auctoritate. Denique adver-

tendum est, quod ex prædictis satis liquet, quemadmodum quamlibet digressionem magis, ac magis ampliare poterit. Nam si in duobus mediis præscriptis dumtaxat, serie jam dicta, observata scilicet auctoritate, comparationeve mensuratis eo ampliari cernimus. Quid si auctoritate, scriptura, & comparatione hoc geminum fulciatur medium?

CAPUT XII.

UTI COMPARATIONES
inveniantur.

Oportet eum, qui comparationes deducere, & invenire studet, prius illud, quod habet comparare, conspiciat: & instar cathegoricæ propositionis terminis perstringat, subjecto, copula, & prædicato constans. Ut si hoc comparate placuerit. Præstare nimis peccatum excutere, & ab eo protinus dis-

discedere. Hanc propositionem in mente reponat, quæ subjecto, copula, & prædicato constet, dicens. Homo peccare desinat quam primum.

Hoc ita habito sciendum illi est, comparationem posse fieri, aut in subjecto, aut in prædicato, vel in ipsa copula, aut in tota propositione, vel in duabus partibus dumtaxat. Verum dum magis completa fiet comparatio, elegantior, pulchriorque erit. Et notare licet ipsam, quam assumit comparationem, maxime debere assimilari propositioni, & quod sit litteræ congrua similitudo, urbana, domestica, non extranea; & à communi loquendi usu abhorrens. Proptereaque in toto, vel in parte ipsa collatio, & res, quæ fertur, communent, velut ea, quæ natura symbolizant, sive bonum, sive malum illud sit. Nedum si sit opus diversa creaturarum genera tam turpis, seu nocivæ qualitatis, quam boni genii, &

na-

naturæ , ut completa ipsa comparatio fiat, vel in parte inquirat. In dato exemplo inuenimus subjectum , quod est homo , & illud est quid bonum : Et prædicatum quod est peccatum , & illud est quid malum , seu nocivum. Modo ad aliquod malum comparandum, pleraque sunt turpis notæ , & qualitatis, quæ in toto , vel in parte assimilantur. Ea sunt lutum , toxicum , aspis , venenum , captivitas , ulcus , limus , basiliscus , &c. Ut hominem frugi significemus pleraque sunt eximiæ naturæ : quibus saltem in parte licet comparare. Ea sunt sicut Sol , æther , Princeps , & huiusmodi cætera , quæ bonum in toto, vel in parte dicunt. Sunt & alia multa, quæ suapte natura symbolizant , aut ex arte conveniunt cum humana natura. His ita præhabitis facili negotio comparisonem quamcumque inueniet , ut utraque extrema , vel singula dumtaxat conferantur. Ad ipsum namque verbum

facile inuenietur comparatio. Illud enim mente percipiens facillime comparabit illam propositionem. Unusquisque fugiat peccatum : ad hunc modum comparatio fiat. Nonne si ad lapidem offendens rueres , protinus surgere , & stare conareris ? Numquid si vipera , aut basiliscus in tuum repitans pectus irrueret, mox discuteres ? Quare igitur erga peccatum non te geris hoc modo: quod paullatim in profundum te ducit inferni? Hic & in similibus comparisonibus solum peccatum fertur , quod prædicati rationem sortitur dumtaxat : subjectum siquidem adhuc non comparatur. Quod si placuerit ingerere , hoc fiat modo. Nonne volucrum ab aucupe deceptam, retibus illapsam , alis concutere pectus, & huc , illuc volitantem , laqueum evadere anxie quærentem vidistis ? Eiusmodi te , ò miserande , qui in peccati illapsus es pelagus , atque hostili manu oppressus mox evadere decet , & hel-

94 Modus Concionandi.

luonis inimici manibus elabi.

Numquid regnum si compilasset Turca, principem nostrum manibus post tergum habere congruum esset? insuper & solium lætus teneret suum? Nonne mox accinctus bella daret? Cur igitur tu, ó miserande, hostile non fugis imperium: & peccati labem dolore transfixus non expectoras, & eliminas? Hoc ipsum debet observare concionator, quod data comparatione fiat digressio: eligat medium, quod placuerit, & illud comparationem intret, quodque in mente reponat, instar cathegoricæ propositionis, & ita subiecto, aut prædicato illud comparet, vel utrisque, ut dictum est. Quod in superius facta digressionem factum cernimus. Datis namque subiecto & prædicato in illa propositione, Quibilibet, & perniciosum valde est alienam inquirere vitam: assumptum prius medium ad hoc confirmandum quadam comparatione

sua-

Modus Concionandi. 95

suasimus, utpote maximum nocumentum, quod eos subsequitur. Ubi comparatio solum cum subiecto intravit. Ut cum dicimus: Per aliena prædia vagantes, & propriam deserentes domum, ut reptilium habitatio fiat, & tandem ruinam minetur: hi quidem insani putandi sunt. Hujusmodi invenienti comparationes modum, non posthabendum censui, nec ab Evangelicis propugnatoribus ex eo, quod nimis laboriosus, implicitusque sit, omittendum. Quod si in principio nonnihil difficultatis involvat, brevi tamen temporis usu omnem claritatem, omnemque perspicuitatem obtinebit. Ita ut prædicto discursu probe habito, pleræque sese offerent comparationes, prout libebit, nec ingenti labore, opera, aut studio adhibito. Has quidem comparationes non decet vilipendere; quippe cum lepores quidam sint, & qui concionem maxime decorant. Quibus &

ip-

ipsum Evangelium scater, & prophetiæ undique plenæ sunt: & Christus Dominus, ut planius ac luculentius suam doctrinam, ac dogmata traderet, & ut tenacius cordibus audientium adhererent, comparationibus, ac parabolis utebatur. Ad eas vero, quas Evangelicus concionator comparationes invenit, ut dictum est, plerisque aliis licebit comparationibus uti: quibus abundat Chrysostomus: & nostris extat temporibus Hector Pintus in Esaiam, & Ezechielem Prophetas, egregiis quidem, & acutis comparationibus assidue munitus: & Raulinus in suis concionibus. Et Joannes de Sancto Gemignano, qui exactum ex his comparationibus librum ædidit.

CAPUT XIII.

*UTI AUCTORITATES
inveniantur.*

UT autem facilius sacræ scripturæ auctoritates inveniri queant, illud expedire videtur ut singulis diebus concionator Evangelicus non nihil scripturæ lectioni vacet, eamque quotidie perlegat. Et, ut superius diximus, albeolum, seu excerptorium quaternionem habet cum indice alphabeticis characteribus signatum, in quo sua serie virtutum, atque vitiorum, insuper omnium, quæ ad suggestum spectare videntur, inscriptiones, seu tituli surto.

In quo albeolo excipite quascumque inveneris auctoritates: prout tabula indicat. Bibliorum tamen Concordantiis hoc uti licebit modo. Consule prius vitii, seu virtutis prædicandæ

auctoritatem in illius titulo in Concordantiis. Utpote acturus de fide, in verbo (Fides) aut de superbia, in verbo, (Superbia, superbus; & superbi-re.) Quas quidem auctoritates licebit examinare, & perpendere num proposito congruant. Ad hæc Bibliorum contextum consule; & exacte perlege: quod si æque satis ad rem fecerit, deducito, & excipito illam; sin minus vicissim Concordantias evoluto; quousque congruentem auctoritatem inveneris. Si vero de necessitudine, & decentia bonorum operum sit prædicandum, & de fide formata, & adhuc quod mera fides non sufficit ad nostram salutem: jam dictas Bibliorum Concordantias consulito, ut exacte hoc ipsam compleat, nimirum in verbo, Fides. Cui quidem verbo pleræque tam Novæ quam Veteris legis auctoritates alludunt. Proverbiorum quinto decimo. Ecclesiastici primo, vigesimo quinto,

to, trigesimo secundo, quadragesimo quinto. Abacuch secundo. Matthæi septimo. Prima ad Corinthios, duodecimo. Ad Galatas quinto. Ephes. tertio. Prima ad Timotheum primo. Ad Hæbreos duodecimo. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam.* Jacobi secundo. Quæ omnes auctoritates favent, alluduntque fidei charitati annexæ, quam vivam fidem appellamus. Et si omnes fere de viva fide intelligi poterant. Quia analogum per se sump-tum, stat pro famosiori, seu principali significato, ut Logicis institutionibus habetur. Utpote si quispiam alicubi hominem esse indicaret, sane de homine vivo habet intelligi, cum mortuus non sit homo, sed per additamentum dumtaxat. Ad hunc modum quatuordecimque Sacræ Scripturæ documentum nos docet quod fides justificat, & hujusmodi reliqua, de viva fide, non autem de mortua habet intelligi. Sic

100 Modus Concionandi.

Evangelicus concionator poterit Bibliorum Concordantiis uti, & conferat se ad Bibliorum contextum, & consentanea ex inde suo proposito eligat, & reliqua missa faciat, ut dictum est. Interim tamen concionator attendat ne has, & similes auctoritates distorqueat, & (ut ajunt) capillis trahat, sed in litterali, germanove sensu eas referat. Magno namque vitio concionatori vertendum est, quod veritatis indagator cum sit, pleraque irrationabilia, & litteræ absona, & minime consentanea applicet & ad alium longe finem, quam verba Evangelii dicta sunt. Quod maxime cavendum est, ne sapientes quique & prudentes viri sibi astantes, irrideant. Ad hoc juvabit nonnullos satis egregios, atque insignes ad litteræ contextum dilucidatores habere, & tam præcedentia, quam subsequentia verba consulere, ne ab re quidquam dicatur. Exstant etiam nonnulli libelli, seu quater-

Modus Concionandi. 101

niones quorundam auctoritatem, cujusmodi sunt Flores Sacræ Scripturæ. Exempla Scripturæ, & pleraque alia, quæ non occurrunt: cum Guillermi Peraldi de vitiis & virtutibus quadam summa.

C A P U T XIV.

U T I E X E M P L A S A C R Æ *Scripturæ inveniantur.*

Q Uod autem in superiori capite duodecimo dictum est de comparationibus, maxime quidem videtur facere ad Sacræ Scripturæ exempla, de quibus præsens vertitur sermo. Et siquidem idipsum scriptura dilucidare tenetur, in propositionis modum redigat oportet: atque omnes fere Sacræ Scripturæ historias perlustret atque evolvat necessum est. Num quæ pia sint, quæ ad rem videantur facere se-

cundum illam doctrinam, quam habet prædicare. Quibus sic habitis, cum verborum delectu, ut satius fieri poterit, applicet intento. Quæ quidem Scriptura ad modum exempli aptanda est, ut superius capite nono, prælibatum est. Et Absalonis, Aman, Herodis, & Judæ exemplo comperimus. Inter agendum namque de iis, qui alios temere dijudicant, Bethsamitarum historiam, acerbumque retulimus casum, & miserabilem ruinam: propterea quod arcam Domini audacter inspexerunt. Verum ut hoc magis planum fiat, & me ab hisce expediam, aliud ponam exemplum. Demus, verbi causa, quod quidam concionator pergit enumerando criminis, seu noxæ nocumenta: interim tamen invenire cupit aliquod Sacræ Scripturæ exemplum, in quo ostendatur, uti peccatum pusillanimes, atque enervatos, omninoque debiles reddidit, & ad bene operandum omni-

no impotentes, & pigros. Modo advertendum est in eo dumtaxat totius rei negotium consistere, ut aliquem ex Sacra Scriptura compares, qui propter peccatum pusillanimes, & effeminatus extitit: & hunc ferto. Quod sane fiet, ac sese statim offeret, si (ut dictum est) per universas Bibliorum historias discurras, & has mente vicissim evolvas. Quam primum enim si debiles simul & peccatores quæras, adest Cain, qui postquam deliquit, ad Deum se convertit dicens: (*Genes. 4.*) *Omnis qui invenerit me, occidet me.* Numquid, ô Cain, parvulus, seu foemineum brachium, virile pectus expugnabit, & tuum? En fragilitas, en deliquium animi quod peperit peccatum. Non secus ac filii Jacob sese offerent, qui eo viribus pollebant, ac robore vigeant, ut solum Levi; & Simeon Sichen aggredi ausi sunt, vindictam sumentes propter scelera populi. (*Gen. 24.*) At postquam

deliquerunt, & quasi lividi machinati sunt malum Joseph fratri suo, sibi invicem animum adhibentes, dicebant: (*Gen. 37.*) *Venite, & occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem.* Vide ut contra parvulum, decem viri insurgere nituntur. En peccati fragilitas. Et criminis quassatio. En vitii desidia. En noxæ inertia: & quam germinat ignaviam, aspice, ut fortia comprimat pectora, atque erecta humiliet. Insuper & Samson sese ille offeret, qui ardenti animo, eximioque labefactatus amore, quo Dalidam suam prosequabatur. En vires jam amisit, omnemque fortitudinem perdidit, postquam tonsis crinibus fuit. (*Judic. 16.*) Quo quidem exemplo narrato, totiusque historię cursu dicto, uti Dalida Samsoni maxime indulgebat. Verum quid inde? Maximum utique nocumentum successit. Mox crinium tonsio: deinde vires ut amitteret, subsequutum est.

Quid

Quid tandem? ut luminibus utriusque privatus, molere eum fecerint. Ejusmodi inimica caro suis blanditiis, & illecebris velatis, atque captionibus, adversus spiritum insurgit, teneras quasi amicitias iniens, instar Dalidæ Samsoni, & morti nos tradit. *Caro, namque, concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem.* Hæc enim sibi invicem adversantur: *ut non quemque vultis, illa faciatis:* ut Paulus inquit. (*Galat. 5.*) Hinc ortum habet, ut omnem gratiæ vim, omnemque energiam amittat: atque liberum arbitrium & ita debile, & pene languidum remanserit, quod sine peculiari Dei auxilio surgere nequeat. Quod si de Pharisæorum calumnia, atque versutia prædicet, qui ad Christum venientes, anxias quæstiunculas, dolosis prætextas verbis obtulerunt, eum coram laudantes, verum clam detrahentes. Tunc temporis, ut dictum est, evoluto quas-

que

que Sacras Historias. Et adest tibi Joab, (2. Reg. 20.) qui sereno vultu Amasa fratrem suum salutavit, & pacis osculum dedit, verum pugionis ictu ejus transfixit tergum. Et mox Absalon, qui sub Religionis prætextu, & sanctitatis tegmine facultatem eundi in Hebron à patre postulavit, ut vota, quæ altissimo voverat, redderet fingens. (2. Reg. 15.) Ut quid? Regi dumtaxat ut dolum machinaretur, regnumque compleret patris. Quod si lucri turpis cupidorum depravatam, & abstrusam intentionem ostendere conaris, adsunt tibi, (Judic. 9.) Abimelec Gedeonis filius, & Absalon David natus, & Adonias, Jeroboam, Arthalia, & alii quamplurimi. Libellus etiã cognominatus *Exempla Scripturæ* juvabit. Quorum cognomenta præ oculis habeto. Ad hæc maxime juvabit, si ipse concionator in Sacræ Scripturæ lectione varia, eo fuerit versatus, ut cuncta fere Bibliorum

notanda memoria teneat, & ipsi tenaciter hæreant. Hoc vero documentum, de modo inveniendi exempla, magnam sortiri videtur cum duodecimo capite similitudinem, in quo de comparationibus est prælibatum, & quomodo inveniantur. Verum hoc maxime videtur facere ad stylum & concionandi seriem per Evangelii contextum passim discurrere, mox digredi, ut dictum est, earumque ultimam digressionem ampliare, dilatate ad summum poterit, & spiritus fervore eam absolvere: & sic concionem perstringere. Cujusmodi dicendi characterem fere semper observat Chrysostomus, qui in prædicationis munere eximius extitit, & peculiaris fuit. Et plerumque utitur Gregorius in suis Homiliis, qui litteræ contextum explicans, interim doctrinas deducit, & vicissim, iterumque digrediens, Evangelium luculenter exornat. Has quidem digressiones modo ampliat, nunc con-

grue differt, alias veteris legis exemplis, auctoritatibusve fulcit, ut ad rem melius facere videtur.

CAPUT XV.

DE CORREPTIONIBUS.

IN hisce digressionibus (de quibus noster modo vertitur sermo) quæ quidem comparationibus, auctoritatibus, & exemplis fulciuntur, atque scriptura, congruum quippe videtur ut postquam concionator stylo magistrali, documenta tradidit Evangelica, terminetur digressio quodam spiritus fervore, adjuncta correptione. Ejusmodi namque terminandi modus, præterquam quod utilis valde est, atque maxime congruus, ad hæc efficit, ne concionator tepide, & insulse digressionem perscringat. Eo namque modo fere semper D. Chrysostomus utitur, peculiariter

in

In homilia decima nona in Genesim: Quam primum enim breviter conclusione data & Sacræ Scripturæ citatis locis, mox adversus turpis lucri cupidos insurgit, & avaritiam acerrime taxat. Deinde in Homilia quartadecima, postquam audientium excitat affectus, & summis quasi precibus, ut ineffabilis Dei erga hominum genus pietas, & misericordia, eorum tenaciter hæreat memoriis. Deinde admonet, ut quod reliquum est quadragesimalis temporis, non modo cibus, & potibus, verum & vitiis parcant. Insuper eversæ & penelabefactæ corrigant vitæ mores. Quapropter ut superior cap. 9. in illo communissimo, & jam vulgato exemplo: Iniquum est, alienam vitam dijudicare: comparatione, scriptura, & auctoritate posita, mox completa est digressio illa, quadam animadversione ad populum facta, in hunc modum. Num vitæ cursus sempiternus est? verum cum stric-

tis-

tissimus ille sit, impensæ operæ non est opus. Auctoritate hanc reprehensionem confirmemus Apostoli ad Romanos, cap. 2. dicentis: *Tu quis es, qui alienum iudicas servum?* Hic prædicandi stylus nimium præstat: in eo siquidem vitiorum ostenditur turpitudine, atque cavillatio. Insuper eorum criminum patratores viva, atque terrificæ voce dignissime corripuntur. Hoc eodem dicendi stylo usi sunt omnes antiqui patres, Dei Prophetæ, quorum quidem prophetiæ durissimis pullulant, & acerrimis scatent minis, & exemplis. Non secus Redemptor noster in verbis Evangelicis: ejusque Apostoli sanctissimi sectatores, & discipuli usi sunt. Quapropter Evangelicus ille concionator, qui suggestum ascendens, nimium acutis, & speculativis se involvit dubiis, longe abest, ut plurimos in horrea Domini sui congreget fructus, quam etiam ut emolumentum quicquam percipiat. Quod si egregium verbi Dei

ministrum se autumat & sui muneris exactor optimus ut sit, quæ rationabilia sunt, prædicet, oportet, humilia humilibus, non ea quæ supra vires sunt, & astantium mentes capere valent. Ob idque quando in Evangelii contextu de Avaritia, Gula, Hypocrisi, luxuria, agitur, &c. Aut cum Christus Dominus Judæorum increpat duritiem, aut taxat criminum perniciem, eorum veritiam redarguens, ipse quoque concionator debet indignari, & ad fidelium cætum sermonem convertens, acerbissimis, atque terrificis verbis eademmet crimina reprehendat. Exempli causa. Quando Christus redarguit Pharisæorum turbam, qui quasi Zoili obtrecebant, dixit. (*Matth. 15.*) *Quare vos transgredimini mandata Dei propter traditiones vestras?* Mox ad populum conversus, tu dicito. Hoc ipsum no. tris temporibus fieri cernimus, in quibus principes, atque præfecti nimium ze-

lantes à se latas, atque sanctitas leges, intrepide quidem putant legem Dei pro suis novis impositionibus posthabendam: ac subinde Christi documenta contemnunt.

Idem omnino cum dixit Pharisæis: (*Joann. 8.*) *Qui sine peccato est, mittat in eam primum lapidem*: dicit tu. Ita se se modo habet res: plerosque enim videas maxime Dei honorem qui se zelare prætendunt. Hi moleste, graviterque ferentes aliena crimina, ea vel levisima, ad unguem puniri desiderant, cum suas vel gravissimas noxas non coniectent. Festucam quippe in proximorum oculis aspicientes, trabem in suis non considerant. (*Luc. 6.*) Acturus de vinea Evangelii, cum Dominus misit servos suos ad agricolas: tandem filium suum è medio tollentes ad hæc Domini sui bona usurpare conabantur, dicentes: (*Matth. 21.*) *Hic est hæres, &c.* Ubi poterit concionator hominum ingrati-

tu-

tudinem taxare: siquidem cum maximâ beneficia de manu Dei susceperimus, quo majora esse nequeunt, divinis charismatibus insignitos reliquit nos, nobilissimum pignus. Judæi namque typice susceperunt manna, nos vero angelorum escam, vivificum manducavimus panem. Hisce, & plerisque aliis muneribus nos affecit: sed iterum delictis nostris Christum crucifiximus, ut inquit Apostolus. (*Hebr. 6.*) Et criminum pessulo ostium ineffabilis Dei misericordiæ patulum obdidimus: & quæ livore suo reseravit, nos peccati crimine obturamus. Hujusmodi concionandi series, nimiam continet utilitatem, ac multum emolumenti parit. Parum namque refert, minusve fœneratorem mover, aut turpis lucri cupidum minus confundit, quod Pharisæorum hypocrisis refellas, aut avari illius luxuriam detesteris, vel sacerdotum legis ingratitudinem redarguas: quinimo de ob-

H

jur-

114 Modus Concionandi.

jugationibus eorum oblectantur fideles. Cæterum si inter agendum de eorum vitiis sermonem suum ad fidelium cætum convertat, ostendens eis versutiam, ac malitiam suam, instar Pharisæorum: & quomodo gravissimum promerentur supplicium, & quod quandoque fiet ut pœnas luant: siquidem fideles cum sint, eadem Ethnicorum crimina patrant. Tunc quippe illi graviora subibunt tormenta, qui Christum optime cum noscent, maximis conviciis in eum irruerunt.

Liquido hinc patet ejusmodi taxandi modum nimium utilem fore animabus. Namque præcipuum concionatoris munus est, peccata populi reprehendere. Quos tamen Evangelicæ doctrinæ præcones monitos vellem. Magna enim prudentia requiritur, maximumque hoc taxandi opus discerniculum postulare videtur. Ea namque alacritate vigeat oportet, ut neminem omnino suis pa-

rum

Modus Concionandi. 115

rum libratis verbis scandalicet. Det tamen operam ut ejus correptio ad omnium utilitatem, & vitiorum evulsionem prosit, quam indignationem, seu scandalum, pariat. Exemplum est nobis aptissimum in ea satis pensata, diserta, ac prævisa correptione Nathan Prophetæ. Mox atque aggressus est Regis David nefanda crimina reprehendere, eo namque verborum delectu illius parabolæ sigillatim verba libravit, & eorum, quæ aggravant culpam annexa discussit: nec non & sermonis lepore, quadam energia, in ea verba prorupit, ut coactus David in se tulerit sententiam. Absit tamen ut quemquam peculiarem taxando indices, aut turpi affectum nota verbis demonstres: vel occulto aliquo labefactatum crimine notum facias: ne inde populus conjectet, aut plane cognoscat in quem talis correptio illata est. Hoc quippe habet intelligi cum ejusmodi crimina non sunt admodum exor-

116 Modus Concionandi.

bitantia, & scandalum pullulantia : tunc enim publice increpanda sunt : peculiariter tamen cum fraterna & specialis correptio præcesserit , & talis labefactatus disciplinæ capax fuerit. Quod si tunc scandalum oriatur , parum refert. Nam secundum juris præceptum , facilius scandalum oriri permittitur, quam quod veritas relinquatur. Non secus redemptor noster fecit , cujus actio nostra est instructio. Qui palam , non privatim , aut singulis quibusque, sed potius convocatis , & convenientibus in unum Pharisæis , & legis peritis , eos quippe , qui vivæ vocis energia hypocritas appellat , & simulacra , atque monumenta forinsecus dealbata , & coloribus fucata , intrinsecus tamen ossibus , & vermibus scatentia : (*Matth.* 23.) De quibus ad populum conversus dicebat : (*Luc.* 11.) *Nisi abundaverit justitia vestra , plusquam Pharisæorum , & scribarum : non intrabitis*

in

Modus Concionandi. 117

in regnum Cælorum. Et in Evangelio Joannis habetur. *Vos ex patre diabolo estis : & desideria patris vestri vultis facere.* Insuper & Domini præcursor execrandum , atque incestuosum Herodem palam increpavit , & dure nimis. (*Marc.* 6.) Et Apostolus quoque Philetum , Hermogenem , Hymeneum , Alexandrumque propriis nominibus appellat. Et ad Thimotheum 1. cap. 1. scribens , admonet , ut populi noxas publice redarguat , & peculiariter nullis omnino specialibus criminibus parcat, quin palam ea evomat , & viriliter taxet.

Ad hæc advertendum est concionatori , ne hujus rei ignorantia teneatur : ne dum probabiliter , aut per revelationem cognosceret doctrinam suam minus fore profuturam , ut peccatores à peccati labe discedant. Cæterum ut sui muneris debitum pensum absolvat , ab incepto ne desistat , & correptio-

118 Modus Concionandi.

tionem, minarumque rore ignita hominum scelera extinguat, atque coerceat. Præcursor namque Domini, qui plusquam Propheta nominatus est, (*Matth. II.*) & spiritu Dei delibutus, non latebat eum pene induratum, & obstinatum Herodem fore: qui tamen execrandum ejus vitium iterum, ac iterum increpabat: ut impensi muneris debitam, & exactam persolveret operam. (*Marc. 6.*) Sed quid plura? Num Redemptorem nostrum delituit seu aliquantulum fugiebat obstinata omnino eversa Pharisæorum corda fore? Numquid de eorum desperata salute quicquam sperabat? Verum ipsam veritatem ne celaret, prædicabat. At vero cum ea sit rerum vicissitudo, & humana natura (ut ejus est fragilitas) in omni vitiorum genere fuerit volutata, & nefandis insultibus labefactata, & quamvis maximus Deus tibi revelasset, nequaquam futurum esse, ut hi scelesti

&

Modus Concionandi. 119

& improbi quique homines convertantur, propterea minime increpare desinas. Ne forte hujus criminis contagium increseat, & aliorum animas evertat. Sed ipse vi, & energia correptione, usum peccandi cohibe, & aliquantulum coerce, ut eos deinceps pudeat peccare, & tantum Deum offendere.

Hæc omnia intelligenda sunt, ut eo modo dicantur, quo populus plane cognoscat, non propter aliquam libidinem, aut appetitum vindictæ eadem ferri, sed tantum ut Maximi Dei efferatur, & zeletur honor, & peccandi usus funditus eradicetur, & fomentum hoc evellatur. Quod in ipso concionatore facile reperitur, si non petulantia, sed quadam modestia, non iracundia, sed lenitate, & Christi fervida charitate increpabit. Nam ut D. Chrysostomus inquit, nihil ita confert, ut ille, qui audit, persuadeatur, ad res-

piciendum quæ dicuntur, ac si cognoscat, quod cum magna dilectione dicuntur. Nec difficile admodum est perceptu, an ipse concionator habeat charitatem, & zelum proficiendi: quod in ejus verbis facile cognoscetur, & in procedendi serie conspicies. Quod si rei scopum velis attingere, hoc tibi consilii do, ut omni proprio amore omisso, nec non & appetitu vindictæ, hæc te moveant dumtaxat, amor Dei, & tui proximi salus & sic ea urbanitate, & modestia increpabis, qua expedit. Non enim congruet inurbane, aut infeste, minusve modeste loqui. Vitiorum siquidem turpitudinem licet examinare, absque eo quod lingua aberret, maledictis alios lacessens, & petulantissimis convitiis in alios irruens. Propterea caveat in pulpito forsitan dixerit hæc vocabula, scelus, aut scelestus, Hispanice, (vellaco, ò vellaqueria): quamvis de turpissimo, aut sceleratissimo quovis homi-

mine sermo fiat, ut de Luthero, &c. Namque Evangelicus concionator maxime perspectus, & urbanus debet esse, qui spectaculum factus est omnibus. Sed loco eorum hisce æquipollentia proferat vocabula, utpote, iniquitas, iniquus, abominatio, insultum, exorbitantia, aut nefanda crimina, mens incesta, animus impurus, & hisce similia.

Caveat tamen ne forte excandescat nimis, & quasi effrænis equus currens, immoderate taxet. Ira siquidem cohibenda est. Nec in doctrina admodum rigidus esto, ut tua magis ad æmulationem, & desperationem correptio faciat, quam ad salutem animarum. Medici namque dulcibus & lenibus amara, & acria solent medicamina temperare: & pillulas deargentatas præstare languidis. Et instar illius Samaritani, qui vinum simul, & oleum ulceribus infirmi applicuit. Eo modo Evangelicus concio-

cionator in fine concionis illecebris, & blanditiis suadeat. Cujusmodi serie D. Chrysostomus plerumque conficit, atque terminat sermonem: cujus loca, brevitatis causa, missa facio. Quinimo concionator jam terminaturus concionem, ad Deum conversus, mox ad populum, eos exhortetur, & vicissim moneat dulcibus, & sedatis verbis ut mores corrigant, amorem, passionem, & Christi reverentiam eis proponens. Eoque fiat modo, ut quamvis propter correptionem antea confusi fuerint, modo consolentur: & tantum offendisse Deum, eos poeniteat.

Obiter tamen licet advertere, ne presbyteros palam, & coram populo ex aliqua peculiari labe eos corripiat, aut noter. Quod sane fieri poterit in suis capitulis, seu congregationibus privatim. Ad hæc, si eos coram populo taxares, correptio solum faciet, ut dignitas sacerdotalis vilipendatur.

Hoc

Hoc enim abiit in usum, ut ipse populus sacerdotum crimina, seu monachorum defectus audiendo maxime congaudeat. Quapropter presbyteri ejusmodi, si taxentur, deteriores fiunt, & duriores corde: insuper & scandalum oritur. Verumtamen de avaritiæ peccato, luxuriæ, libidinis, ambitionis, &c. cum fit correptio: tam Sacerdotes, quam alii cæteri homines comprehenduntur, & sic eorum vitia licebit corrigere.

Ut autem ab his me expediam, monitum velim Evangelicum præconem, quod adhuc si adventitius in populo quodam fuerit, ne illius populi quæ noverit peculiaria crimina, nimis rigide, & quadam auctoritate reprehendat: audientes enim non æqui, & boni consulent: sed quod prædicandi copia non tibi suggessit, aut occurrit suspicabuntur, ob cujus penuriam, ut eos taxares, orditus es. At quod initio tenetur facere, primum illud est, aliquot prædi-

ca-

124 Modus Concionandi.

care sermones, & hos egregios, in quibus pro viribus & perdoctum, & sapientem se præbeat omnibus. Postea vero cum erga populum celebre nomen sortitus fuerit, & pro bene docto & erudito habitus, & divino flamine delectatus, & virtutibus insignitus: tunc quidem auctoritatem habebit increpandi. Maximi namque interest ut populus de ipso bene audiat, ad hoc, ut ejus documenta libenter percipiat: & correptiones æquo animo ferat. Neoterici quidem, & quasi juvenes ætate, non habent tantam auctoritatem ad increpandum, velut jam senes: proptereaque ne nimium reprehendant.

Adhuc tamen & ipsi juvenes quique concionatores luxuriæ, seu carnis vitium non reprehendant: sed ipsi dumtaxat senes, hique raro, & satis libratibus verbis, non obscœnis, aut turpis notæ vocabulis utantur. Cæterum hoc vitium acriter reprehendant referendo

Sa-

Modus Concionandi. 125

Sacræ Scripturæ exempla: ut planum fiat, quot, quantisque generibus suppliciorum hoc tantum, tamque grave vitium Deus punivit, & durissimam hujusmodi contrahentibus pœnam imposuerit.

CAPUT XVI.

QUOMODO INCREPANDUM SIT:

Ex Evangelio, uti correptiones sint deducendæ.

Color rethorum est, quod quando quis habet taxare aliquod vitium, Inquirat aliquid peculiare mali per quod aliis præferatur vitiis: ad hunc quippe modum illius criminis fœditas, & turpitudine magis liquet, ejusque malitia planius constat: ut dum magis dehonestatur, magis omnibus fiat exosum. Exempli causa. Si superbiæ taxetur peccatum, licet ipsum concionatorem non

so-

solum hujus vitii turpitudinem demonstrare, verum facta comparatione ad alia crimina, illud abjiciat magis, dicens. Hoc vitium adeo execrandum est, & Deo odibile, quod cum reliqua vitia nociva, & iniqua sint, Deus tamen, ut tantum curet languorem, permittit, ut in reliquis offendamus peccatis. Unde fit palam omnium turpissimum esse vitiorum. Nusquam enim unum toleratur malum, nisi ut alterum vitetur prius, ut in populis & civitatibus fit. Mulieres siquidem publicæ permittuntur, deteriora ne fiant scelera. Loth etiam qui filias suas innuptas, & adhuc cœlibem vitam agentes, Sodomitis tradebat, ut stupendum, & execrandum aboleret peccatum. Propterea, ut superbiæ Deus auferat languorem, alia tolerasse crimina cernimus. Ut liquet in D. Petro, qui ut arrogantiam ipsius propulsaret, illum negare permisit: ut sic suæ nimiae fragilitatis agnoscens languorem, alios ne

asperraretur. In ultima enim cœna dixit de se: (*Matth. 26.*) *Et si omnes scandalizati fuerint, ego autem non scandalizabor.* Idem omnino legimus (*2. Reg. 11.*) cum David factum, quem prius in homicidii, adulteriique flagitium labi permisit, ut tandem illum humiliaret. (*Psalm. 29.*) *Ego dixi in abundantia mea, non movebor in æternum.* Quid inde? Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Insuper alia quoque vitia statutis temporibus suas quæque sortiuntur operationes. Namque carnalis, & luxuriosus sæpe tepescit, & sui vitii obliviscitur.

Etiam voraces, & gulosi, &c. At superbus, & elatus, ubique & semper tam publice quam privatim suum exercet munus. Quod si luxuriam reprehendat, dicat, ut reliqua crimina unam partem hominis utpote ipsam animam, contaminant, at luxuria corpus, & animam, utrumque corrumpit, quod est

Templum Dei, juxta illud Pauli: (1. Cor. 6.) *Nescitis quod corpora vestra Templum sunt Spiritus Sancti?* Qui violaverit Templum hoc, destruet illum Deus. Si vero Avaritiæ increpet vitium, dicat, quod si reliqua crimina contrahentibus illa obsint, aliis tamen emolumento sunt. Vorax namque obsonatoribus, & coquis opiparas, lautasque parantibus dapes, suggerit alimoniam. Sutores quoque purpureis, sericisque se induens vestibus ditat prophanus. Nec non & fabris machinantibus ædificia, & laqueata struentibus tecta, superbus numos impertit. Et quos famulorum turba comitatur, & quibus ministrantium astat multitudo, hos alunt & pascunt. Cæterum avarus nemini prodest, omnibus tamen obest, qui frumenti obturata ne reseret horrea fame miser perit, & alios perire facit. Ideo Scriptura ait: (Eccles. 10.) *Avaro nihil scelestius.* Item. Cuncta vitia tempo-

poris cursu delentur, sola avaritia est, quæ senecta virescit. Quare dictum est. Senescente homine, cuncta vitia senescunt, sola autem avaritia juvenescit. Et Poeta: *Crescit amor numi, quantum ipsa pecunia crescit.* Sufficiant adducta exempla. Idem namque in reliquis vitiis exemplificari potest, dummodo prædicta series observetur videlicet quod fiat comparatio unius ad aliud: ita namque illius vitii magis claret foeditas & malitia.

Sed quæres modo quonam pacto prædictæ correptiones ex ipso Evangelio deducantur. Respondeo tamen quod bifariam. Uno modo positive, alio modo à parte contraria. Prima est quando in Evangelio taxatur aliquod vitium, & hanc deducere facillimum est: velut cum dicit de illo prodigo, (Luc. 15.) *quod consumpsit omnem substantiam suam luxuriose vivendo.* In qua quidem nostri temporis luxuriosos increpantur, qui

139 Modus Conclonandi.

animam suam, bona sua, & denique honorem amittunt. Et in illo, quando Pharisæi venerunt ad Christum dicentes: (*Matth. 22.*) *Magister, scimus quia varax es, &c.* Facta quippe est correptio adversus adultores, & detractores. (*Prov. 2.*) *Simulator ore decipit amicum suum.* Etiam cum Evangelium tractat de vitiis illius avari, (*Luc. 16.*) liquet correptio adversus voraces, & indumentorum luxum, & contra eos, qui erga pauperes, & egenos se præbent impios, & parum misericordes.

Secundus modus est, cum Evangelium tractat de aliqua virtute, tunc ejus contrarium vitium taxetur. Ut in Dominica quarta post Pentecosten ait S. Lucas cap. 5. *Cum turba irruerent in Jesum ut audirent verbum Dei.* Animadvertit hujus turbæ fervidum, & anhelantem spiritum: qui ut verbum Dominicum audirent, iruebant magna cum devotione. Secus tamen nostris modo fit tenuis

Modus Conclonandi. 141

poribus, quos virgis, nec impulsibus in Ecclesiam trahas. Et in Evangelio illius foeminae adulteræ inquit S. Joannes: (*cap. 8. Evang.*) *Perrexit Jesus in montem Oliveti, & diluculo venit in templum: & omnis populus venit ad eum.* O quanta fuit hujus populi devotio, & diligentia qui summo mane, ut verba Domini audirent surrexerunt. Modo vero non diluculo, sed ad meridiem, que dormitantes, dum jam terminatur concio, adsunt. Et in illo Evangelio diei octavæ S. Petri Apostoli inquit S. Matthæus cap. 14. quod Petrus dixit ad Jesum: *Domine, si tu es, iube me venire ad te super aquas.* Nunc vero non fit ita, nec ire volunt, sicut D. Petrus: sed Christum ad se venire volunt, rem sacram intra domesticos parietes celebrantes, & quod arca foederis in templum Dagon feratur, sicut illi Ethnici volebant: & in eodem altari, ubi erat Dagon, deponi. (*1. Reg. 5.*) *Hæc*

in domibus suis, abominatiōnibus, & idolis plenis, receptaculis alearum factis, vitis carnalibus, & voracitatibus imbutis. Corpus Dominicum cohabitare præsument. Cum de S. Andrea fit sermo, vel de aliorum Apostolorum advocatiōibus, inter agendum deprompta & celeri eorum voluntate in exequendis Dominicis præceptis, si quidem statim secuti sunt eum. (*Matth. 4. & 9.*) Nos vero obturantes aures plerumque vocati cum simus, non eas patulas præbemus, nec sibilis, & vocatiōibus Dei obsequimur: sed non impune quidem feremus. Audite Dominum dicentem. (*Prov. 11.*) *Vocavi, & renuistis: ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum id quod timebatis, vobis advenerit.* Sufficiant dicta exempla, ut quisque sapiens, & ingeniosus concionator exhauriat vitiorum correptiones virtutibus adversarium.

CAPUT XVII.

De alio modo ampliandi digressionem.

UT autem concionator Evangelicus in hisce tribus supradictis loquatur, scilicet, comparationibus, auctoritatibus, & scripturæ exemplis, quamobrem correptio non semper est adhibenda, hoc medium observabit. Nam si id ipsum, de quo pertractat, consilium aliquod sit, aut commune quicquid ad Dei cultum spectans: tunc ponat casus, tribus jam prælibatis (quæ ad vitia spectant) observatis. Radices namque & quasi fundamenta malorum ea sunt, superbia, luxuria, avaritia & horum affectus. Quod si de vitiis, seu de virtutibus peculiaris sermo fiat, summat casus ad triplicem viventium sedem: quarum una sit equitum, alia servorum, ac Dei amicorum, ultima vero

134 Modus Concionandi,

rei fabricorum, seu Dominantium, aut religionis sectatorum: hujusmodi namque fastidium non pariet. Quamvis in hisce sermonibus concionator vulgata & trita, communesque casus debet sumere: & quæ inter audientes communiter feruntur. Hic nimirum modus maxime utilis est. Quod si in principio audientibus durum sit perceptu, & valde laboriosum: peculiariter tamen, & oculatius si hæc attendant brevi ipso temporis spatio dociles, & nimis idonei efficientur: sicut in reliquis comparationibus. Ut autem hoc ipsum facilius percipi valeat, aliud insuper addam medium, sub peculiari tamen & novo conceptu, ut jucunditatem afferat. Nec non ipsa media auctoritate, comparatione, & scriptura fulciam, duobus quidem appositis observatis, ut, quod dictum est, planius intelligatur. Exemplum erit in illud Evangelii: (*Marc. 8.*) *Miserere super turham: quia jam triduo*

Modus Concionandi. 135

sustinent me: neque habent quid manducarent. Omnis languor, omnis infirmitas, omne malum nostrum ortum habet ex eo, quod Christum Dominum non sectamur, ut isti faciebant. Hinc est quod panem Dei vivificum non manducamus, nec ejus spiritualem consolationem degustamus. Vos qui beatifica Dei visione frui desideratis, hanc vobis veritatem suadete: quod si Deum vultis habere, virtutis sectatores sitis, ut in ea constantes exhibeatis vos, & fortes. Si quis adest qui consolationem Dei expectat, sicut & hos consolatus est incepto virtutis, & amoris Dei, stabilem se præbeat & fortem. Alias divinum auxilium quomodo expectas, debilis cum sis in proponendo, & tardus in exilgendo illud? (*Osea. 6.*) *Quid faciam tibi Ephraim? Quid faciam tibi Juda? Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mani pertransiens.* Attende o Christiane, ver-

136 Modus Concionandi.

ba hæc. Attende tu ò eques qui adhuc in bono coepto non perstitisti. Quid faciam tibi, ait Dominus, qui verbum meum audis, & tot inspirationibus & optimis desideriis animum imbuisti: in nullis tamen perseverasti, sed quasi nubes matutina, quæ flante funditur aura. Deficit quasi ros, optima destinatio, oriente delectationis Sole, & turbine voluptatis ruit. O serve Dei, qui in dies studes, ut intra remetipsum recipias, atque in orationis studio te exerces, & bonis operibus intentus ad virtutis culmen adspiras. Quid faciam tibi in iis haud firmus cum sis? Ut te præcingis ad bellum, ut me tibi conferam bona? Qui quasi nubes matutina, & quasi ros, sic deficis, ut visitationem meam expectabis, qui fortitudinis lorica adhuc non induisti? O tu qui manuum labore vivis, quid faciam tibi aut quo modo me tecum geram, & necessitatibus tuis opitulabor, qui in

bo-

Modus Concionandi. 137

bonis operibus intentus non persistis. O quanta nobis bona suggererentur si virtutem sectaremur: sectemur Christi Domini vestigia, & in bonis operibus perseveremus. Nam ipse ait: (*Matth. 10.*) *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* En tibi Dei signaculum: En dictorum conclusio: En censura: En virtutis stipendium. Quod non solum animam tuam emolliet, verum & maxima præmia comparabis. Quid bone, Deus senties, cum videris homines, hosque paucissimos in bono perstare? Misit Josue exploratores in Hiericò, ut irruerent in Hai: & expugnaverunt civitatem. Verum quia Achar filius Charmi, unus virorum, prævaricatus est, permisit Deus postquam exploraverunt Hai, mox terga verterent, nec expugnare valerent, & ex eis corruentes nonnulli. Quod cum audisset Josue scidit vestimenta sua, & pronus cecidit in terra

ram

138 Modus Concionandi.

ram coram arca Domini usque ad vesperam : & clamans Josue dixit. Heu Domine Deus, &c. Mi Domine, quid dicam, videns Israel terga vertentem hostibus suis? Quid faciam denique hanc penuriam, ruinamque aspiciens? Attende, ò Christiane, unum interea, quod Christi Domini virgineum, sacramque carnis indumentum crucis patibulum subiens scindi, fodique fecit, illud nimirum fuit instabilitatem nostram intueri. Poterat quippe nos redimere, absque eo, quod nostram fragilitatem indueret, & pateretur. Sed nutu dumtaxat nos salvare utique poterat : at inter cætera Doctorum asserta, & causas, propter quas Christus nobiscum habitare voluit, simul & patri, unum quidem est, ut ostenderet palam quantum pro peccatis nostris doluisset. O si nosses & tu, quantum Christus doleat, dum quasi canis ad vomitum in idem peccatum recidis, (2.

Petr.

Modus Concionandi. 139

Petr. 2.) postquam poenituit peccasse, ac Deum offendisse. Tactus Deus ipse dolore intrinseco sortem, vicemque tuam dolet eo quod in bono cœpto non perseverasti. (*Genes. 6.*) *Amice, ad quid venisti?* dixit Judæ. (*Matth. 26.*) Quamprimum enim conjectavit in bono cœpto haud perstitisse, & cum traditor in eum irrueret, ab Apostolorum Collegio discesisse cognovit, & prævaricator effectus eum tradidisset. Vide, ò charissime, quod humilis & patiens aliquando fueris & parum tua retulisse : propterea quod ab aliis pro nihilo reputatus fueris. Modo illud jam pertransiit, & probe destinationes abierunt, & dissipatæ sunt, & quod facere decrevisti jam oblitus es. O quanto maximo Christus Dominus gaudio afficiebatur videns illorum constantiam. (*Luc. 10.*) *In illa hora exultavit Jesus in spiritu.* Discipuli Christi accesserunt ad eum gaudio delibuti, ex eo quod sua

sua

sua doctrina magnum fructum comparassent. Quibus cum redemptor nos-
ter simul lætatus est, & gavisus. Be-
nedictus Deus noster in æternum, cu-
jus filius lætatur cum probe & secun-
dum rationem tu vivis. Agite tandem.
Numquid adest aliquis, qui hoc Chris-
to gratum velit facere? Protinus à malo
discedat: & virtutem sectetur. O quam
jucundus, & gratus erit Deo! Cave ti-
bi, ò homo, quid feceris. Hæ namque
fluctuationes, & tempestates, & varii
expugnantium ictus, quos, ne Deum
offendas viriliter substines, hujusmodi
Christo maxime placent. Numquid ade-
rit aliquis, qui placere Christo non
studeat, ut illi referat gratiam aliqua-
liter pro sibi illatis convitiis, & dolo-
ribus? Benedictus, & laudabilis sis,
Domine mi rex, & bone Jesu: hanc
mæstitiam, hosque labores, quos pro
me sustinuisti modo gratus utcumque
solvam, & deinceps mihi perisje præ-
sta-

stabit, quam tantam majestatem offer-
dam. Modo contumelias, & opprobria
mihi illata æquo animo feram, & si
in me universum insurgat. Agite jam
qui perseverastis, & stabiles in bono
fuitis. Ubinam vitam fœlicem degitis,
ut victum vivificum pascatis? &c. *Tri-
duo jam sustinent me.* Expediit ergo no-
bis in bono perseverare, & constan-
tes esse: alias hoc cœlesti pane haud
potiemur. In prælibato quidem exem-
plo ad vivum (ut ajunt) & plane vi-
dimus hunc ampliandi digressiones
modum, cum ampliandi modis. Prius
namque punctum deduximus doctrinæ,
quam docemus. Nam sub illo: *Triduo
jam sustinent me*, aptandum est con-
clusioni, quæ intendebatur: ipsa nam-
que assertio erat. In bono perseverare.
Deinde mota est digressio cum illa auc-
toritate, ponendo illud medium, quod
subsequitur damnum eos, qui in bono
minime perseverant. In contrarium tam-
men

men explicata illa auctoritate, actum est cum triplici viventium sede simul & cum nocentibus, quæ eis non perseverantibus advenient. Deinde opposito modo mota est digressio, eos, qui perseverant laudando: & hac explicata comparatione cum ampliacione trium casuum, seu exemplorum. Mox auctoritatem subsumpsimus cum comparatione, ad ipsam quippe doctrinam confirmandam. Nam cum ipsamet comparatio sit nostræ rationis opus, necessum est simul & auctoritate assumptum roborare. Deinde aliud medium ad movendum positum est, quod fuit de Christi Domini passione: & hoc quidem medium sub scripturæ exemplo tribus casibus hanc expositionem declarando, quorum alter, auctoritas esto. Subinde alio jucunditatis Christi modo, utpote opposito, motum est. Et hoc sub auctoritate positum, & declaratum fuit sub applicatione casuum. Mox doctrina

illa epilogata est, quæ ab initio est incepta, ut punctum iterum sumeretur. Ad hujus quippe similitudinem poterit quodcumque aliud punctum dilatari. Advertendum tamen est, juxta hunc modum, quod quamvis hic pergitur de puncto ad punctum auctoritatibus, comparationibus, & exemplis scripturæ, propterea non debet sic coarctari, ut hoc regulariter observetur. Namque universa media, auctoritate dumtaxat, ut illi placebit, extendi possunt, & quamvis tria puncta adhibuimus, alia prout libuerit, ponere licebit, dummodo puncta, seu digressiones non multiplicet, ut fastidium pariat. Nec subinde eo pauca proponat, ut eorum media arida sint & prorsus sterilia. Atque ita debet concionari, ne fidelium repescant affectus.

CAPUT XVIII.

DE GEMINO ALIO MODO
ampliandi digressiones.

AD ea, quæ superiori capite dicta sunt, ut quamlibet digressionem, seu punctum sectemur, notandum sit, dictum jam punctum sectari posse data conclusione: ubi quidem doctrina cum sua amplificatione traditur. Mox sacræ scripturæ exemplum ponitur, totius historiæ enarrando discursum. Ejusmodi exemplum sit de damno, seu nocumento, quod ejus contrarium infert, de quo & ipsa propositio pertractat. Quo quidem enarrato exemplo moveat, atque suadeat illo concionator, ostendendo damnum quæ eis adveniet, nisi id ipsum, quæ præcipitur eis, re ipsa fecerint. Idemque auctoritate confirmabit, quæ faciat ad illud. Quo fini-

nito, alia insuper narretur historia alterius exempli, in qua agatur de beneficio ab aliquo accepto, ex eo, quæ illud fecit. Quod cum moneat, id ipsum quoque faciat. & illi, ad quod roborandum sumat auctoritatem, quæ ad rem faciat. Hoc liquido satis constabit, si dicta doctrina in superiori puncto ad exemplum redigatur, secundum hoc, quod sequitur: *Ecce jam triduo sustent me.* Ex eo quod non perstamus in bono, hoc damni accidit nobis, ut non pascamur à Christo. Nobis ergo in bono cœpto perseverare, & stabiles, firmosque esse, expedit. Si quis adest, qui huc venit, ut aliquid frugi ex concione capiat, hanc sibimet suadeat veritatem: quod si à Deo pasci desiderat, in bono perstare debet, & in eo firmum & stabilem se præbere. Pleraque enim damna non perseverantibus eveniunt, velut *Sacra Scriptura* ait. *Quoniam volens Deus Sodomam, & Gomor-*

morrham evertere, vocavit Lot & dixit ad eum: (*Genes. 19.*) *Salva animam tuam, & noli respicere post tergum, ne tu simul pereas.* Mox ut egressus est Lot, dissipavit, & solo æquavit Dominus civitates has: & corruerunt omnes simul, qui in Sodoma, & Gomorra morabantur. Gonjux autem Lot audiens fragorem, & maximum strepitum perterrita (nam ex fragilitate inconstantia nascitur) post tergum respiciens, in salis statuam conversa est: quam adhuc pecora lingunt. Quid ergo non perseverantibus reliquum est, nisi ut in petræ simulacrum convertantur? Quoniam vocavit te Deus, abominations Sodomæ deseruisti, & per viam veritatis incedebas, gratis sane Deo: verum levi sæculi hujus fragore consternatus, dereliquisti vias Domini, ac desideriiis sæculi captus, tergum vertens, prævaricator Dominici præcepti extitisti. Quid inde tibi superest, nisi

ut

ut obstinatum cor geras? Et talis effectus, nihil omnino prosis? Quid o charissime, tibi superest, si in bono non perseveras? *Quid faciam tibi Ephraim? Quid faciam tibi Juda?* Popule meus, ait Dominus, *quid faciam tibi?* Hic punctus amplietur: quo finito, aliud narretur exemplum hujusmodi. Jacob, occurrens ei Angelus, luctabatur cum eo, cui Angelus: (*Genes. 32.*) *Dimitte me:* & ille noluit, quousque benedixit ei. Cum quo tota nocte luctatus est, & mane benedicens, ei commutavit ejus nomen, sed & altero pede claudus Jacob mansit. Sic Deus facit cum omnino perseverantibus.

Sic te gemino luctari brachio, & expansis ulnis decet: utpote Dei & proximi amore, & tota nocte perstare luctando, donec rutilans venerit aurora. Nam qui luctatur, & perseverat, tandem benedictionem obtinebit, *quia qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.*

K 2

erit.

epit. (Matth. 10.) Aspice, ò Christiane, quid nam summa veritas ait, quod salvi erunt, qui perseverant. Amplificetur ejusmodi auctoritas, & mox epilogando dicat. Agite tandem ò charissimi, firmi, & stabiles simus, ne nobis contingat, quæ conjugii Lot evenit. At vero quasi Jacob alter mereamur benedictionem Dei obtinere, quam electis Deus permisit in novissimo die: & sic pane Angelorum vivifico in coelesti regno potiamur, & velut hæc turba, quæ Christum secuta, ab eo pasci dignata fuit. Hic ampliandi modus facilis, simul, atque jucundus est. Namque scripturæ exempla ad hunc modum citata nimis placent.

Alter quidem modus ampliandi est, quam primum doctrina applicata fuerit, sub illa propositione, ut in priori exemplo dictum est, mox auctoritas in medium afferatur, qua quidem comprobetur illud, quod dicitur, eo ve-

rissimum & infallibile esse, quod maximus Deus id volens ostendere, dixit, atque monuit hoc ipsum. Qua nimirum auctoritate perspecta, inveniatur argumentum à minori ductum. Ipsa namque auctoritas suggeret argumentandi occasionem. Quo argumento proposito, roborabitur alicujus exemplo, qui id ipsum asseruerit. Hoc exemplo finito, duæ, tresve auctoritates scripturæ citentur, velut similia quædam, & quasi per transennam, aut summis digitis (ut ajunt) tacta hoc modo. Id ipsum habetur. Id ipsum tali, vel tali loco dicitur, &c. Quibus breviter tactis, incipiat illius rei defectum corripere, nempe auctoritate, argumento, & exemplo, velut qui conqueritur: & post Dei verba cumulando in ipsa auctoritate dicens. Non mirum esse si Deus conquestus est dum hujusmodi mala extant. Hæc omnia in subsumpto liquida erunt exemplo. Ecce jam triduo sustinent me,

150 Modus Concionandi.

&c. Si hi non perseverassent, nullatenus Deus victum suggereret. Modo infer conclusionem ampliata prioris exemplo. Deinde dicito hoc adeo verissimum esse, scilicet quod Deus perseverantiam vult in animabus, quas habet reficere: ut per Spiritum Sanctum in Canticis, cap. 3. dictum sit. *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, ex fortissimis Israel: tenentes gladios, & ad bella doctissimi.* Nunc ò Christiane cave tibi, qui Deum obtinere desideras, ne tua te fallat opinio, aut te ipsum se ducas. Anima tua lectulus Dei fortissimus debet esse, & valde præmunitus, non autem debilis, & omni præsidio destitutus. Deinde fortissimis quibusque circumvallatus ex Israel. Namque ejus præpositi firmissimi, & præ omnibus, stabiles debent esse. Sic Paulus inquit. (Rom. 8.) *Quis separabit nos à charitate Christi? Scio quod neque mors, neque vita.* Existima-

tis

Modus Concionandi. 151

tis nos tamquam parvulos esse, atque debiles? Firmissimi quidem sumus, & stabiles: quoniam nec labor, nec dolor; &c. nos à charitate Christi prolongabit. Filii Israel (*Exod. 15.*) canebant dulciter hymnos in mari, & collaudare cœperunt Deum, videntes suos hostes submergi, & in ipso etiam ad terram promissionis itinere illum benedicentes, quod eos liberasset. Cæterum non perseverantes, in Ægyptum reverti cupiebant. Modo si ad aliquam probe callendam artem continuus, assiduusve usus requiritur: nonne ad tantam rem obtinendam, major opera, & studium requiretur? Aspice quod legitime certanti conceditur laurea. (2. Tim. 2.) Labor improbus omnia vincit. Ut bravium hoc accipies, nisi in bono perstiteris? Ideo Job: Cap. 13. *Si occiderit me, in ipso sperabo.* Hac ratione nos decet perseverare, quibus perisse præstabit, antequam retrocessisse, aut

à bono cœpto desistere. Hic ampliandum digressionum modus, majorem præfert dignitatem, quam duo ante habiti modi. Et sane luculentior est, quia vim habet, & innititur in litteralibus scripturæ sensibus: & tandem in eo fit argumentum à minori ad majus.

CAPUT XIX.

DE MODO PROCEDENDI.

Quemadmodum si cuiquam etsi famelico simul in disco varii cibi, & innumeræ quasi dapes apponerentur, fastidium maximum generarent, & ad nauseam eum provocarent: quod si in singulis quibusque patinis quique cibi apponerentur, excitarent quidem appetitum ad edendum. Ita contingit in concionibus. Nisi enim ejus partes quamvis optimis notationibus septæ recto ordine procedant, ornataque

que sint, nimis fastidire videntur. Modo vero procedendi stylus, & prædicandi modi eo sunt diversi, ut æquum sit dicere: Quot capita, tot sententiæ, & prædicantium placita sunt. Propterea non est mihi animus hæc omnia in brevi sermone comprehendere, quam nec capere valeo, nec intellectus aliquis creatus ea omnia percipere, aut comprehendere potest. Aliquot tamen ponam hic, quibus uti licebit. Supposito ergo quod componere est conjungere, & coadunare pleraque puncta inter se diversa, & hæc ampliare, & ex eorum singulis utilem doctrinam deducere, ut alii excitentur, & ad probe operandum alliciantur. Hoc autem fieri nequit, nisi quædam media applicentur, ut ulterius gradiatur, uno aut gemino dumtaxat medio uti licebit, ut doctrina confirmetur. Ad hoc vero, artificium habeto, ne ejusdem penuria in officio non sis. Illud autem quod habet docere, debet

bet locari in primordio cujuslibet puncti. Quod quidem habet proferri, velut quod quadam assertione affirmat: utpote verbis lucidis, perspicuis, & expeditis satis. Namque noster intellectus ita instrui vult. Verum contra hoc videntur facere hi, qui obscuris verbis, aut nimis concise doctrinam suam tradunt, aut perplexis & implicatis eloquiis, aut superfluis verbis alios instruunt, ex quibus audientium animus nihil emolumenti percipit. Ob cujus defectum in subsequens etiam deficient. Nec itidem quidque sibi suadere poterit. Siquidem quæ primo sibi tradita fuerit, non intellexit. In hoc vero primum, quæ quidem est conclusio doctrinæ, ac fundamentum totius puncti, digressionisve, quæ habet prædicare, expedit concionatori, ut sit brevis, expeditus atque perspicuus: ita ut omnes percipiant, & intelligant. Dixerim breviter, non intelligendo, quod eo strictis-

simis, & brevibus terminis eadem proferat, ut à nemine satis percipiatur. In quo etiam nonnulli concionatorum deficiunt, quorum quidem brevis sermone, & doctrinæ, quæ sapientibus, & perspectissimis quibusque viris congruebat, dumtaxat eadem insipienti populo aptare contendunt. Hic maximus quidem defectus est: sicut & aliud extremum eorum, qui verbosi, confusi, & sane loquaces sunt: qui nec seipsos satis intelligunt, nec ab aliis omnino percipiuntur.

Modo ipsam propositionem expeditè, luculenter, & dilucide proferro, semel atque iterum eandem repetens, circumcirca prospiciens cætum, eamque variis encomiis repetens: cujusmodi propositio prolata, ab omnibus satis percipietur. Nec incongruum quidem erit, cum variis, & disparibus nominibus iteretur. In fine vero non est necessaria hæc eadem correctio, licet

in principio cujusque digressionis, & quando ipsa propositio profertur, hoc expedit fieri in omnibus sane sub obscuris intellectu punctis. Mox auctoritatem, comparationem, & exemplum scripturæ dicit: interea nonnulla verba inserendo, quæ jam dicta cum dicendis connectant. Insuper notandum est. Ut enim ex naturalibus liquet, unum contrarium juxta suum contrarium positum, magis lucet, & apparet; exempli causa: Si sumat pro medio, ut sint humiles, dicens, quod eisdem bene faciet Deus: hoc idem sub quadam auctoritate adducere potest, & mox veræ humilitatis oppositum sumat, utpote superbiam: cui favet, & præstat illud Jacobi cap. 4. dicentis: *Deus resistit superbis, humilibus autem dat gratiam.* Et quoniam de humilitate prius egit, ipsam humilitatis partem prius collaudare, & efferre debet, dicens: *Detis gratiam suam humilibus confert,*

superbis autem resistit. Ibidemque dicitur quanto maximo odio Deus prosequitur superbiam, & statim concionator ipsam humilitatis propositionem proponet, dicens: *O vos omnes, precor, humiles estote: eos namque maximo Deus amore prosequitur.* Ideo per *Esaiam cap. 66.* dixit: *Ad quem ego respiciam, nisi ad humilem? & contritum, & trementem sermones meos?* Hoc bonum quidem ego faciam: quod humiles diligam & amabo. Hoc ita communiter explicato: mox undique circum circa populum, cætumque prospiciens, ad particularem descendens dicit. *Aspice, o tu Christiane, quidnam maximus Deus asserat. Audi verbum Domini. Cum humilem te præbes, a Deo maxime diligeris, & amaris.* Si quis equitum adest factiosus, & honoris cupidus sui, audiat. *Si hæc vanitates expuleris, si hæc honorum pulviscula omnino ex corde tuo aboleveris,*

158 Modus Concionandi.

ris , à Deo quidem amaberis. O tu mulier compta , & fucata , quæ hujusmodi domum Dei ingredi non trepidasti, exue te monilibus, & vanitates has contemne , & Deus diliget te. Hic ampliandi modus valde quidem utilis est. Nam cum ad res peculiâres descendit , quamdam concionem complendo , atque in ea duas , tresve digressiones faciendo, magna cibatur caterva.

CAPUT XX.

DE INTRODUCTIONIBUS

concionum.

JAM quidem ab usu recessit ipsam subdividere concionem dicendo, hic duas , tresve continet sermo patres : aut duo , triave agenda sunt : sicut & nostri quidem temporis seniores jampridem faciebant. Hoc siquidem ab omni ratione , & arte , & à retho-

ri-

Modus Concionandi. 159

rices documentis longe distans est. Nec S. Doctores ut August. Origenes, Chrysost. aut Gregorius , tali divisione usi sunt. Cæterum maximam attentionem captat , & nimis placidum est , & eorum excitat animos , dum concionator Evangelicus , ipsum aggredietur sermonem cum aliqua eleganti introductione, compendiosa , & rethoricis ornata verbis in philosophia fundata : aut vero cum aliquo axiomate, aut maxima Aristotelis ingreditur : aut cum aliqua alla naturali ratione , quæ optime congruat cum ipso Evangelio , quod quidem habet prædicare , aut saltem cum ipsius exordio. Quæ nimirum introductiones bifariam possunt inveniri , aut excogitari. Uno modo , si præcedentia ipsius Evangelii consulas verba , & cum subsequentibus connexueris , & ad propositum applicueris. Verum ut planius me explicem , duo , triave subjungam exempla. Demus , verbi causa quod prædicet

cet

et illud Evangelium, ubi dicitur. *Confiteor tibi pater, Domine Cæli, & terra quia abscondi tibi hæc, &c.* quod quidem ex Communi Apostolorum desumitur. Et in festo S. Matthæi, & B. Patris nostri Francisci canitur. Cujus quidem exordium habebit hujusmodi. Philosophi sententia est, quod agentium operationes habent dependentiam à subjecto: unde tales actiones recipiuntur. Actus activorum (inquit Philosophus) sunt in patiente recte disposito. Mane oritur Sol rutilans, suosque ignitos radios in lutum dirigit: verum illud indurat. Frustum autem cere feriens, liquefacit. Unde ergo hi duo effectus adeo contrarii emanant? Nimirum à dispositione passi. Proprium namque est ipsi cere liquefieri ipso calore, & luto indurari. Una igitur, & eadem causa, quæ est calor, diversos producit effectus: propter disparem subjectorum dispositionem. Idem omnino

ipsa re comperimus: juxta hæc, quæ ad animam nostram spectant. Nam quod verbi divini concionator faciat fructum, aut nimis faciat infidelium cordibus: hoc quidem maxime pendet ex audientium dispositione. Hinc est quod nonnulli sermonis fructum capientes, contriti, & maxime dolentes evaserunt. Et plerique alii subsannantes, concionatorem deriserunt. Nam alii, ut emolumenti, & frugi quicquam percipiant, huc se contulerunt: alii vero elato atque superbo, & arrogantia animo dumtaxat. Verum quod modo abiit in usum, quondam Christi tempore habebatur. Hunc tametsi turba copiosa sequebatur, omnes tamen non æquo, & simplici animo erant: nec eandem prorsus intentionem habebant. Nam alii eum sequebantur audiendi, & videndi causa mirabilium dumtaxat. Alii vero, ut Pharisei, ut caperent eum in sermone. Sed & nonnulli alii

ut animæ salutem compararent. Sicut enim eorum animi disparet erant, ejusmodi verbum dominicum diversimode in eis operabatur, & ita quidam proficiebant, eo quod verbum ejus humiliter audiebant: plerique tamen id ipsum non intelligebant. Et sic cæci & obstinati, propter eorum versutiam permanebant. Modo redemptor noster quorundam videns duritiam & malitiam, quorundam vero virtutis augmentum, oculis, manibusque in Cœlum levatis, ad patrem conversus, dixit: *Confiteor tibi, Pater Rex Cœli, & terræ, &c.*

Si vero prædicet sermonem duodecimæ Dominicæ post Pentecosten, licebit pro exordio illud Psalmographi sumere: (*Psal. 100.*) *Misericordiam, & judicium cantabo tibi, Domine.* Et inter agendum uti his duabus virtutibus. Mundus quasi geminis columnis connectitur, & maximus Deus sustinet pro
eis-

eisdem universum. Cum vero de eis nonnihil dixerit; mox applicet Evangelium, in cujus parabola depingitur hæc gemina virtus. Deus enim nobis misericordiam suam ostendit, qui pie, & misericorditer se gessit cum illo iniquo servo, (*Mat. 16.*) qui decem milia talentorum debebat, & hoc quidem misericordia motus. Nobis etiam proponitur horrendum nimis, & tremendum ejus judicium. Siquidem tam acerbè punitus fuit, ut externis tenebris traditus, gehennalibus flammis cruciari jussus fuerit, quoniam proximo suo non pepercit. Hocmet introductionis modo D. Chrysostomus plerisque, & variis locis in suis homiliis utitur. Et fere omnes, quas scribit, in antiquum, & novum Testamentum, in Acta Apostolorum, & in Paulum.

Insuper & alius secundus introductionis extrat modus, qui se ita habet. Cum Evangelicus concionator conge-

L 2 rit,

rit, & in summam redigit Evangelii doctrinam, antequam peculiariter ad eundem litteræ contextum descendat. Veluti si prædicet Evangelium Dominicæ Octavæ post Pentecosten, exordiat in hunc modum. Hoc Evangelium, elegantem, & maxime egregiam continet doctrinam: in eo siquidem per quamdam lepidissimam, & jucundam parabolam redemptor noster nobis ostendit, quod hæc præsens vita, est bene merendi aptissimum tempus, ut perennem vitam consequamur. (*Luc. 16.*) Et talibus, tantisque bonis operibus præmuniti simus, ut firmissimum nobis habitaculum in venturo sæculo præparemus. Docet insuper, & admonet nos, ut pii, & misericordes simus. Insuper & quod beatitudinis præmium non verbis solum, sed operibus bonis obtinetur. Et ita hic villicus non asseruit: Quid dicam? Sed: Quid faciam? Et bonis operibus suam cooperuit mi-

seriam, ac sibimet profuit. Præterea nos docet alias non minus utiles doctrinas, ut postea liquebit. Modo nos ter Evangelista inquit: *Homo quidam erat dives, qui habebat villicum, &c.* Hoc eodem introductionis modo, & dicendi character D. Chrysostomus plerique utitur. Et in homilia tertiadecima in Genesim post ejus introitum dicit: Videamus itaque nunc quid doceat nos beatus ille Moses: Et accepit Dominus Deus hominem, quem formavit, &c.

CAPUT XXI.

DE ENARRATIONE EVANGELICI
contextus.

Nonnulli vero solent, absque ulla introductione, nudam Evangelii litteram enarrare, & omnino sine eo, quod quicquam exponant, aut utilem doctrinam exhaustiant: mox depre-

cationem ad virginem Mariam faciunt. Alii vero eandem salutationem præponunt. Verum adhuc famelicum populum, & esurientem, cupidumque bonam, & salubrem doctrinam sugendi, jejunum tenent sicco, & sterili loquendi modo, nihil omnino in ipsam litteram dicentes. Hoc autem offendit nimis, peculiariter tamen cum Evangelii contextus longiusculus extat, sed & multo magis, cum ipsemet contextus non est historialis. Cum enim littera Evangelii habet historiam, ut in illud, de Lazari resurrectione: (*Joan. 11.*) de cæci illius à natali illuminatione, (*Joan. 9.*) aut de prodigi conversione. (*Luc. 15.*) Hæc, & similia quamvis in longum abeant, minus quidem moleste populus percipit, & audit.

Cæterum jam sapientes, & expertos, qui idipsum semel, atque iterum audierunt, nimis offendit: atque dum enarrat, in exteris, & forinsecis rebus

præmeditantur, aut invicem loquuntur, donec aliquid novi incipiat concionator dicere. Ipsi namque expectant jejuni aliquid, quod jucunditatem animabus asferat suis. At vero si hujusmodi cum sint, quædam historiæ nimis displicent, & fastidire videntur, & valde quidem offendunt: quanto magis offendit, si merum litteræ contextum, utpote corticem, & sensum ejus enarraverit? Exempli causa, illud Evangelium: *Vos estis sal terra.* Et illud: *Nemo potest duobus dominis servire.* Et Evangelia post Pentecosten: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit.* Et illud: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret.* Et sic de reliquis. Verum ut nos ab hisce incommodis caveamus ne populum aliquammodo offendamus, aut prorsus detineamus, qui spirituales pastum desiderat: initio namque promptiorem habet percipiendi appetitum.

168 Modus Concionandi.

Dicimus geminum esse Evangeliorum genus. Quoddam est, quod in se continet doctrinam, sententiasve ut in illo: *Estote misericordes, sicut & pater vester cælestis misericors est.* Et illud: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquam scribarum, & Pharisaorum, &c.* Et illud: *Vos estis sal terræ, & alia hujusmodi.* Aliud vero est Evangeliorum genus, utpote historicum, referens aliquod miraculum, aut aliquam parabolam enarrans. De quorum priorî Evangeliorum genere dicimus non fore necessum in ipsius Evangelii initio, aut in fine litteram enarrasse. Verum si quispiam in solemnitatibus Doctorum prædicaret illud Evangelii: *Vos estis sal terræ*: poterit equidem de sale isto totam concionem facere, & cum sale conficere sermonem, nec omnino subsumere: *Vos estis lux mundi.* Aut: *Non potest civitas abscondi.* Et sic ultimam concioni manum imponere. Si vero in

illud

Modus Concionandi. 169

illud: *Vos estis lux mundi*: voluerit prædicare, breviter, & summis quasi digitis illud tangat. *Vos estis sal terræ*: aut nonnihil, si placuerit, dicens doctrinæ, quousque perventum fuerit ad illud: *Vos estis lux mundi*: qua cum luce omnem concionem poterit conficere: intacta relinquens cætera Evangelii verba. Quod si universum Evangelium prædicare decreverit, atque in ultimis verbis sermonem fundare, tunc temporis omnem contextum enarrare poterit. Quamvis tamen ne insulsus, aut tepidus procedat, nonnulla inter enarrandum ingerat; utpote conducibilia, & audientibus nimis jucunda, quousque ad illud, quod habet prædicare, deventum fuerit, ibique sistens, sermonem consummabit. Idem omnino poterit facere in illud Evangelii: *Estote misericordes.* Nam de misericordia loquens sane poterit cum ipsa misericordia sermonem conficere, absque eo, quod illud

sub-

subsumat : *Nolite judicare*, & sic de reliquo totius Evangelii. Idem prorsus dicimus pro Evangelii festi Pentecostes.

Verum de his, quæ aliquod miraculum continent, aut parabolicam historiam enarrant, ejusmodi sunt ex secundo Evangeliorum genere, ut jam prædiximus: juxta quod duo asserimus. Primum quidem est, quod tota parabola, cunctaque Evangelii miracula referenda sunt, & prorsus enarranda: ob cujus defectum, seu penuriam inde sequeretur Evangelii historiam imperfectam, truncatamque relinquere. Quod portentum, & indécens maxime foret. Nam si illud Evangelium de quinque panibus, & duobus piscibus, quisquam prædicasset, & in medio ipsius conficeret sermonem: nec prorsus dixisset, quod illa magna turba paullulo piscium, & panum saturati sunt, & quod fragmentorum duodecim cophini collecti sunt, enarrationem quippe truncatam,

& imperfectam faceret. Siquidem meritam, & illius mirifici gesti terminum non retigisset, nec historiæ cursum prorsus enarrasset. Idem omnino dicimus, cum Evangelii contextus parabolicus est. Exempli causa. Si quis illius Evangelii parabolam de quinque virginibus fatuis, & de quinque prudentibus prædicaret, atque interruptum illud relinqueret, in quo agitur uti fatuæ virgines exclusæ fuerunt à nuptiis, nec tandem concluderet, dicens: *Vigilate itaque quia nescitis diem, neque horam*: hunc concionatorem sapientes quique irriderent, & indocta gens jejuna recederet, haud emolumenti quicquam inde capiens. Et cuncta in confusionem abirent, & universi ordinis fieret eversio. Quapropter congruentissimum quidem est, ut exacte compleatur, atque omnino parabolæ discursus enarretur, aut ipsi historiæ finis imponatur. Sic namque audientium animi quiescunt.

Secundo dicimus, quod supposito, quod illud Evangelium utpote historicale, seu parabolicum ad unguem sit exigendum, præhabita (inquam) ipsiusmet introductione, Evangelii litteram mox adire conetur, scilicet periodum proponendo, & statim doctrinam ex visceribus, & medulla contextus deducendo, digressionibus, & notabilibus pro temporis opportunitate litteram ampliando exornare: & mox ad ipsius Evangelii punctum, & ad eum, unde exivit, locum revertatur. Ita cum totius Evangelicæ historiæ, aut omnino parabolæ discursum conficiet, ipsam quoque concionem consummabit. Nam cum iterata verba, terque, quaterque repetita, fastidium maximum in animis audientium causari videntur, si jam semel Evangelii contextum enarrasti, & mox in ipsum revertens, ut conceptus ex inde deducas: nonne liquidum est, quod idem iterum atque iterum subsu-

mis? Modo si semel ipsam enarras, utpote immediate digrediens, duo inde commoda insurgunt. Alterum quidem est, quod semel eundem contextum enarras dumtaxat: illud vero est, quod tuus non tepescit affectus, nec audientium aures offendis, velut si ipsam litteram nudam referres. Cæterum forte si cuncta, quæ habes prædicare, ex fuerint in ipso historialis Evangelii initio, atque in postrema ejus verba nihil omnino dicere habeas: tunc temporis reliquum Evangelii nudum, & illæpidum fore constat, & præcipue ejus finem: qui quidem, ut prælibatum est, sermonis exitus omnino fervidus, & maximo spiritu prolatus debet esse. Tunc enim hoc uti consilio congruum erit, semel discurrere universam Evangelii historiam enarrando in principio sermonis & interea enarrando ipsam litteram, quasi quædam notanda ingeres, quæ ipsam litteram comitentur, ne

174 Modus Concionandi.

te ipsum infrigides. Denique vero quavis optima & ingeniosa ratione, seu auctoritate ipsum finem cum principii periodo connectes: eo tamen artificiose id ipsum consitum maneat, quod nisi quisque satis perspectus, aut nimis acutus fuerit, id prorsus ignoret factum. Et mox prædicta, quod super ejus principium dicere habes. Verbi causa. Cum illud cæci à nativitate Evangelium prædicatur, pleraque tamen dicere habes in illud: *Veniet nox, quando nemo poterit operari.* Et in illud: *Quis peccavit, hic, aut parentes ejus?* In quo quidem loco longe, lateque, & spiritus maximo fervore vis pertractare, & viva vocis energia homines ad poenitentiam allicere, & ut bene, pieque vivant, nec in novissimum tempus medelam ulcerum differant. Tunc temporis initio poteris hæc duo puncta summis quasi digitis, & quasi per transennam tangere. Et quoniam Evangelii

con-

Modus Concionandi. 175

contextus longiusculus est: enarrato ipsam historiam, & interea quasi quasdam buccellas, & frusta, doctrinam ingeres. Verbis tamen Latinis, quantum poteris, utere parce, nihil omnino Romani sermonis, enarrationisve omit-tendo, sed & viva præceptoris voce, atque expedita summæque latentis energæ, & instar optimi cujusque rethoris, seu tragœdi vultus observare tenores, atque membrorum æquabiles motus sectari. Tandem cum perventum fuerit ad illud verbum, cum Christus Dominus se huic cæco manifestavit, & ipse tunc Christum adoravit pronus, tunc, inquam, poteris dicere: O quam probe Redemptor mundi dixit: (*Matth. II.*) *Confiteor tibi pater, Domine Cæli, & terra, &c.* Multi ex sapientibus, & ex legisperitis non noverunt Christum, & ex principibus hujus sæculi plerique eum ignorarunt, cum cognoscere stude-
derent, quæ interrogabant: (*Joann.*
10.)

176 Modus Concionandi.

10.) *Si tu es Christus, dic nobis palam.* Et ad huc non cognoverunt, nec digni habiti sunt nosse tantum mysterium. Verum huic cæco, parvulo, & mendico hodie se manifeste ostendit. Sic ipse per Esaiam, cap. 66. ait: *Ad quem ego respiciam, nisi ad contritum, & humilem?* In hos Deus oculos suos convertit, relictis Sacerdotibus legis, & primatibus, divitibusque in templo, quam primum exiens clementissimus, & piissimus Redemptor, oculos suos fixit in hoc mendico, & parvulo. Verum ejus discipuli videntes, Dominum cæcum inspexisse, ansam quærendi invenerunt, dicentes: *Numquid hic peccavit, an parentes ejus, qui cæcus natus fuerat?* At discipuli sibi ipsis imponebant, existimantes, quod non ob aliam causam Deus unicuique languores, seu infirmitates tribuit, quam propter eorum crimina. Cum id ipsum pro beneplacito Dei contingat, & omnibus accidat,

&

Modus Concionandi. 177

& etiam ut Deus in operibus suis manifestetur. Hic aptare licebit illud, quod antea concionator volebat dicere, & mox ad illud Evangelii: *Me oportet operari*: pertranseat. Ad hunc modum quæcumque in promptu, & ex corde habet dicenda, prædicare poterit: & denique ipsam concionem maximo cum fervore, & spiritu perstringat.

C A P U T XXII.

QUOD VERBI DEI CONCIONATOR ad omnium utilitatem prædicet.

CUM Evangelici concionatoris. Is debeat esse finis, & intentum, ut fidelium animæ veram obtineant salutem: sic etiam debet eligere media congruentia ad hunc exactum finem exequendum: nimirum ut corda alloquatur, insuper & populum ignarum doceat, & bonis etiam moribus instruat.

M

178 Modus Concionandi.

truat. Ad hoc autem eligito utilia satis loca scripturæ, & jucundos nimis, & placidos dicendi modos: non ea, quæ subobscura, sterilia, & speculativa sunt. Velut quidam non infimæ notæ concionator faciebat. Qui cum illud divitis avari Evangelium (*Luc. 16.*) prædicasset, totam pene horam consumpsit in expositione illius periodi: *Est Chaos inter nos, & vos*: qui referens, & multiplicans opinionum sarcinas, ut explicaret quidnam esset illud Chaos, doctrinam utique saluberrimam, quam adversus hujus sæculi avaros poterat prædicare, missam fecit. Insuper & contra helluonum voracitates, & contra luxum indumentorum, & splendide epulantium turpitudinem, & modicam erga suos proximos pietatem taxare. Deinde quo tendunt hujus sæculi divites, & primates. Et de pœnis Inferni, & perenni Gloria tractare. Denique de aliis nonnullis moralibus materiis, quas
 illud

Modus Concionandi. 179

illud Evangelium continet, valde animabus utiles. Ejusmodi vero concionandi modus, eos, qui aderant nimis offendit, & populum jejunum utili doctrina dimisit. In Evangelio namque comparat Redemptor noster ipsum concionatorem patrifamilias, qui profert de Thesauris suis nova, & vetera. *Omnis* inquit (*Luc. 13.*) *scriba doctus in Regno Cælorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de Thesauris suis nova, & vetera.* Negociator, & universi illi, qui suas officinas aperiunt, ut omnem suppellectilem venalem habeant, & insuper absconditos Thesauros aperiunt, & demonstrant, ut pluris habeantur, nimirum ostentandi, & ostendendi causa. At vero Pater familias omnem suppellectilem, suosque Thesauros abscondit in thecnis suis, ut cum necessitas ipsa cogat, filiis, & filiabus suppeditet necessaria: domesticosque induat vestibus, & filias monilibus exornet,

180 Modus Concionandi.

& numos, & victum, & alia hujusmodi domui necessaria comparet, depromit. Videat ergo Evangelicus concionator, quod non comparatur mercatori, qui omnem suppellectilem venalem habet. Nec quidem habet concionari ostentandi, aut potius jactandi ratione, nec ut sua doctrina maximi pendatur ab omnibus. Expediit tamen ipsi, esse, velut Paterfamilias, & ita ex abscondito Thesauro scientiæ, & sapientiæ suæ depromat, & charitatis suæ suppellectilem erogat, egenosque humilitatis indumento contegat. Insuper & tepidum lacrymis, & cordis dolore confundat, atque peccatori gratiam, & charitatem impertiat, & miseris tribuat solarium, & vexato remedium exhibeat. Hujusmodi quidem habet concionari ad fideium omnium utilitatem: non autem ut sui ingenii aciem, & perspicacitatem ostendat. Qua propter abhorreere debet omnino ab omni doctrina, quæ

in

Modus Concionandi. 181

in curiositate magis fundatur, quam ad pietatem, & morum castigationem pertineat. Ut Evangelici ministerii facile princeps Paulus plerisque in locis suarum Epistolarum nos docet, peculiari-ter ad Titum, & ad Timotheum scribens: qui quidem concionatores erant. Ad hæc Evangelicus concionator attendat oportet, ad audientium qualitatem, & capacitatem. Et sic quidem eligere poterit congruentem doctrinam ad præsentium commodum, & utilitatem, atque vitiorum, quæ magis prædominari cernit, aut conjeçtat, extirpationem. Et ita concionatorem expediit virum sane prudentem, & perspectum esse. Aliter namque in capitulis, & congregationibus debet prædicare Episcopis, & Presbyteris: & aliter monialibus & cæteris Religiosis. Aliter regibus, primatibus, & equitibus: aliter rerum fabris, & agricolis correctionem adhibeat necessum est: & aliter generaliter lo-

182 Modus Concionandi.

quando. Si prædicet tamen ubi pestis, aut fames (quod absit) aut quodcumque aliud contagium creverit, insuper & de aliis quibusque infortuniis, aut civilibus bellis, eis omnibus spem adhibeat in Deo maximo habendam: atque etiam eos moneat, ut vitæ depravatos mores corrigant, & radicitus vitia amputent: quæque ut primum correxerint, absque dubio Dei ira cessabit. Ubi Sacræ Scripturæ referat exempla, ut in peste illa in diebus David Regis: (2. Reg. 24.) & famis in diebus Eliæ, & Elisei Prophetarum; (3. Reg. 17.) quibus omnibus maximus Deus succurrit. (4. Reg. 6.) Et in tempore Moysi, filios Israël pane Coeli saturavit, & in deserto quinque panibus, & duobus piscibus magnam turbam pavit. Et illud, quod in Evangelio habetur: (Matth. 6.) *Nolite solliciti esse, dicentes: Quid bibemus? &c.* Cæterum si infelicibus, secundisque temporibus, &

Modus Concionandi. 183

lætis nimis prædicet, ostendat, doceatque, quanta maxima cum prudentia, & temperantia hæc omnia subeunda sunt, utpote cum gratiarum actiones siquidem nihil permanens, nihil omnino stabile in hujus vitæ rotâ extat: atque secundis rebus ut tribulationes, & angustia succedunt, ærumnæ insurgunt. Ad hunc modum debet suam doctrinam concionator tradere, ut omnium Deo animas comparet, & in altissimi servitium, & amorem trahat: secundum illud Apostoli: (1. Cor. 9.) *Omnia factus sum omnibus, ut omnes ad me traham.*

Iterum moneo concionatorem, ne auctoritatum numerum multiplicet, sed eas dumtaxat, quæ ad rem facere videntur, & curet ut audientes utilitatem, & emolumentum percipiant: & ut verba sua memoriis, & fidelium præcordiis tenaciter hæreant. Taliter enim facere, est audientium aures of-

fendere, & nihil omnino frugi, & com-
modi capere. Sufficit namque duos,
tresve punctos, seu digressiones dedu-
cere, & iis probe relatis & satis super-
que dilatis, congruentibusque exem-
plis, & auctoritatibus exornatis. Errant
nonnulli, qui quidem eum sane egre-
gium verbi Dei concionatorem prædi-
cant, & nimis collaudant, virum te-
nacis, immortalisque memoriæ eum di-
centes: eo quod auctoritatum sarcinas
inter prædicandum congestit, retulit,
& coacervavit. Quos tamen si percon-
teris, & examines, & intima perscu-
teris, nihil omnino frugi cœpisse inve-
nies. Nec vox ipsius quem collaudant
concionatoris, in imum cordis pertin-
git: sed quasi attoniti effecti dumtaxat
vocis Echo resonabit verticis auras. Ve-
rum qui prodesse studet, & animarum
fructum exoptat: ea prædicet quæ ad
tantum locum spectant, secundum præ-
dictum dicendi modum. D. namque
Chry-

Chrysostomus hoc passim utitur dicen-
di stylo in Homilia sexagesima in Mat-
thæum: in illud Evangelii: *Va mundo
à scandalis*: duo loca solum ampliat.
Quod quamvis concionator pleraque
loca pertingat: id quam brevissime fa-
ciat, & mox ad sibi signatum & præ-
dicandum locum pertranseat, secun-
dum D. Chrysostomi dicendi modum,
ut in prædicta homilia facti in illud
Evangelii: (*Matth. 18.*) *Angeli eorum
semper vident*, &c. Ut Angeli Custo-
des nobis dati sunt, ut nos custodiant,
satis diffuse pertractat, & ne proximos
nostros contemnamus, &c.

CAPVT XXIII.

QUOD EVANGELICUS
 Concionator doceat.

TRIA quidem Evangelicus concionator debet facere: nempe docere, delectare, atque movere. In præsentî capite, & in duobus subsequen- tibus de ipsa doctrina, & quomodo sit tradenda utcumque tractabimus: denique vero agendum est, quomodo delectare, & movere debeat. Expedit ergo concionatori, qui fructum facere desiderat, eam tradat populo doctrinam, quæ maxime ad eorum salutem spectare videtur. Itaque doctrinam sanam, Catholicam, distinctam, veram, solidam, atque satis perspicuam prædicet. Postquam enim Apostolus Thimotheo nuntiavit nonnullos fore pseudopphetas, qui perperam suam doc- tri-

trinam suadebant, subdit statim: (2. Tim. 4.) *Prædica verbum, insta, opportune, importune: argue, obsecra, increpa, in omni patientia, & doctrina, &c.* Nec anxias nimis quæstiunculas ad hujusmodi locum discutiendas afferat. Nec scholasticis dubiis se involvat, aut in eis moretur. Cæterum cum idipsum necessitas postulabit, meram, nudamque veritatem illius dubii asserat, absque eo, quod referat aliorum opinionones, aut quemquam impugnet. Quod quidem negotium scholis relinquendum est, ut disceptationibus, & argutiis veritas ad unguem exigatur. Verum de prædestinatione, aut de animæ immortalitate, neutiquam prædicet. Multo minus Lutheri hæresim referat, aut quascumque alias, nec earum fundamenta. Hoc enim turpissimum, & nefandum est. Quæ insuper scandalum germinabunt, & tanto loco nimis incongrua videntur. Igitur ad hominum uti-

188 Modus Concionandi.

utilitatem prædicet, ut B. Gregorius probe suadet libro tertio de Pastoralis Cura, capite sexagesimo sexto. Expedit illi, esse velut quendam Domini villicum qui victum in domo sui Domini impertit. Qui enim ita faciet, à Domino servus bonus, & fidelis dicitur. Iraque concio scateat doctrina sane utili, suadeat, doceat, moneat atque alios illustret & probe se ipsum explicet: ut memoriis audientium tenaciter hæreant ejus verba ut ex eis utilitatem capere possint.

CAPUT XXIV.

QUANAM DOCTRINA

communiter uti debet.

EVangelicus concionator sapientissime debet agere, & pertractare, de necessitate, & congruentia bonorum operum. Plerique enim sunt, qui
pra-

Modus Concionandi. 189

prave, & luxuriose vivendo, nimis audacter & temere confidunt, dicentes se Christianos esse, & cum fide mortua dumtaxat contenti sunt. Ejusmodi enim doctrina absque eo quod utilis, & congrua maxime est: tacite quoque Lutheri turpissimi hæresis taxatur. Peculiariter tamen Exangelicus concionator prædicet adversus duo communissima, & nimis vulgata vitia: nimirum adversus detractores, & lucri turpis cupidos, & thesaurizandi nimium avidos. Inter quæ vitia primum quidem, ab omnibus quasi quoque levissimum crimen contemnitur. Ipsi namque nisi falso aliquid proximis imponant, de reliquis non curant nec eos conscientia aggravat. Ita quorundam ignorantia eo usque se extendit, ut existiment se minime peccasse utpote proximi sui vitium sane ignotum, cum noxium illud sit aliis revelare, qui cum verum omnino dicant., nullatenus peccare

re se putant : peculiariter tamen si idipsum parentibus, aut fratribus, sodalibusve, aut amicis ostendant. Hujusmodi namque ignorantia cum non sit invincibilis non excusat à peccato: quin potius (ut ferunt) ignorantia crassa est. Quam plurimi quidem sunt qui in hoc offendunt, qui altero pede claudicant, propter quod nusquam poenitent, nec dolent, aut prorsus eadem confitentur. Quapropter nonnullos videas, quos si taxes, eo quod erga suos proximos valde ignominiosi sunt, aut nomen eorum detrahunt, & maledictis lacestant, horum responsio vulgaris in promptu est, & valde usitata: dicunt enim: Nos illi hoc non imponimus. Sub veritatis pallio celant sui criminis dolum: nec abscondita vitia pandere, vitium esse putant. Plerisque etiam probe factum videtur Presbyterorum, ac religiosorum crimina (ne dicam defectus) prodere, absque eo quod

quod eos humiliter & charitative prius corrigant, secundum illud Evangelii præceptum. (*Matth. 18.*) *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit: adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum vel trium testium, stet omne verbum.*

Aliud insuper est peccatum satis vulgatum, & commune, quod multi quidem propter ignorantiam committunt, ut causarum iudices, & commercia gerentes, quæstores, & peculiariter rerum fabri, & qui res venales habent: qui plusquam par est, & æquum, pro eis pretium deposcunt, & cum ejusmodi pretium eis offertur, quasi invito emptore ea congerunt & rapere non dedignantur. Quod cum quæstus plane sit, & mortale peccatum, de hoc non curant. Nam sicut mulieres publicæ, &

scorta, quæ jam perfricuerunt frontem, quamvis actualiter non peccent, propterea tamen à peccato non liberantur, siquidem firmum habent propositum, dum sese obtulerit occasio, Deum offendere. Similiter de his omnibus dicendum, qui quamvis regulariter, aut prope semper quæsturam non exercent, aut aliena, plusquam par est, usurpent: sat est ut hanc depravatam expoliandi proximi voluntatem semper habeant, ut de eis affirmare & dicere possimus quod in gravi peccato vivunt: id ipsum tamen eos non mordet, nec, suo iudicio, eos aggravat: quin potius si ab eis postules, aut reprehendas quare ejusmodi machinentur subdola? Tibi quidem respondebunt dicentes: Quomodo conjugem, aut potius liberos alemus? optima quidem responsio. Hasce ergo & similes crassas ignorantias Evangelicus propugnator increpare tenetur, utpote docendo & eos illuminando, qui

in tenebris ignorantiae, vel potius malitiae vagantur: & hujus quidem criminis turpitudinem pensitare & insuper quod recta via paulatim in tartarum labentes descendunt.

At vero præter has duas ignorantias seu noxas in quibus insistere habet, de versutia, turpitudine, sive malitia peccati pertractet. Et de acerbissimis inferni poenis, de magni iudicii die, & de mortis memoria. Nam eo hominum se extendit malitia, ut ansam peccandi sumant, propterea quod tantam Dei cernunt misericordiam. Et propterea Evangelicus concionator magis se inducat ut acerrimis verbis, terroribus, & horribilibus audientium animos consternat: quam ut illecebris, & misericordiis, lenissimisque verbis eorum invitet animos. Absque dubio hac via major emolumentum comparabit, necnon & peccatores magis cohibebit, ut peccandi abusum deserant: utpote gehen-

194 Modus Concionandi.

nalibus sibi flammis oblati, atque horrendum magni Dei iudicium & strictam nimis rationem ab eis deprecandam proponat eis. Nam veteris legis Prophetæ plerumque crebris comminationibus populo prædicabant: quippe qui ejusmodi perterriti sermonibus ad Deum toto corde, & cum lacrymarum effusione revertebantur (sic nostra postulat depravata natura, atque rebellio) cujusmodi Esaias cap. i. stricto minarum gladio aggreditur, dicens: *Va genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis. Dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt sanctum Israel, ab alienati sunt retrorsum.* Super quo pecuniam vos ultra addentes prævaricationem? &c. Hujusmodi quidem comminationibus, atque terroribus hoc primum caput scætet. Et in secundo capite subdit: *Exaltabitur autem Dominus solus in die illa, quia dies Domini exercituum super omnem superbum, &*

Modus Concionandi. 195

excelsum, & super omnem arrogantem humiliabitur. Et super omnes cedros Libani sublimes, & erectas, & super omnes quercus Basan, &c. Tandem concludit, dicens: *Quiescite ab homine, cujus spiritus in naribus ejus est: quia excelsus reputatus est ipse.* Jeremias quoque in primis ejus verbis animadversionibus, & increpationibus, populo comminatur, cap. i. dicens: *Ecce ego convocabo omnes nationes regnorum, &c.* Verum, ne longior, quam par est, fiam, reliquum est, ut receptui canamus, siquidem sermo noster ad eos fit, quos non decet Scripturæ Sacræ ignaros esse: quibus, si placet, omnia Prophetarum volumina licebit evolvere, quæ terrificis minis exuperant, atque acerrimis objurgationibus pullulant: quibus cum peccatorum induratos animos ad poenitentiam, & maximum dolorem allegerunt. De his quidem materiis D. Chrysostomus communiter tractat, &

ita in homilia, 1. in Matthæum agit de causa peccati. Et Tomo quinto, homilia quadragesima octava, de tremendo magni iudicii die peragit. Et homilia septuagesima ejusdem quinti Tomi. Nihil omnino jejunium prodesse ait, nisi vita immaculata, & innocens sit. Et in aliis plerisque locis idem facit.

Debet insuper Evangelicus concionator quæque alia gravissima crimina ostendere, & ut turpissima, pensare: quæ quidem cum in hoc sæculo ea censura, sicut & alia, non puniantur, propterea in iis passim offendere non trepidant. Ejusmodi sunt blasphemia, perjurium, ingratitude, libido, obrectatio, contumeliæ, detractio, ambitio, & simplex fornicatio, &c. quæ hujus sæculi censores, & iudices arbitri parvipendunt, nec vindictam sumunt. Evangelicus tamen concionator, & maximè Dei honoris zelator, has utique turpi-

tudines increpet, & tamquam gravissima crimina excretur: quod & Sacræ Scripturæ exemplis confirmet. Ita namque Esais facit, & Christus Dominus in Evangelio. (*Matth. 5. & 23.*) Ad hæc tamen jurandi abusum omnino abolere studeat, & radicitus extirpare: quod vitium maxime receptum est ab omnibus, uti D. Chrysostomus facit in homiliis ad populum Antiochenum. Homilia quarta, quinta, sexta, septima, octava, nona, decima, undecima, & duodecima, & alibi. Et in homilia decimanona inscripta ad agricolas de vitando juramento. In contrarium tamen populus nonnullas virtutes habet, quas quoniam ignorat non pluris habet: quas & innotescere, & summis efferre laudibus concionator tenetur: sicut & Dei Apostolus facit, (*Rom. 4.*) fidem Abrahamæ Patriarchæ collaudans cum omnibus sibi adjacentibus, ut magis ac magis exaltetur. Idemque facit Orige-

198 Modus Concionandi.
nes homilia quadragesimasexta in Ge-
nesim.

CAPUT XXV.

DE DOCTRINA ETHNICORUM.

DOctrina est D. Augustini pleris-
que in locis suorum scriptorum,
congruum esse Christianis, & peculiari-
ter concionatoribus (de quibus præ-
sens sermo vertitur) philosophorum
gentilium, & Ethnicorum dictis, &
probe assertis uti. Nam, secundum D.
Ambrosii sententiam, veritas à quo-
cumque dicatur, ab Spiritu Sancto est.
Ejusmodi namque maximus Deus signi-
ficavit Pharaoni (*Gen. 41.*) in somno
illo sterilitatem, & ubertatem in Ægyp-
to futuram. Et Nabuchodonosor in vi-
sione statuæ, (*Num. 22.*) Et asinæ Ba-
laam os aperuit: & prophetavit per os
Balaam, & Caiphæ viri nequam, &
re-

Modus Concionandi. 199
probire. (*Joann. 11.*) Verba autem D.
Augustini, quæ huic opinioni alludunt
insuper addam, quæ libro secundo de
Doctrina Christiana habentur. Philoso-
phi autem, qui vocantur, si qua forte
vera, & fidei nostræ accomoda dixerunt,
maxime Platonici, non solum formi-
danda non sunt, sed ab eis etiam tam-
quam injustis possessoribus in usum nos-
trum vendicanda. Atque etiam ut ipse-
met Augustinus loco citato asserit: si-
cut filii Israel petierunt ab Ægyptiis va-
sa aurea, & argentea, (*Exod. 12.*) quæ
omnia denique constantes obtulerunt
Deo, ut tabernaculum construeretur, &
maximus Deus honorificaretur: (*Exod.*
25.) eodem modo Christiani debemus
nos gerere erga Philosophorum, &
Gentilium dicta, quæ sunt velut vasa
argentea, & auri frusta, & hujusmodi
expurgata aptare ad scripturæ loca: ut
tandem ad ædificationem populi prosint.
Quod fecisse nimirum legimus Evange-

licæ disciplinæ principem, qui in primâ Epistola, quam ad Corinthios scribit, cap. 15. inquit. *Corrumpunt bonos mores colloquia prava*: quod probe utique dictum ex Menandro quodam Ethnico-Poeta desumpsit. Etiam ad Titum scribens, cap. 1. dicit: *Cretenses malæ bestiæ*: Quod ab Epimenide prisco duxit. Atque in Actibus Apostolorum, cap. 17. citat Aratum Poetam dicentem: *In quo vivimus, movemur, & sumus*. D. Hieronymus quoque scribens ad Magnum Oratorem Romanum pleurosque commemorat non minoris sanctitatis, atque egregios viros, quod de Orthodoxa fide, & de Christiana Religione pertractantes, à Platonis nonnulla duxerunt, & ab aliis Ethnicorum scriptis ad Ecclesiæ Sacræ cultum, & Evangelicæ doctrinæ ornatum traxerunt. Legimus Adriani Imperatoris factum, qui ob quendam sibi librum oblatum à Quadrato Athenarum Episcopo, Eccle-

siam

siam persequi desiit. Quam cum summo odio prosequeretur Julianus Apostata, indixit, quod nullus omnino ex Christianis Philosophiæ studium sectaretur, aut liberalibus disciplinis operam daret: Adversus hujus detestandum Juliani edictum, atque turpissimum præceptum, expedit concionatori, ut in liberalibus disciplinis probe sit instructus: ut cum se obtulerit occasio, hisce utatur. In Deuteronomio, cap. 21. præceperat Deus, quod captiva quæque foemina ut viro nubere posset, omnem cæsariem raderet, atque unguës resecaret: & sic Hebræus eam posset ducere uxorem. Haud sæcus quidem & nos ex Philosophorum assertis, & poetarum dictis debemus omnem immunditiam abolere, & excrementa tollere, atque fabulosa evellere, & superstitiosa amputare, atque ita probe examinata poterunt Ecclesiæ limina salutare, & ejus consortium inire. Tunc enim ad

vir-

virtutis theatrum spectabit, & Sacrae Scripturae deserviet.

Verumtamen consulimus concionatori, ut hanc dicendi copiam quodam moderamine sumat. Namque Ethnicorum asserta, & poetarum carmina in pulpito non sunt referenda, & omnino recitanda, nisi rarissime, & aliquantuliter. Poesis namque ibidem est velut pomum inter opiparas quasque, & lautas dapes, quod discumbentibus non apponitur, ut ventri indulgeat, aut referciat, sed ut appetitum solum excitet, ut reliquae intrudantur epulae. Ita quidem sacrae scripturae doctrina, nostrum debet esse quotidianum, & vivificum, atque substantiale nutrimentum, & animarum victus, & refocillatio: poesis tamen instar est alicujus condimenti, quod appetitum excitet nostrum. Nonnulli siquidem sunt, qui quodam versiculo adeo delectantur, ut omnem deinde mentem ad ea, quae

quae praedicanda sunt, prorsus adhibeant. Insuper & ipsum concionatorem satis in omnibus versatum, & universalem reputant. Quibus cum pignoribus suam doctrinam authenticam facit, & æquiori animo eam sectari impellit. At vero ille qui pomo, ut cerasis & aliis hujusmodi, atque aqua enutritur dumtaxat, male habere & turgidum incedere cernimus. Non aliter qui humanis omnino libris congaudent, eos cernas tumidos, & inflatos vivifico nutrimento carentes, nec melifluos sacrae scripturae rivulos degustantes. Quapropter, haec Ethnicorum doctrina quasi quid accessorium adhibenda, & ingerenda est: quam quidem rarissime in medium fore trahendam jam diximus, & dum se obtulerit occasio. Paulus namque Apostolus in suis Epistolis trigintaquinque vicibus citat David, & Esaiam vigintiseptem, tum etiam passim veteris legis commemorat loca: Ter autem dum.

dumtaxat Ethnicos citat poetas, quos & supra retulimus. Ita quidem concionator sæpiissime scripturæ loca referat: plerumque Paulum, & psalmographum citet, & tam veteris, quam novi Testamenti auctoritates, & Esaiam, cum reliquis Prophetis, & insuper sacræ scripturæ sanctos, & egregios Doctores. Sed ut jam monuimus raro se involvat, & hæreat gentilium doctrinis, quam ut ipsamet postulet occasio, & noster adhuc soporatus appetitus requirat.

CAPUT XXVI.

*UTI CONCIONATOR HABEAT
delectare.*

JUXTA modum autem delectandi, non est nobis observandum rethorum documentum, quo cum nonnullas facetias referre, & dicere monet, ut
au-

audientium animos oblectet. Suggestum namque, virtutum gravissimum quidem est, & sanctimoniam quandam præsert, & vultus severitatem, & membrorum æquabiles motus, & verborum moderamen: longe tamen absit, ut scurrilitas, nenix, aut facetix in hoc tanto, tamque insigni loco audiantur: & Evangelicus concionator se prorsus absteineat, ne ibidem talia proferat verba, quæ risum excitent. Sic enim D. Hieronymus ad Nepotianum scribens, monet. Laudes (inquit) tuæ, lacrymæ auditorum sint. Abstrusum enim, & execrandum nimis est, quod concionator imitetur, atque scurrarum munus usurpet, & facetias ibidem dixerit, ut devotam plebem ad risum provocet, & evertat omnino. Verum ut optime sese gerat concionator, & Deo maximo placeat, hoc in suis concionibus præferat, & quidem hoc modo delectet, ut recto ordi-

dine procedat, & egregias comparationes in medium afferat, & scripturæ sacræ loca citet, & pleraque notanda dicat: grato dicendi stylo & qui jucunditatem præbeat. Ita quidem se debet gerere concionator, velut optimus quisque architectus, aut domifactor, qui ut turrim, aut opulenta laquearia fabricet, undique lapides, & lignum congruentia sint, conspicit: & mox mirifice ordinatis, suis quibusque locis aptat. Quod si minus congruentem, & tenuem materiam, quasi fuentem invenit, inter utrosque parietes calce cōstringit, ne prorsus videatur. In suis ergo concionibus prædicator studeat, ut quæ proba, & egregia sint, & mirifico dicendi charactere disposita, sin minus quæpiam fuerint ejusmodi, in eam sermonis partem eadem ingerat, ubi minus requirantur. Cujus quidem doctrina in duobus consistit. Aut enim illud, quod habet præ-

prædicare, est quid egregium, & subtile, & tunc eo modo idipsum profertur, ut ab omnibus percipi valeat: & ejusmodi terminis, & comparationibus, ut neminem fugiat audientium. Verum si illud punctum sit tritum, & commune, dicitur illud sub aliquo dicendi stylo, quod non sit vulgatum, quibus rethorici colores suggerunt. Primo dicendi modo assidua bonorum librorum prælectio juvabit. Verum tamen ipsi doctrinæ, quam habet prædicare, non nihil peculiare dicendum excogitet, quodque exquisitum summo studio requirat, illius inquam, vitii aut virtutis, de quibus pertractat, hoc pacto enim delectabit. Nam cum omnia nova placere cernamus, hoc est quasi ab ipsa natura hominibus insitum, ut naturaliter scire appetant, secundum Philosophi sententiam. Qui vero nimis vulgata, & trita, nec peculiare, aut subtile quicquam prædicant, minime delect-

208 Modus Concionandi.

lectabunt. Adverte tamen quod cum de peculiari, aut subtili loquimur (ut hic) non utique debere intelligi quid curiosum, & minus utile sit. Sed per hujusmodi intelligito nonnulla ingenio digna, & satis utilia, & acuta, quæ in scholasticis docentur curriculum, & in virtutis theatris, & doctrinalibus libris inveniuntur. Hos cum populus ignoret, Evangelicus concionator ædere, & divulgare tenetur. Quousque egregios, & utiles nimis prædicator evolvere debet, & punctuationibus, & lineis notare, ut suis quibusque applicet locis. In secundo autem consistit ejus doctrina, ut illud vulgatum punctum, quæ habet per novum dicendi stylum, convertat. Namque dupliciter delectatur, scilicet, nova proferendo: & ea quæ communia, & vulgata videntur, novo, & eleganti stylo dicendo. Pleraque enim asserta, & vera yicissim, ac iterum sunt commemo-

Modus Concionandi. 209

randa: verum dicendi character novus cum sit, delectat: quæ & rethorici colores, & metaphoræ juvabunt. Et quoniam de hoc plura excusa, & scripta sunt duo solum referam, quæ communia, & satis vulgata faciunt jucunda. Primo modo quando idipsum, quæ subsumitur dicitur sub aliqua parabola, aut similitudine alicujus rei: quod ex Evangelio quæ prædicatur licet desumere. Ut si diceret, quod sint humiles, hoc quidem isto pacto dici poterit, & si conclusio communis & vulgata sit. Velut quædam planta dum magis ac magis radicitur, & subterram celatur, eo magis coalescit, & increscit. Et sicut aqua in cavernis melius conservatur: & igniti carbones sub cinere foventur: sic & Dei gratia in humili corde conservatur, & permanet. Secundo modo fit à contrariis: quod magis gratum sit, si cum superiori adnetur, ut si dixeris. Ruit domificium,

propterea quod fundamentis caret optimis: hæc arbor infructuosa est, quia radicem habet corruptam. Sic qui non fuerit humilis, peribit.

Hi duo modi dicti sunt ad delectandum in sermonis parte, in qua docetur. Insuper juxta rationem mediiorum studendum est valde quæ ad movendum sumuntur: namque rationes deduci possunt cum egregiis auctoritatibus, non autem vulgaris. Ad hæc tamen jucundius, & delectabilius audientibus illud est cum suæ voci prædominatur concionator: dum tollit, & comprimit, cum ipsa postulat occasio, & optimam habet repræsentativam: & vernaculo sermone, modesto, & eleganti, facundoque utitur. Nec sermonis inops, aut nimis garrulus, aut verbosus est. De quibus inferius suis locis sigillatim tractabimus.

CAPUT XXVII.

UTI CONCIONATOR HABEAT

movere.

ORatores, & sæculi rethores omnem vim, omnemque energiam in mediis rationum, quas afferunt, ponunt, & hanc vim etiam in rethorices documentis locant. Evangelicus autem concionator non debet sic facere. Et enim rationibus suadeat, ut omnem spem, omnemque fiduciam in solo Deo poni, ut sic fidelium corda moveat, atque convertat. Propterea Dei Apostolus inquit: (I. Cor. 3.) *Neque qui plantat, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus.* Ita quidem ad movendum expedit concionatorem maxime devotum, & orationis studio omnino deditum esse. Ethnicus namque Poeta Horatius in arte poetica inquit. Si vis

me flere, flendum est prius ipsi tibi. Hujusmodi namque vivæ vocis energia prædicabit, & devotionis spiritu, atque maximus Deus suggeret illi rethoricæ cœlestis ubertatem, ut obstinatorum corda demolliat. Sic enim ille egregius, & prope divinus Apostolus faciebat, dum dixit: (I. Cor. 2.) *Non in persuasibilibus humana sapientiæ verbis: sed in virtute Dei.* In quibus sane verbis nos docet, quod omnem vim, omnemque verborum suorum facultatem Deus suggerebat, & in eo operabatur. Itaque assidua oratione hoc supremum, & cœleste donum à Deo postulandum est: desuper namque hujusmodi talentum venit. Et hoc quidem est primum, & præcipuum, quod debet concionator facere.

Secundum vero, quod facere debet, ut audientium moveat affectus, illud quidem est, studere nonnullas rationes, & media adducere, ut eos alluciat

tat ad faciendum, quod sibi præcipitur, & monetur. Quod quamvis hoc rethorum munus præcipuum sit: propterea tamen Evangelicus concionator eo uti non desinat, siquidem & Redemptor noster eo usus est, cum præcepit nobis, (Matth. 5.) ut inimicos diligere: idque rationibus naturalibus suasit. Idem prorsus fecit cum nos docuit, & monuit, (Matth. 6.) ne nimis solliciti & curiosi essemus erga victus, & vestitus rationem. Et Apostolus hoc idem plerisque in locis suarum Epistolarum facit. Denique omnes Sacri Doctores. Nam cum homo rationalis utique sit, arte, & rationibus vivit secundum Philosophi sententiam. Et sic aberrant illi, qui vocibus quæque confundunt, nec rationes, aut media proponunt, ut fidelibus doctrinam suadeant. Rationes namque comprobare debent, illud sane bonum, & conducibile fore, quod suadere vult.

214 Modus Concionandi.

Namque voluntas nostra non appetit aliud ab eo quod intellectus noster iudicat esse bonum, & conducibile nobis. Hinc est quod audientium affectus nullatenus movebuntur, nisi prius intelligant illud congruum, & utile fore.

Tertium vero ut moveat affectus, præstat in secunda persona alloqui, velut si ipsi uni dumtaxat prædicaret. Ut pote si de ineffabili Dei misericordia sermonem facturus, & quantum nobiscum temporis simulat in hunc modum diceret: Miserande, & nimis infortunatus peccator, cur illos Dei supremos Thesauros, & gemmam misericordiæ, & clementiæ Dei contemnis? Quippe cum tot ante jam temporibus contumeliis affectus ipse maxime cum sit, te vocat, te postulat, te plerumque expectat, atque inspirat, ut convertaris ad eum? Cur tanta, tamque ineffabilis misericordia saxeam cor tuum non demollit? Cur tanta pietas te non convertit?

Quam-

Modus Concionandi. 215

Quamvis pro eo, quod ad te pertinet, aut commodi, quod consequitur, id minime faceres, verum pro ipsius amore dumtaxat, qui crucis patibulum adiit, ut te à criminis noxa liberaret, converti utique deberes. Leva oculos tuos in altum, ut ulnis tensis in cruce pendet, ut te suscipiat paratus: perforatum latus, ut in visceribus te ingerat suis. En tempus acceptabile, en tempus salutis: huiusmodi ne contempseris: diem enim, aut horam prorsus ignoras, cum in illo tremendo iudicio ante Tribunal Dei apparebis miserande tuæ vitæ strictissimam redditurus rationem, &c. Ad hunc modum in secunda persona loquendo nimis utilis est ad movendum locus: verum si in tertia persona loquatur, magis docere, quam movere est. Itaque ad secundam personam sermo fiat. Nonnumquam Dei iustitiam assumat terrificis comminando verbis: nonnumquam lenissimis utens verbis,

O 4. eos

eos trahat, dicens. Summis precibus à te contendo, & vicissim te, charissime, moneo, & exhortor pro accerbissima Jesu-Christi passione, & ejus reverentia, &c. Et ita quidem variis exhortationibus, quasi quibusdam declamationibus, utatur, quæ maxime ad movendum juvant, dicendo. Benedicant tibi, Deus meus Angeli omnes & Sancti tui benedicant tibi: qui ut piissimus talia suffers. Non numquam vero mediocri voce taxando, dicito. Numquid simulandum, quod in hac civitate sunt publici chartarum ludi, & la-trunculariæ tabulæ? Insuper & nefandæ matres, quæ filias venales habent? Et sic de aliis vitiis, quæ usitatius pertractantur licebit corrigere. Tandem hinc, utrinque reversus, & circumcirca prospiciens cætum, sancto calescens flamine ignitus, atque maxime cupidus Dei zelare honorem, intimoque animi flagrans ardore, hinc inde prospiciens,

severoque vultu sacras retundat auras Echo, dicens: Ita ne vivitur? Hicci-ne est Christianismus? Ubi nam gentium sumus? Hæccine perpeti possunt? Et mox ad Deum conversus lenta aliquantulum voce, & humili atque devoto animo dicito: O bone Deus, cujus pietas & misericordia me terret, & quidem magnam esse fateor, siquidem hasce abominationes, & pestes super terram vivere suffers. Et sic gradum sistens paullum conticescens, audientium suspendat animos, & quasi in extasim rapiat. Et mox cujusdam Prophetæ auctoritate poterit hunc adimplere locum dicens: Audite, perfida gens, quæ aures patulas habetis, ut terrena percipiatis. Audite Dominum per Esaiam Prophetam dicentem: *Ingrederere in petra, & abscondere in fossa humo, à facie timoris Domini, & à gloria majestatis ejus.* Hac, & similibus auctoritatibus, quibus & pullulant Prophe-

tarum volumina, quasque & ampliare, dilatareve poterit, & cessare faciet fluctus criminum, atque indurata viscera demolliet, pavefaciet, terrebit & ever-
sa convertet, & labefactata stabiliet, quo cum periodum terminabit. Revertor jam ad illud, quod primum in hoc capite dixi, utpote præcipuum, & quidem præ omnibus orationis, & devotionis studium præstare, quibus cum quasi lorica Evangelicus verbi Dei concionator præmunitus esse debet, & quasi facula ignis intrinsecus ardens, qua cum verba calefaciat, & illustret, & sic aliorum viscera incendat. Quod si in hisce omnem operam, omnemque laborem adhibeat, intrinsecus tamen nisi deducantur, parum, aut nihil omnino proderunt, nec audientium præcordiis ejusmodi adhærebunt. Legimus enim D. Vincentium Ferrerium ex Prædicatorum Ordine instar cujusdam Apostoli Hispaniam peragrare, & alia diversa

loca undique circuisse, qui Apostolicum ministerium mirifice exercens, Judaicæ gentis magnum numerum convertit, atque Ethnicorum, & Mahometicæ sectæ insuper sectatorum, plerosque etiam Christicolas jam pene eversos convertit. Et etiam S. Antonium, D. Bernardinum, D. Joannem de Capistrano ex Minorum Ordine scimus idem omnino fecisse. Verum, ut liquet, horum sermones, & quæ extant scripta, non maximæ entitatis, & pretii sunt, ut eadem magnipendamus. Cæterum eorum devotio, & assidua oratio tanta erat, qui cum non acutiora, nec nobis adhuc nova prædicarent, nimis autem excitabant affectus. Eorum namque verba similibantur verbis Eliæ, de quo in Ecclesiastico habetur: (*Cap. 48.*) *Surrexit Elias, Propheta, quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat.* Rethores, ut affectus moveant, quatuor ponunt. Hæc sunt lætitia, spi-

ritus, metus, & ægritudo. Nos vero ut affectus moveamus, audientium orationem, & devotionem ponimus dumtaxat, quam habere semper debet concionator. Videmus enim prædictos sanctos, & alios plerosque, litteris destitutos, absque ulla prorsus rethorices, aut alterius artis instructione, simplicibus, & crassis verbis, & rusticis eloquiis omnium corda traxisse. Quod quidem Dei maximi donum lacrymis, & orationibus crebris impetrarunt. Et sicut sancto caléscebant flamine, & Dei amor in eis permanserat, ejusmodi radiabat facula charitatis, & scintillæ ejus micabant usque ad fidelium viscera protensæ, in quibus Dei amor præstantius operabatur, quam humana sapientia.

CAPUT XXVIII.

DE SPIRITUS FERVORE
concionatoris.

EX præcedenti capite patet jam ad hoc præsens. Nam ad hoc, ut concionator moveat affectus requiritur ut spiritum fervidum habeat: quem quidem orationis studio consequetur, ut prælibatum est. Quapropter D. Augustinus de Doctrina Christiana, capite quintodecimo. Nihil potest statui opportunius, inquit, quam quod præcones verbi Dei ante ipsum verbum orationem instituerint. Et regius ille David in Psalmo 50. canebat dicens: *Spiritu principali confirma me.* Ut autem sciamus quamobrem hunc spiritum postulabat, subdidit: *Docebo iniquas vias tuas: & impii ad te convertentur.* Deum itaque maximum præ-

cemur, qui, ut quondam, Esaiæ labia mundavit, dignetur & modo nostra corda lustrare, & igne suis amoris ea incendere: ut verba nostra (ut inquit Apostolus) (1. Cor. 2.) *non sint in persuasibilibus humana sapientia verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis Dei.* Virtutis (inquam) Dei. Nam virtus, & energia verbi Dominici non in jactantia, aut in verbis tumidis, & inflatis consistit, sed in spiritu, qui moveat, & convertat fidelium corda: spiritus præconis Dei ignitus, protervorum humiliat corda, & obstinatorum viscera plectit, & errantium convertit, quasi profugas pecudes, fidelium animas. Cujusmodi in Actibus Apostolorum cap. 6. habetur, quod illi perfidi Judæi non poterant resistere sapientiæ, & spiritui beati martyris Stephani. Sic Deus loquens ad Jeremiam dixit, mittens eum ad prædicandum: *Ecce, dedi verba mea in ore tuo.*

Et-

Ecce constitui te hominem super gentes, & super regna: ut evellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. Et per Esaiam Prophetam cap. 55.: *Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum: sed faciet quaecumque volui, & prosperabitur in his, ad que misi illud.* Hæc, & pleraque alia loca, quæ brevitas causa missa facio, nostro alludunt proposito: videlicet quod spiritum habeat fervidum Evangelicus concionator, ut fructum infidelium cordibus faciat: hujusmodi vero si careat spiritu instar cujusdam cadaveris factus est in nihilo præpotens. Et ita redemptor noster dixit: *Verba, quæ loquor vobis, spiritus, & vita sunt.* Dixit spiritus, ab effectu: qui verbo suo dumtaxat vivificat quaecumque vult: secundum illud Apostoli in secunda Epistola ad Corinthios, ad hoc propositum: *Littera enim occidit, spiritus autem*

tem

tem vivificat. Plus namque Elias pellicis vestibis indutus regem Achab deterebat. Et præcursorem domini caprinis pellibus indutum Herodes magis pertimescebat, & ejus aspectum vilem, & pallore infectum, quam universa rethorum eloquentiam, aut philosophorum elatam jactantiam. Tu igitur præcare Deum, & summis ab eo præcibus contende: ut verborum copiam tibi suggerat. Moyses volens prædicare populo Israel, non præcepit eis aliquid ex se, sed ea solum, quæ Deus illi communicaverat. Et ita sacra scriptura ait, (*Exo. 4.*) quod dixit Dominus ad Moysen: *Perge igitur, & ego ero in ore tuo: doceboque te quid loquaris, &c.* Et Ezechieli dixit Dominus Deus: *Fili hominis sta super pedes tuos, & loquar tecum. Et cum stetisset, dixit Dominus ad eum: Fili hominis mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, qua recesserunt à me.* Et in fine

capitis scribit Propheta, quod dixit ad eum Dominus: *Aperi os tuum & comede quacumque ego do tibi: & librum intrusit in os ejus.* Reginus ille David non est ausus laudem Domini annuntiare, quousque os ejus aperiret Deus, & ita in Psalmo 50. postulabat: *Domine labia mea aperies: & os meum annuntiabit laudem tuam.* Petamus ergo superna domicilia, & inde probæ cujusque cogitationis exordium à Deo maximo postulemus, & spiritus fervorem poscimus. Quia omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. (*Jacob. 1.*) Maxime igitur necessaria Spiritus Sancti gratia est, ut fervido prædicemus spiritu: & ut movere possimus, & in animabus bonum semen jacere. Talis debet esse finis, & intentum Evangelici concionatoris.

CAPUT XXIX.

DE ORATIONIS STUDIO

Evangelici concionatoris.

CUM ex præcedentibus capitibus plane constet, quantum concionatori expediat fervidum habere spiritum, ut audientium moveat affectus: denique postquam ea, quæ prædicare habet, probe tenuerit, mox se recipiat, & in cubiculum abdat, & privatim identidemque consideret illud opus quod exercere pergit, quæ utique apostolicum est, & prope divinum ministerium. Et sic maximum Deum deprecetur, ut sua illi gratia succurrat, & alium spiritum in suis præcordiis ingerat. Ut illi continuo servire mereatur, & etiam dignetur fructum in illis animabus producere, secundum illud Prophetæ: (*Psal.* 38.)

In

In meditatione mea exardescet ignis. Quod si hunc ignem comburentem aliorum viscera, in se voluerit incendere, & germinare, opus est ut meditationibus crebris, & orationibus assiduis perflet. Sic namque impetrabitur optatus spiritus, qui ad movendum requiritur, aliorumque viscera incendet. Quapropter omnino se tradat Deo oportet. Quod si ad invocandum venerabile nomen JESUS, ut decet peculiaris Dei afflatus requiritur: nedum ad prædicandum populo divina mysteria per unius horæ spatium requiretur? Taxandi sunt ergo, qui suggestum ascendere non trepidarunt, sine cordis præparatione, & suimet sacrificio. Hoc idem Christus Dominus nos docuit. Ut enim Evangelistæ affirmant, plerumquæ montium cacumina petebat, antequam sermonem aggredieretur prædicare: & cum totam noctem in orationis studio consumpsisset, descendebat, & templum

P 2

in-

228 Modus Concionandi.

ingressus prædicabat. Et cum illum montis sermonem mirificum prædicavit, quem S. Matthæus, & Lucas scribunt, ait beatus Lucas, quod totam noctem in oratione consumpsit: denique de monte descendens, unde oraverat, stetit in loco campestri, & inde prædicavit turbæ sequenti eum. Non utique redemptori nostro hanc supernam semotionem facere expediebat, qui semper cum Deo, & ipse Deus erat: sed hoc facilebat, ut exemplum concionatoribus relinqueret. Sic legimus factum esse cum Moyse cui legem cum vellet tradere, jussit ei, ut in montem Synai ascenderet, ibique oraret. Ejusmodi quidem facere tenentur, qui in prædicationibus suis fructum facere student. (*Exo. 19.*) Prævisis itaque omnibus dicendis, sese recipiat, maximum Deum deprecans, ut sibi favere dignetur, & linguam suam moveat, & regat ut sui ministerii debitum pensum solvat, li-

Modus Concionandi. 229

bere, probeque & expedite eo munere fungi possit. Cum autem flexis genibus in pulpito jacet jam jam prædicaturus, levans suum spiritum ad Deum tam ipso corde, quam ore, hanc eandem orationem proferat.

DEPRECATIO AD DEUM.

OMnipotens, & clementissime Deus, qui me indignum, & peccatorem ad tantum officium vocare dignatus es: suppliciter & obnixè oro, ut mittere digneris à sede majestatis tuæ auxilium gratiæ, ut te digne laudare valeam. Tu has animas ex nihilo creasti, quæ sanguine dilectissimi filii tui sunt redemptæ: & hoc quidem munus non meum, sed tuum esse fateor. Quapropter, piissime Deus, si querelas sustines, & meis demeritis existentibus in causa, iram, & indignationem mereor, in posterum ultionem relinque,

230 Modus Concionandi.

non propter mea scelera puniantur neque in pœnam delictorum meorum. O Domine Deus , consolatione hac eas carere non permittas. Sed potius mittere digneris Spiritum Sanctum tuum in visceribus meis , ut cor mundet , labia purificet , inanes cogitationes expellat , & spiritum prædicandi tribuat , & benignissime concedat. Et concionem hanc sicut pro te ipso solum , & ad gloriam sanctissimi nominis tui incipere decrevi , sic pro te incepta finiatur. Qui vivis & regnas , &c.

C A P U T XXX.

DE IDIOMATE , ET VERNACULO *Sermone Concionatoris.*

UNUM interea eorum , quæ audientium delectant aures , & jucunditatem afferunt , & insuper quam maxime concionem exornant , atque expo-

Modus Concionandi. 231

poliunt , illud est , non minus gratum , atque jucundum nimirum idiomatis Romani elegantia , & ejusdem copia sermonis , quam optimus quisque verbi Dei concionator debet habere. Ad hoc tamen maxime juvat , cum viris urbanis & comibus assidue loqui , & cum eis incedere , & eos imitari in probis quibusque suis loquendi characteribus , & dicendi phrasibus , & quæque cauta , elegantiaque verba observare. Ad hæc etiam juvabit optimi cujusque dicendi characteris , & Romani styli libros evolvere. Adverte tamen , quod in hac re solet accidere , aut ejus limites ultro pertransire , aut nimis sistere retro. Verum ne quid nimis , minusve ut quam congruat fari , & insulse loqui , garrulus , vel loquax extitisse videatur , quod sæpe contingit. Ea propter ad medium necessarium , & congruens confugiat , ut aures potius jucundet audientium , quam ut eas offendat. Et sic Evangelicus

cus concionator advertat ne synonymorum multitudinem coacervet, & quasi in lineam colligat. Ex eo namque duo incommoda evenient. Aliud est, quod offendit, dum ea congerit, & multiplicat: aliud vero incommodum est, nam cum se offert explanare, aut secundo eandem rem iterare, jam semel assumptis vocabulis, ut iterum subsumat, necessum est: quod nimis acerbum, & asperum fit audientibus. Exempli causa. Si quis diceret: Magnanimus, fortis, robustus, & præpotens: dissipat, impugnat expugnat, & profligat: muros, arces, oppida & castra. Nam cum sit magnanimus, & robustus, expugnat muros, & arces. Hæc hujusmodi prolata nullius momenti sunt, In priori namque propositione, tamquam garrulus, pleraque congescit, & recitavit synonyma, & omnem prorsus vocabulorum copiam evomit. Et ita in secunda propositione necessum fuit iterum

rum resumere prædicta encomia. In quarum prima propositionum, si nimis offendit, eo quod abusive processit, nedum in secunda, quia semel dicta iterum sumpsit. Quorum nisi prodigus fuisset vocabulorum, nequaquam mox indigisset: ob quorum penuriam mendicare coactus est. Hæc omnia incommoda vitantur & eleganti stylo, exactoque dicendi caractere id ipsum dicitur: quando dicta vocabula, aut synonyma in diversis propositionibus partiuntur. Ut in hunc modum si dixeris. Fortis profligat castra, præpotens expugnat oppida, robustus aggreditur muros. Nam ut magnanimus dissipat arces. Hoc modo hæc si dicantur, præstat ad movendum affectus, & animarum vinea pastinatur, & dura tunduntur pectora: absque eo quod aures offendantur synonymorum sarcina. D. Paulus variis in locis suarum Epistolarum præfata utitur loquendi norma. Ad

234 Modus Concionandi.

Corinthios scribens, cap. 6. ait: *Quæ participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis, ad tenebras? aut quæ conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli, cum infideli? Quis autem consensus Templo Dei cum idolis?* Hic enim est jucundus, & gratus dicendi modus.

Hæc est delectabilis enarratio, & loquendi stylus, in quo una, & eadem res variis nuncupatur vocabulis in diversis propositionibus.

Hic enim dicendi modus, non solum non fastidit, verum ad hæc suspendit, & quasi in extasim rapit, & delectat. Expediit ergo vocabulorum habere copiam, & talentum, ut sic disponere, & variis in propositionibus reponere queat, & eas dilatate, ampliare simul, & conceptum, atque digressionem quamcumque facere.

Omnino vero concionator abhorreat ab omni affectato sermone, quæ affect-

Modus Concionandi. 235

affectatio in omni genere linguarum odibilis est. Maxime quæ abhorreat ab omni fucato, teneroque, quasi foemineo eloquio, in ipsomet tono, aut vocis pronuntiatione. Hoc enim sapientium aures maxime offendit. Quod quamvis rethoricis utatur coloribus, & eadem rethorices arte videre tamen licet, quod præcipua ipsius Rethorices pars est, eam celare, & occultare. Quæ verba & si artificio conflata sint ab ipsa rethorices arte, à nemine tamen id requiratur, necessum est. Nam hæc adeo celanda sunt, ut non artificiatæ, sed quasi ab ipsa natura insita videantur. Propterea verba adeo pensanda sunt, & examinanda, & ea modestia, & auctoritate præesse debet, qui tantum locum adivit, ubi Christus Dominus repræsentatur, & ejus Apostoli, sacrosanctæ Evangelicæ doctrinæ ministri.

Egregius, & satis elegans dicendi mo-

236 Modus Concionandi.

modus est, per contraria loqui: ut sunt contraria, lætitiæ, tristitia: & vitæ, ipsa mors. Et ita S. Leo Papa in sermone, qui legitur in nocte natalis Domini, cum dicit: Non est locus tristitiæ, ubi natalis est vitæ præstantius diceret, ubi natalis est lætitiæ: namque lætitia correspondet ipsi tristitiæ. Velut si quis de ærumnis, & laboribus Christi Domini sermonem faciens, ita diceret: Redemptor noster humiliari voluit, ut nos exaltaret: egenus esse voluit, ut nos ditaret. Et labores, & dolores subiit, ut nos lætaremur: durissimam, & valde ignominiosam mortem adivit, ut maximo cum tropheo ad gloriam nos vivificaret. Cujus quidem abjectio, est gloria nostra, ejus mæstitia est gaudium nostrum, ejus inedia, refectio nostra, ejus denique opprobria, & angustia sunt gaudia nostra, & præmium sempiternum.

Ani-

Modus Concionandi. 237

Animadvertat insuper [quisque concionator, ne incongrua, aut minus decentia in virtutis theatro aut vero eversi, & incongrui idiomatis, proferat verba. In communi & vulgari sermonis congressu caveat omnino ab omnino infimo verborum convictu, aut eloquio. Nec fabellis, aut aniculis utatur adagiis, aut scurrarum facetiis, quæ nimis absona, & incongrua huic tanto loco videntur. Fieri namque potest cum idioma pulpiti illud sit, quo vulgarter utimur, absque ulla consideratione lingua aberret, communi ducta via, usuque fandi: & inde talia proferat verba, quibus audientium offendat aures, & omnem doctrinam aboleat, & prorsus evertat.

CA-

CAPUT XXXI.

*DE IPSIUS CONCIONATORIS VOCIS
accentu , seu tenore.*

CAvendum maxime est concionatori , ne aliorum vocis accentum , ut proprium amittat , studeat imitari : aut eorum tonum adulterare contendat : & velut actor mimos æmulari. Nimis enim defatigatus , lassusque manebit , & insuper nativam deperdet vocem , & omnem dicendi leporem , atque spiritum destruet. Tandem , nihil violentum perpetuum , & stabile est. Quis si statim ad propriam vocem se convertat , fieri nequit quin audientium offendat aures. Ea propter concionator Evangelicus pro viribus studeat in omnibus , quæ habet tractare , vocis tenorem sequi prout ipsa natura dictavit , atque suggestit dumtaxat. Ea enim est pro-

proportio , & harmonia inter audientium aures , & ipsius concionatoris vocem , quod si hic mutet proprium vocis accentum , audientis exacerbantur aures , animusque tepescit dissono vocis affatu. Verum ut hoc significantius queat intelligi , advertendum est , quod in omni concione , triplici tono & locutionis serie uti debet prædicator Evangelicus. In prima quidem docere habet : In secunda enarrare : In tertia vero , aliquid pertractare , ut inde moveat affectus illecebris , & blanditiis. Nonnumquam tamen velut quidam satyricus vitia acerrime taxet , & concrepando abolere studeat. Hæc triplex locutio diversos sortitur nativæ vocis accentus. Quod si vocis consonantiam prædicator non observet , molestus quidem fiet audientibus. Nam ut in musicis arte comperimus , dum modulamine contentus quidam sectantur , mox si psaltes harmoniæ modulum perturbat ,

240 Modus Concionandi.

statim idipsum sentitur. Ita fit si Evangelicus verbi divini præco nativæ vocis mutet accentum, id ipsum videns offenditur populus. Advertendum tamen maxime concionatoribus est, ne in hoc deficiant, alias peculiarem notam, & ingentem labem in prædicationis nomine contrahent, & omnem vim, omnemque energiam amittet eorum sermo. Ex quo nihil boni redundat, nec enim movet affectus, sed damnum potius, & risum excitare videtur, & tandem ab omnibus vilipenditur, quasi tyro, & in tanto munere parum exercitatus, & quasi, qui abutitur eo, & sapiens quisque ejus vilipendet sermones. Vocis igitur proprius, & nativus tonus, quem & observare semper, & tenere debet, ita se habet. Dum enim intendit docere, narrareve, tranquillo, & quieto idipsum proferat eloquio, & perspicuo dicendi stylo. Eo modo namque noster instrui desiderat animus. Verum si dum

do-

Modus Concionandi. 241

docet aut enarrat quippiam, festino properans docet eloquio, aut concutit invicem palmas faciens strepitum, insuper & clamitans retundit vocibus auras, inepte loquitur. Proptereaque hujusmodi observet stylum, & se gerat velut qui prælegit, sigillatim, & pedetentim, nec omnia confundat: sed perspicue enarrando, aut docendo procedat. Advertendum tamen est, quod quamvis quieto, & perspicuo sermone debeat proferri quodcumque docetur, non utique debet intelligi quod sit procedendum tepide, & perfunctorie, aut insulse. In his enim vitium inveniri potest, velut qui ultimos fines transgreditur, in quibus medium foret tenendum. Dixerim sigillatim, & pedetentim docendum: non interpolate, & velut qui irrisorie loquitur. Semper enim concionator debet ferre continuam prolationem & spiritus fervorem observare. At geminus cum sit ferret spiritus

Q

tus,

242 Modus Concibnandi.

rus, alter ad docendum, alter vero ad movendum inservit. At verò utrumque confundere, & dum docetur, uti movendi fervore, incongruum quidem est. Dum enim enarrat, aut docet, omnem mensuram observet oportet: nam & omnia verba pensare, & eorum ima accentuare, recteque pronunciare debet: ne quicquam oblivionis, negligentiaeve in eo requiratur. Inter enarrandum vero aut inter docendum mediocriter percipiat, ordinatas periodos construat, ut detur respirationi locus: ne nimis continuo sermonis processu coarctet fauces, & poene strangulari videatur: & quasi effrænis equus præcipitabundus continuo cursu, ita ut non præsit suæ nativæ vocis accentui. Verumtamen hoc observare tenetur, ut suæ voci prædominetur, ita ut dum opus fuerit, sumat spiritum, & iterum mittat, atque respiret: & sic periodum terminet, & conficiat, aliamque enuntiet, sed &

om-

Modus Concionandi. 243

omnia satis exprimat oportet, velut equitans, qui stapedis innititur, ne inde corruat: sed ut audientium animos suspensos habeat, & animo ferantur, ab ejusque ore pendeant. Contra hæc faciunt concionatores, qui adhuc consuevere ingenti tumultu, & strepitu prædicare.

Nec tamen se prædicasse putant, cum omnia non confundunt, & quasi furiosi non prædicaverint. Qui sive documenta tradant, sive movere studeant, eundem prorsus vocis tenorem observant. Nonnulli vero sunt, qui congruentem tonum observant, utpote inter docendum mediocrem, &c. Verum ordinare periodos prorsus ignorant, & eas terminare: & ideo nimium lassiprocedunt, & continuo, nec interrupto sermone fauces quidem coarctare videntur, quod maxime offendit astantium aures. Alii autem sunt, qui periodos præordinant. Verum eo longe tendunt,

Q2

dunt,

244 Modus Concionandi.

dunt, & eas protendunt, ut cum jam eas terminant, tepide finire videantur, & absque ullo spiritus fervore: qui in fine periodi cum lassī sint, respirare, & spiritum sumere non cessant, eoque fit, ut concio frigescat. Quod accidit ex eo, quod defecit spiritus, quem in longa periodo consumpsit: & sic ut eandem terminet, coactus est iterum, ac iterum respirare. Hi communiter concionatores, aliud etiam sortiuntur vitium. Periodum namque submissa voce exordiuntur, & mox paullatim ascendunt, & quasi gradatim in summum usque levant vocis torrentem, usque ad medium periodi. Mox paullatim labuntur, quoniam spiritus jam consumitur. Quod sane factum liquet ex longitudine periodi, & grandi vocis missione: proptereaque læsus descendit sæpissime anhelans: quo fit, ut audientium mentes repescant, & ansam dormiendi inveniunt, & sic cuncta frigida maneant.

Quæ

Modus Concionandi. 245

Quæ omnia bene habebunt, si observentur in prædicto documento illata. Nam si mediocri vocis torrente hæc proferantur, & breves ordinentur periodi, assidue licebit in eis respirare: & crebro spiritum sumere, nec nimis defatigabitur pectus. En ut spiritus fervore, & æstu licet sectari concionem, absque ulla nota ex prædictis. Hæc pro iis, quæ ad docendum, enarrandumve spectant, dicta sint.

Secundus vero sermo, quo cum movere intenditur, charitative, illecebris, & blanditiis debet quidem fieri, secundum majorem, aut minorem additionem. Sic enim nostra est trahenda voluntas. Discrimen autem inter ipsum sermonem, qui illecebris, & inter ipsum, qui minis & terroribus fulcitur, hoc est, quod primus leniter, & charitative procedit, ita ut concionatoris charitas, & amor in hisce verbis eluceat. Secundus vero sermo rigidis, &

Q3

acer-

246 Modus Concionandi.

acerbis increpationibus peragitur : & quasi quidam Paterfamilias dum suos objurgat servos , cum quodam prædominio , & severitate. Cæterum observare licet , ne hujusmodi increpatione intrinsecus oriatur ex aliquo odio , aut indignatione concionatoris (hoc enim absonum nimis esset) sed quasi honoris Dei zelator dumtaxat id ipsum faciat. Denique juxta hunc ordinem procedendi se debet habere, quod primum dicat illud , quod habet docere , mediocri , & summissa voce , & magistrali tono , velut qui in cathedra prælegit. Interim tamen dum applicat media ad movendum affectus ut illud quod præcipit , continuo fiat : incipiat calescere , & inflammari , ita ut cum ad finem periodi , aut digressionis deventum fuerit , magno impetu prorumpat spiritum , & instar currentis equi , qui paulatim terminat cursum. Itaque ex prælibatis colligimus. Cum enim litteræ

con-

Modus Concionandi. 247

contextum enarraverit , magistrali voce procedat , velut qui documenta tradit. Et hujusmodi etiam cum incipit digressio , loquatur , utpote mediocri tono. Et sic gradatim ascendens flammescat , quousque finiatur digressio , qua cum suadet. Ea quidem finita , mox ad Evangelii contextum revertatur : velut qui tranquillo , & quieto prædocet animo : sic enim universa concio construenda est. Aliud siquidem est docere , seu enarrare , ab eo , quod movere , & audientium affectus excitare. Dum enim documenta traduntur , cum hoc negotii intellectus sit , attentionem captare solum intendit , ut percipiant quæcumque eis præcipiuntur , & docentur. Verum cum in doctrina movere intenditur , tunc res geritur cum ipsa voluntate : & ita hujusmodi locutio magno spiritus fervore peragendus est , ut prava , indomita , & truculenta voluntas sedetur , ac moderetur. Et vario artuum motu ,

Q 4

ins-

248 Modus Concionandi.

instar cuiusdam severi parentis filium suum objurgantis, se totum concutit, & dilacerat, ut ipse probus fiat. Ejusmodi habet morigerari nostra proterva voluntas, ne ulterius sæva recalcitret.

CAPUT XXXII.

*UTI NATIVÆ VOCIS ACCENTUS
foveatur, & conservetur.*

Geminum documentum tradi potest, ne Evangelicus præco proprium amitat tonum, aut nativæ vocis perdat accentum. Primum est, ut studeat in ipso concionis limine, & exordio, propriæ vocis observare tenorem, dummodo vocis resonet Echo, ita ut probe omnes percipiant, & quasi cum sodalibus, animicisve loquatur, aut cum domesticis, & familiaribus, sic prædicet.

Et instar cuiusdam parentis, filium

Modus Concionandi. 249

filium suum monentis, & suadentis, absque eo quod peregrina voce, aut adulterino prædicet tono. Cui præmeditari licet, quod sane utile hoc illi erit, dum suggestum ascendit, quod cum uno dumtaxat loquitur, & hunc proprium esse filium etiam intelligat, quem serio, & ex animo increpat, & suadet, ut probus sit, & virtutis secutor. Et ita in ipsius concionis primordio mente percipiat quempiam audientium plusculum sane distantem ab eo & quasi quidem ille unus astaret solum, cum eo sermonem ineat: absque eo tamen, quod eum demonstret, aut omnino indicet & secundum præfatum modum, ac rationem, vocis tenorem observet. Viderit tamen casu quod ille solus ibidem astaret, & ille posset instar dulcis parentis utique familiariter, & domestice, non fiste, sed proprio vocis accentu eum alloqueretur. Eo modo ergo debet proloqui,

250 Modus Concionandi.

qui, velut cum geminis sodalibus aliquod negotium communicat. Verumtamen nonnullos cernas pulpitem ascendentes, qui ejusmodi vocem contrahunt, qui si coram duobus, tribusve astarent dumtaxat, equidem illum iriderent, & merito subsannarent. Nimirum quidam sunt verbi Dei concionatores, qui tales usurpant vocis accentus, atque prosodiam, quod data comparatione absonum nimis videtur. Ut liquet cum ex animo loqui, ac prædicare contendunt.

Varie namque vociferantes, & propriæ, seu nativæ vocis tenorem, & accentum torquentes, & prorsus everteutes: ita ut eorum sermo ad parietes potius, quam ad homines fiat, & verba aeris cacumina petant, quam in visceribus audientium ingerantur. Qui quidem defatigati manent, & audientium cætum parum consolatum dimitunt. Nam, ut præcedenti capite dice-
re

Modus Concionandi. 251

re coepimus, hanc sortitur naturam, & congruentiam sensus auditus cum suo objecto, dum opticum nervum pertingit harmonia dulcis: interim tamen, si dissonus fiat concentus, protinus auris sentit, & offenditur. Hujusmodi quidem contingit, dum concionator mutat propriæ vocis accentum, ut audientium maxime offendantur aures. Cum enim sic adulterantes tonum prædicent, subsequitur ut repræsentativa careant, quæ est una ex præcipuis partibus, quæ ad optime concionandum requiruntur. Tandem vero læsi cum sint, alium denuo sumere tonum coguntur, & illum jam denuo amittere. Haud tamen fas est hujusmodi sacræ scripturæ loca inserere, aut historiam enarrare, quam cursim, & quasi per transenam, crudam, seu indigestam, & male expositam ipsam relinquentes. Quod fit, quia propriam vocem mutant, nec illi prædominantur. Ex quo
etiam

etiam emanat; ut eorum prædicatio plerumque contemnatur, & à paucis eorum doctrina sectetur. Nam sic procedentes, ipsa narrativa, seu repræsentativa, & prorsus omni spiritu carent: quibus cum aliorum mentes, quasi hamo trahuntur. Et tandem subsequitur ut concionatores non sint, & cum cernimus populum eos non sequi propter hoc vitium, id faciunt, utpote: quia insulsi, & illepidi sunt, nativum vocis accentum mutantes. Cæterum qui proprium observant tonum, vibrantes undique vocem, hoc boni sortiuntur, qui tametsi nihil, parumve moveant, delectant tamen cum optimam habeant repræsentativam: quod sufficit ut ab aliis audiantur, & sectentur. Hoc sane punctum maxime concionatori adnotandum est, siquidem nullus est qui in privatis, domesticis, ac peculiaribus eloquiis probe, & rationabiliter non se gerat. Unusquisque

enim proprium, observat vocis tenorem dum loquitur cum suis domesticis; aut sodalibus. Quam quidem dicendi normam, seu stylum nonnulli ex prædicatoribus si observarent, dum pulpitum ascendunt, non tanta in loquendo illepiditas, seu indecentia vigeret. Unde infertur, inter prædicandum, proprium vocis tenorem fore observandum, non secus, ac si cum domesticis sermonem iniret. In uno dumtaxat discriminare tenetur: utpote quod altio rem ducat vocem, secus ac si familiariter loqueretur. Ad quod prædicta consideratio deservit, ubi cœpimus dicere, quod percipiat mente illum aliquantum distantem secundum suæ vocis extensionem. Et sic prædicet, quasi ille solum astaret, & secundum Ecclesiæ longitudinem, & astantium cœtum sic tollat vocem. Hinc aliud notatione dignum observabit: quod exæquet, & contemporizet in vocis torrente cum

254 Modus Concionandi.

populi astantis turba, & locis in quibus prædicat. Namque (ut plerique faciunt) in locellis, & humilibus sacris tectis magnum vocis torrentem emittunt, & quasi præcones penetrant humilia tecta sacrorum. Nec discrimen statuunt, siue magnus irruentium astet undique cætus, seu anicularum congeries pauca circumstet, aut in excelsis, vel in humilibus prædicet templis, omnino æqualem vocis accentum, seu torrentem observant.

Secundum vero documentum ad hoc ut concionator æque, & secundum optimam, & congruentem rationem levet vocis torrentem, hoc est, ut omnino sit intentus, ut quæcumque dixerit ex animo proferat, minime autem intentus an vocis accentus æque, & naturaliter feratur. Siquidem illud quasi nativum videtur (ut communiter fit apud omnes) dum quisque sermonem facit de quavis re proposita eum vocis tenorem

Modus Concionandi. 255

rem observat, quem ejusmodi res postulare videtur. Ut quidam rusticanus omnino rethoricæ ignarus, interim tamen cum de aliqua re pertractat, mediocrem levat vocis accentum, & quiete procedit, instar cujusdam præceptoris, & dum opus est, verba suspendit. Mox, dum socium, aut filium ad opus allicere studet, paullatim incenditur, & vibrans, movet brachium, & artubus ludit, &c. Hæc omnia facit absque eo, quod quicquam intendat ad motum, & operationem artuum, seu prosodiæ. Dum objurgat, increpat, & aliorum crimina taxat, vultum comprimit, & collum erigit, & lingua dum insetatur, &c. Qui dum humane, pieque loquitur, vultum extendit, & humiliat. Ubi solum intendit rusticus, & observat illud inducere, quod monet, dumtaxat. Nam ipsa natura suggerit vocis varios accentus, absque eo quod, juxta idipsum studeamus.

Hoc

Hoc documentum est egregium, & satis optimum, ut Evangelicus concionator congruenter loquatur, dum prædicat, nec vocis mutet nativum accentum: sed proprium observet, cui quidem præsit, & opportune eo utatur.

C A P U T XXXIII.

DE ÆQUABILI MOTU ARTUUM,
ac prædicandi stylo.

MOneo tamen verbi divini concionatores ut à quorundam abusu prorsus discedant, qui inter movendum subsiliunt, & mox eo membra complicant, & incurvant, ut pene intra pulpitem desilientes, abscondantur, (instar urinantium sub aqua) & variis distorsionibus, & vultibus propriam oris speciem exterminare videntur. Ulnas tamen, manusque licebit movere,

& undique prospicere cætum & ad Sacramentum, dum loquitur cum Deo, vertatur. Quapropter ea religione, & gravitate ibi astare intendat, quantam maximam requiritur ut habeat, qui virtutis theatrum adivit: & tanti ministerii exactor, & tanti muneris minister extat & præst. Cæterum nisi æstuantis veris epicaumata premant, & angant eos, ut aliter fieri nequeat dum prædicant, cucullo, seu pileo contegant caput. Nonnumquam tamen pro temporis opportunitate, ut dum aliquod gravissimum increpat vitium, ut eorum moveat animos, & indurata pectora tundat, ad Deum conversus, manibusque positis, loquatur. Tunc inquam licebit aperire caput, non secus tamen. Motus quidem secundum ea, quæ monent, docetve, fieri debent: siquidem æqualiter repræsentativam comittatur prosodia. Utpote si Absalonis illius miserii historiam enarraret, cujus quidem

258 Modus Concionandi.

Joab acerbis jaculis viscerum ima transfixit, levabit in altum brachium, & ardam versus minabitur: quasi qui jacula mittit, significans ipsum Joab. Eodem modo si Evangelii verba referret, ut illa: *Si tetigero fimbriam vestimenti ejus, salva ero*: manum protendat, quasi aliquid volens tangere. Quæ omnia probe habent intelligi: dum temporis occasio postulat facienda, ordineque servato, non secus. Caveat tamen ut in motibus, quasi jaculator se ostendat. Insuper & alias incongruas dexteritates manuum fugiat, quæ ad gladiatores magis spectant, quam quod suggesti honestas postulat, gravitasque deposcit. Juxta quod notare licet illud, quod præcedenti capite prælibavimus in fine, loquendo de vocis accentu, quem naturaliter observant, qui familiariter, & domestice loquuntur: & idem observandum est in motibus membrorum. Nam Evangelicus concionator observet

Modus Concionandi. 259

oportet illud, quod communiter & in exteris negotiis gerendis observat. Nam cum edisserit, disceptat, & arguit, indicem movet, & manum.

Dum admiratur, aut exclamat, os supra intentum habet, &c. Idem prorsus inter prædicandum observet, & nihil omnino horum mutet, ut dictum est, & ipsa res postulat.

Dicendi autem stylum, observare debet juxta modum enarrandi, & juxta ea omnia, quæ dicere habet, non instar cujusdam Dialectici se gerat, qui syllogismorum observat modum, & figuram, ad hunc modum dicens: En major, en minor. Nec scholastico modo, aut dissertive procedat: sed quasi quidam orator nonnumquam enarrando, amplificando, alias exclamando, rationes deinde afferat, & auctoritates citet. Non, inquam scholastico dicendi charactere. Itaque si quadrifariam præpositam conclusionem, aut assertum

260 Modus Concionandi.

esset comprobaturus : id nimirum probet , absque eo quod dixerit , quadrifariam , bifariamve hoc comprobabo : & mox , prima ratio , secunda ratio sic se habet , &c. Hic siquidem dicendi stylus acerbus nimis est. Veruntamen sic poterit has omnes dicti rationes referre , absque eo , quod dixerit , prima , secunda , tertia ratio est. Sed finita priori , subdat , dicens : Et similiter hoc ita se habet , namque , &c. Aut alio hujusmodi vocabulo utatur , quod hasce rationes connectat , & eo probe consuta , connexaque sint , ut audientium aures minime offendat : siquidem Evangelici præcones sumus , non autem Scholastici Doctores , seu Magistri , qui argutiis , & probationibus suadent , dicentes : Prima , secunda , tertia ratio ; &c. ut eorum doctrina luculenter , planeque ostendatur , & facilius percipi valeat.

memoria tua , memoria tua memoria tua
 CA-

Modus Concionandi. 261

CAPUT XXXIV.
 UTI RECORDABITUR DUM
obliviscitur cujusdam puncti , & incongrue assertum corriget.

SI forte contigerit (ut enim memoria hominis labilis est) eorum , quæ cœpit dicere quicquam obliviscatur , aut prorsus labatur è mente , poterit quidem ad Deum conversus , dicere terque quaterque : A , a , a , Domine Deus , ut moleste , graviterque fero , cum viderim tua verba parum insectari , & percipi. Interim nisi recordatus fuerit , similibus ironiis uti poterit verbis. Cæterum si hæc omnia minime proderunt , ut recordetur , dicat : Hæc missa faciamus , nec ultra immoremur. At vero ut in memoriam facile reducat , nec omnino obliviscatur eorum , quæ habet prædicare , hoc singulari utatur documento. Nonnulla sumito peculiaria , &

R 3 sig-

signata puncta, & horum notabilium
 initiativa verba ex corde satis habeto,
 atque primordia, ut in his initiis, quasi
 stapeda firmiter innixus procedas: quam
 primum enim illius exordii quæ ante
 memoriæ mandaveras recordaberis, re-
 liquorum memoraberis dicendorum. Ita-
 que prius quam pulpitem ascendat con-
 cionator mente recolat quæcumque ha-
 bet prædicare & ordine ea enumerans
 dicat. Primum punctum sic incipit, &
 secundum hujusmodi, &c. Hæc vicis-
 sim mente iterumque evolvat, ut cor-
 di figantur, nec ita facile fugiant. Et
 initium cujusque puncti plerumque re-
 petat. Quod si inter concionandum con-
 tingerit, unum, aut alterum punctum
 elabi, ad aliud transire poterit. In his-
 ce quidem debet concionator stapedis
 inniti, qui debilem sortitus est memo-
 riam. Verum, ut jam diximus, initia-
 tiva notabilium verba memoriæ insi-
 deant: quod si velles, minime tamen

elabi possint. Hi autem memoria debi-
 les concionatores continuo deducere
 poterunt ex Evangelii contextu, & mo-
 dicas facere digressiones.

Verum si acciderit ut consulto, nec
 verba perpendens aliquam falsam, dis-
 sonamve nimis propositionem dixerit,
 ne ultra gradiatur, sed potius in se
 revertatur. Quod oportuerit, excep-
 tionem, & additamentum exhibeat
 Exempli causa: hanc si assertionem pro-
 ferret. Nemo adhuc hominum fuit,
 quem peccati labes fugerit. Hæc qui-
 dem assertio, ut liquet, falsa est &
 sic reversus iterum dicat. Nemo, in-
 quam, culpæ expers fuit, exceptis
 Christo Domino, & ejus Matre Sanc-
 tissima. Quod si diceret hanc propo-
 sitionem: Omnes, qui ex Ægypto exie-
 runt, perierunt in deserto: similiter est
 falsa. Quam iterum repetens, excipiat
 dicens: Præter Josue & Caleb. Alius insu-
 per est modus ad resarciendum & celan-

dum, quod incongruenter est assertum; Non per additamentum sive exceptivæ, sed expositive, se ipsum plane explicando, & insuper addens aliquid illi asserto. Hujus quidem exemplum est. Si inter prædicandum, in illud Evangelii: *Fides tua te salvam fecit*, diceret. Fides omnes salvificat. Iterum dicat. Viva fides, & charitati comes salvificat. Deinde si diceret. O vos, qui tot ante sæculis in peccati labe voluntati permansistis: & adhuc correctionem minime adhibuistis: & jam diuturna vox carpsit depravata consuetudo peccati: dico vobis, omnes peribitis in gehennalibus flammis præcipitandi. Hoc corriget, sua verba exponens; utpote dicens, nisi poenitentiam habueritis: quam difficillime habebitis, qui assuefacti estis peccare. Si autem talis fuerit assertio, seu propositio, quæ correctionem, aut additionem non admittit: tunc quidem non

est

est defectus, ut ad se reversus dixerit. Non hoc ita habet. Haud probe dixi. Modo sic assero, vel sic, &c. Et sic fideliter eam proponat. Quod si spiritus ardore inflammatus, & fervidus dixerit aliquam propositionem, quam iterare non est locus, per ambages, & circumloquia eam tandem repetat secundum verum dicendi modum: ita ut populus intelligat ne forte aliquem percipiat errorem, & tandem decipiat false edoctus.

CAPUT XXXV.

DE CONFUTATIONE
objectionum, & responsione earum.

PLerumque accidit Evangelico concionatori, dum aliquam doctrinam populo sane arduam, & intellectu difficilem tradit, facere quidem in se argumentum, quod populus ob-
ce

cere posset , uti si assereret. Qui eleemosynam impertit , plus lucri sibi comparat , quam amittat illud. Plus recipit , quam quod erogat. Statim diceret. Vide quid dixeris ò pater ? Quomodo hoc verum sit prorsus ignoro. Ego qui antea promptuaria mea plena , & exuberantia habebam : dum impertio , en vacua sunt. Qui antea signatos loculos , & imbutos cernebam , dum erogo , vacui & inanes mihi videntur : & ego egenus & propemodum mendicus factus. Qui ad populum conversus , dicat , hoc quam verissimum esse , vobis ostendam. Nam dato quod fideles estis vos , scripturæ assertis tenetis alludere. *Creverat ingens fames in Israel. Misit ergo Dominus Eliam Prophetam , ut egenum , & mendicum in Sareptam Sidoniorum , ut apud viduam maneret , & ab ea pasceretur , &c.* (3. Reg. 17.) Narra historiam , & dicito. Nonne cernitis plane ut vi-

dua

dua plus accepit , quam quod Eliæ impertivit ? Aliis namque variis modis poterat Deus Eliam pascere : verum ita disposuit , ut illam diraret viduam , ad eam egenum Eliam mittere. Majus quidem beneficium recepisse divitem de manu pauperis constat , cum hic suam eleemosynam accipit , quam dives inferat illi erogando. Et ita cum muneritus , & donis quemdam divitem vult Deus afficere , egenum & mendicum ad se mittit : ut potius ab eo dives recipiat. Hanc loquendi phrasim , quæ vos sane fugit , recte calluit ille sanctissimus Patriarcha Abraham cum dixit ad Angelos , quos peregrinos esse putabat : (Gen. 18.) *Si inveni gratiam in oculis tuis , ne transeas servum tuum , sed afferam paucillum aquæ.* Noverat quidem Abraham , quod divites beneficio tunc afficiebantur , cum eorum eleemosynam pauperes volebant accipere. Proptereaque dixit. Si inveni gratiam

tiam

tiam in oculis tuis. Hæ nimirum objectiones refutantur, & facillime solvuntur, gemina si utræque lance ponderes. In altera earum, lucrum perennium gaudiorum locato, & in altera jacturam terrestrium bonorum statue. Nunc perpendere licet, quam sint nullius momenti hujus lutulenta prædia sæculi, & caduca: illa autem æterna, pretiosissima super omnia bona. Et consequenter quam parum, eadem erogando, deperditur, immo lucratur, cum acquirantur perennia, impertiendo vilia, & abjecta. Hoc eodem modo divus Chrysostomus plerumque utitur, peculiariter in homilia, quæ inscribitur, de oratione Annæ, & quod utilis sit paupertas, hoc dicendi stylo probat feliciorem divite pauperem esse, & beatiorum gaza ipsa, paupertatem. Quæ homilia habetur in primo Tomo post homilias in Genesim. Atque etiam prope finem quinti Tomi, homilia septuaginta-

gesima octava, quæ inscribitur: Quod melius est injuriam pati, quam inferre. Deinde, postquam dixit, & nuntiavit commodum, quod ex hoc consequitur, in hunc modum subdit: Sed est grave (inquit) injuriam pati, & calumniam. Non est grave, non est. Quousque circa præsentia stupidus hæres? Neque enim id Deus instituisset, si grave foret. Animadvertite vero, qui fecit injuriam, abiit, habens quidem pecunias, sed & conscientiam percussam: læsus autem, pecuniis quidem privatus, habens autem apud Deum fiduciam, possessionem innumeris thesauris digniorem, &c. Hinc jactura temporalem, quæ minima est, locato, istinc spirituale damnum reponito, quod sibimet machinatur, qui alium lædit, & contumelia afficit. Et ita D. Chrysostomus concludens, inquit: Quid ais? Privatus sum omnibus meis: libet tacere. Calumniam sum

passus, & ferre jubes æquanimitè, & quomodo potero? facillime profecto si tamen in cœlum respicias, si spectes hanc pulchritudinem, & quod te Deus suscipere promiserit, injuriam generose ferentem. Hoc argumentum fac, & cœlum respiciens, cogita, quod illi super Cherubim sedenti factus es similis. Nam ille contumeliis affectus fuit, & toleravit: opprobria pertulit, nec ultus est, percussus, & non surrexit: sed contra beneficia reddidit iis innumera, qui talia patrauerant. Nosque suos esse jussit imitatores. Ubi quidem Chrysostomus solvit quæstionem cum spe præmii, & Christi Domini exemplo, ejusdemque præcepto. Non secus ad suadendum populo ignaro inimicos diligendos fore, hisce quatuor mediis uti oportet. Primum quidem est agere de damno, & jactura, quam Zoili, detractores, & inimici nostri sibi comparant: & similiter de com-

modo, quod inde provenit nobis. Secundum quidem medium, est, agere de præmio, quod sane consequemur: *quia erimus filii Dei, & hæredes, cohæredes autem Christi.* Tertium est exemplum Dei afferentis: *Qui solem suum oriri facit super bonos, & malos: & pluit super justos, & injustos.* Quartum autem medium confirmatur Dei præcepto. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros.* Quod nisi feceritis peribitis, & in æternum ardebitis: modo vero eligite utrum horum præstet vobis, numquid diligere, an poenas luere?

Magnum quidem ingenii acumen, & artificium requiritur ad abolendas, & radicitus extirpandas falsas, & erroneas populi, quas habet, opiniones. Ut Salomon ille in Ecclesiastico cap. 2. facit plerumque opiniones rejiciens, quæ juxta summum bonum ferebantur. Et Apostolus ad Romanos (Cap. 5. 6. &

7.) adversus contrarios eos, qui persecutionem docebant, per meram fidem dumtaxat, absque operibus legis.

CAPUT XXXVI.

UTI EVANGELICUS PRÆCO
suadeat.

CUM nostræ voluntatis quo tendit objectum, sit vere bonum, aut saltem apparens bonum, numquam enim noster appetitus fertur in malum, nisi sub aliqua specie boni. Quamobrem plerique sunt, qui sibiipsis imponunt, & sensualium rerum desiderio trahuntur. Ut autem hæc inimici fraus destruat, Ecclesiæ Dei Concionatores præsumt. Ea propter mediis, & rationibus uti debent, quibus populo suadeant: scilicet peccati bonum: & gaudium mundi, & carnis fucatum, & lutulentum, & omnino dolosum esse.

Se-

Secus autem de virtutis commodo suadeat: nimirum virtutis bonum verum, & amabile esse: & servire Deo non modo utile, & honestum, sed & delectabile. Et sicut providi quique duces, dum bellum gerere cum alio student, optimam quamque munitionem debent parare, ut hostes aggrediantur, & militibus adunatis bellicum canere, ut tandem trophæum obtineant. Ad hunc quippe modum Evangelici concionatores summo studio, & opera exquirere, & rationes adinvenire tenentur, quibus cum plane ostendant virtutis viam non modo honestiorem, verum & utiliore, & magis delectabilem esse, quam vitii, perditionis, & interitus: Quod si suadere nequeant: ipsam delectabilior, dulcioremque esse saltem probet: atque suadeat utiliore, ac magis commodam esse, proptereaque insolentiæ maximæ esse ipsi virtuti velle præponere vitium. Et absonum omnino ipsam

S

pec-

274 Modus Concionandi.

peccati obscenam voluptatem, honestæ virtutis commodo, & dulcedini præferre. Alias operæpretium est rationibus ostendere, quod vitium, & si oblectet, & jucundet, cæterum maxime nocet. Ad hoc autem expedit plerumque recitare, & inquirere damna, quæ ex quocumque vitio emanant, ut ab hujusmodi audientes abhorreant. In hisce, quæ dicta sunt, latissimus patet concionatori mediorem campus ad suadendum.

Nam ad hoc, ut aliquid appetatur, & diligatur, necessum est ostendere illud delectabile, & oppido satis jucundum, & honorificum nimis esse, facile, & non arduum, scilicet ipsam virtutem. Hæc quidem omnia ostendi possunt, si ejus, quod docetur, explicetur definitio, nonnumquam per suas causas: ejus commodum ostendendo: alias per suos effectus demonstrando. Idem omnino licet fieri in ipso damno, quod

Modus Concionandi. 275

quod subterfugere potest. Nam cum contrariorum eadem sit ratio, & voluntas nostra propensa cum sit ad bonum sectandum, ex eoque ejus commodum sibi ostenditur, ita quidem divertit à malo, cum ejus nocumentum requirit & videt, utpote molestum, odiosum, inhonestum, & ignominiosum illud esse, &c. Qui Rethorices documentis delibuti sunt, longe, lateque hoc ipsum facere poterunt. Cæterum quibus sors non suggestit, eis advertere sufficiat, quinam honores, & commoda in bono contineantur: & quot opprobria habentur in malo. Quibus probe librat, utique virtutem sectandam fore, & vitium fugiendum suadebit.

CAPUT XXXVII.

*A QUIBUS RECITANDIS CAVERE
debet concionator.*

CAveat Evangelicus præco, ne suggestum ascendens, suimet honoris gloriam autumet, aut prædicet. Vel quia noverit obtrectatores nomen suum ignominiose detrahentes, se ipsum haud defendat ibidem. Nec se justificet, virum utique probum, nec infimæ notæ esse, nec litteris delibutum se esse dixerit. Hoc enim est, quod latebat, prodere; & quod inter duos, tresve ferebatur, universo cætui manifestare. Et, quod pejus est, quod aliis patientiam cum prædicet, se elatum omnibus præbet, & vestimenti lacinia dum tangitur, ægre fert. Ideoque tacere, & æquo animo tolerare præstat, siquidem ea est rerum vicissitudo, & tempus,

om.

omnium medicus est, ad cuius cursum omnia decidunt, & labuntur, cunctaque prætereunt. Deinde suos æmulos confundet, & maximo cum trophæo superabit, & tandem victoriæ palmam reportabit. Verumtamen qui hoc ipsum non faciunt, sed in pulpito se ipsos prædicant, præterquam quod aures adstantium offendunt, insuper ab eis posthabentur, & ejus doctrina minus recipitur.

Caveat, ne jactabundus sui ingenii acumen, & agilitatem ostendet, aut quæ dicere habet, nimis collaudet, & ad nubes usque tollat, dicens: Quod adhuc nemo tam egregium, & prope divinum excogitavit punctum, & similes hujusmodi vanitates, & jactantias. Ad summum autem dixerit: Attendite, & notate hoc: absque eo quod subdat, quia nimis acutum, aut præstantissimum est. Nam sive bonum, sive malum illud sit, dehinc audientes viderint, & judicabunt.

Caveat absona, & longe extera à præsentī concione verba proferat: illud vero quod à concione dissidet, utpote sermones, quod ad ædificationem populi non conferunt, hæc nimis pensanda sunt; & maximo cum studio examinanda ante quam proferantur in pulpito. Namque in hisce, & similibus sermonibus, ineptiæ dici plerumque solent.

Caveat dixerit forsā quod sero nimis ei sermonem ipsum commendarunt: hujusmodi namque jactantiæ verba sunt. Non secus ac si diceret. Si tam brevī temporis spatīo, & præter spem, talia, tamque mirifica prædico: quid si temporis angustia non premeret? Hoc sibi suadeat concionator, eo audientium aures alacres, & subtiles jam esse, ut probe eorum animum, mentemque caleant, & percipiant. Quos & vilipendunt, & inde risum habent, cum eos jactare cernunt.

Ca-

Caveat ostenderit se moleste ferre, aut potius obtrectet ex eo, quod modicus astat audientium coetus. Siquidem præsentēs non sunt noxii, cum adsint: & absentes non percipiunt, cum absint: & sic taxatio volaret in aerem & præsentēs male judicant de ejus patientia, & æquanimitate. Graviter enim ferunt cum cernunt se vilipendi, & pro minimo reputari. Quin potius meminisse tunc habet, quod Christus Dominus prædicavit mulierculæ Samaritanæ. (Joann. 4.) Propterea spiritu, & devotione, ante oculos ponat Christi crucifixi amorem, & pro ejus amore, & cum amore prædicet dumtaxat. Astantes enim quam primum promulgantes, & illius optimam famam circumferentes, alios quidem trahent ut suam egregiam doctrinam sectentur.

Caveat cito credulum se omnibus præbeat, ut cuncta, quæ à secularibus illi nuntiantur sibi suadeat, detrahentes

res apud eum clericos, aut civitatis rectores, & præsidēs, & hisce similibus obrectantes, & apud eum coquerentes. Plerumque enim evenit ut quidam sibi illatæ injuriæ non secus vindictam sumere valentes, ipsum concionatorem, quasi instrumentum sumunt, quem cautionibus informant & verbis dolosis saris dant, & forte longe aliter, quam se habet res. Quod si Evāgelici concionatores nullo habito consilio, nec veritatem ipsius rei undequaque inquirent, sed nimis credule suggestum ascendentes, protinus id ipsum evomunt, & eorum falso imposita crimina taxant, pululabunt quidem in populo scandala, plerumque insontes damnabit, & ipse vultu confusus manebit, cum tandem veritas ubique sit non celanda, sed plane videnda est. Hoc maxime notandum est concionatori. Hujusmodi namque res postulat eum perspectum, & nimis callidum, ne omnino concipiat quæcum-

cumque audit: sed probe omnia pensare, & utrum dolus aliquis delitescat ibidem, rimari. Quod si attentas aures præbere debet calumniantibus, non ita facile eorum detractionibus assentiatur; quin prius omnia ruminet. (*Levi. 2.*) In veteri namque lege prohibitum erat, ne offerrentur in holocaustum animalia, quæ non ruminabant. (*Deut. 14.*) Caveat inter increpandum luxum, & prodigalitatem, erga victum, & vestitum, dixerit, ut plerique inepte faciunt, dicentes. Ea est rerum vicissitudo, ut jam jam sutoris conjux ita laute se gerat, & monilibus, sericisque vestibus ornet, ut quasi cujusdam principis uxor luculenter incedat, & varietatibus induta. Hoc enim ignominiosum est valde, & sutorum detrahare honori. Sed potius alio dicendi charactere, & ordine dicat. Ea est rerum vicissitudo, ut jam fabri uxor, &c. Non autem in particulari, Sutoris, sartorisve. Et sic de reliquis. Ca-

Caveat ne nimis Doctorum prolixas auctoritates Latino sermone ibi recitet: sed breves satis. Verum longiusculas (si tamen compendiosæ sint) licebit referre dumtaxat. Hujusmodi namque populus ignarus fastidit nimis, & offenditur. Præterea quique sapientes viri non ita facile ferunt cum iterum Hispano sermone recitanda sint: Fastidit miseros crambe repetita magistros. Veruntamen quicquid Latino sermone recitaverit, utpote scripturæ, doctorumve auctoritates referendo, paulatim, luculenter, & clare illud pronuntiet. Caveat autem neotericos ibi doctores reciter: namque suggestum ea pollet auctoritate, & gravitatem tantam postulat, ut sacram scripturam dumtaxat, & ex sacris doctoribus jam priscos citare liceat. At inter doctores scholasticos S. Thomam, & D. Bonaventuram solum recitet: hosque raro. Nusquam tamen Durandum, Scotum, nec Paludem,

Modus Concionandi. 283
Gabrielem, aut Cajetanum, nec reliquos insuper doctores scholasticos.

CAPUT XXXVIII.

DE SERMONIBUS SANCTORUM.

AEquum sane est, & acceptum satis Divorum merita inlyta promere, verbis & præconiis edere, atque eorum heroicas efferre virtutes, & victorias, trophæaque pangere. Idque sancti patres, & prisci, sacrique doctores fecere. D. enim Chrysostomus Tomo quinto, homilia quinta, prædicat sanctimoniam patientissimi Patriarchæ Job. Et homilia sexta idem omnino facit de Elia Propheta. Et homilia septima de Machabæorum præstantia. Homilia octava de tribus pueris, qui in camino æstuantis incendii metro ludentes, ordinate ad laudem omnipotentis Dei omnia elementa provocantes, respudis-

284 Modus Concionandi.

incedebant. Et homilia nona laudibus effert coelibem, castamque Susannam. Non secus videntur facere sancti Ecclesiæ doctores; D. Augustinus, Ambrosius, Gregorius, D. Basilius, Nazianzenus, & plerique alii. Quapropter Ecclesiasticus cap. 44. dicit: Laudemus viros gloriosos in generatione sua. Et Christus Dominus laudat sanctum præcursorem, & D. Petrum, & D. Mariam Magdalenam: & alios sanctos quam plurimos. Quod si ex nostris cantionibus, & laudibus, & diebus festis, in quibus eosdem sanctos colimus, nihil emolumentum, aut gloriæ eis accrescat, cæterum quoniam suis laudibus trahuntur fideles ad eorum virtutes sectandas, atque ut devotionem habeant in eis, idcirco ab eorum laudibus non debemus abstinere. Paulus ad Galatas cap. 1. inquit: *In me clarificabant Deum.* Et in Epistola ad Hebræos II. *Memores estote eorum, qui præsumunt vobis, qui lo-*

cu-

Modus Concionandi. 285

cuti sunt vobis sermonem Dei, &c.

Igitur dato, quod viri sancti laudandi sunt, duo sunt maxime concionatori notanda juxta hoc. Primum quidem est, quod parum prædicet de sancto illo, & hoc in fine concionis servet. Haud tamen apocrypha, vanaque recitet, quæ sapientum aures offendant. Namque Apostolus de se cum dixisset: In nomine Jesu mirabilium multitudinem fecisse: S. vero Lucas in Actibus Apostolorum non multa recitat. Ejusmodi quidem concionator pauca referat de sancto: & ea vera sint, & authentice comprobata, ut conferant ad populi ædificationem, & fidem augeat suæ doctrinæ, non fidem minuat.

Secundum, quod advertere debet concionator, est juxta modum laudandi. In quo duæ simul considerandæ sunt laudandi rationes. Prima quidem est; ne communia, & trita nimis de aliquo

sanc-

286 Modus Concionandi.

sancto prædicet : sed aliquam peculiam , & exquisitam prærogativam , & heroicam virtutem ei ascribat , in qua reliquos excellat sanctos. Namque arma ex eodem metallo fabricantur ; verum hanc materiam si armarius temperet , lucidiora quidem apparent reliquis armis. Ita quidem omnes sancti fuerunt utique viri perfecti , & omnibus virtutibus insigniti : nonnulli suas virtutes ætenuis expolierunt , & igne examinarunt , ut in ipsa virtute facile primum obtineant , & eximii valde , egregiique sint. Ea propter & mater Ecclesia pro omnibus concinit. Non est inventus similis illi , qui conservaret legem excelsi. Quod si in hoc omnes conveniunt , ingeniosus concionator exquirat aliquod peculiare encomium , ut eum præferat cæteris. Hic namque laudandi modus est juxta rhetorices documenta : & ipse quoque sanctus maxime exaltatur. Sic enim Christus Dominus

Modus Concionandi. 287

satis collaudat S. Joannem Baptistam , dicens : (*Matth. 11.*) *Inter natos mulierum non surrexit major , &c.* Et Centurionem dum dixit : (*Matth. 8.*) *Non inveni tantam fidem in Israel.* Et Magdalenam , pro ea respondens Marthæ sorori ejus. Si de S. Joanne Evangelista sermo fiat , dicito omnium dilectissimum Deo fuisse , & quod ipse solus inter Apostolos duodecim virginitatis aureolam obtinuit. (*Luc. 10.*) Si de Joanne Baptista prædicet , dicat quod à ventre matris rationis particeps fuit , & sancto flamine delibutus. Si de S. Paulo quod vas electionis inter omnes Apostolos in prædicationis ministerio facile princeps fuit. Si de S. Jacobo quod lux & decus totius Hispaniæ fuit : & inter omnes Apostolos primus fuit martyrio laureatus. Si de S. Francisco ut præ omnibus sæculi contemptor extitit , post ipsos Apostolos. Si autem de S. Antonio , de suorum mirabilium ex-

cel-

288 Modus Concionandi.

cellentia , quod inter omnes clarus fuit. Si de Sancta Catharina, quod inter omnes sanctas meruit ipsa sola tres aureolas deportare utpote virginis , martyris, & doctricis , post ipsam virginem Mariam. De Magdalena autem dicitur, quæ torrentem lacrymarum fundit , & maximam compunctionem , & dolorem præ omnibus habuit. Adhunc sane modum poterit cæteros laudibus sanctos efferre, & peculiaribus donis antepone, non autem quæ sunt communia, de eis peculiariter prædicent. Nec tamen opus est totius vitæ cursum enarrare , aut à quibus ortus oriendusve parentibus est , & quam peragravit, aut quo tandem pervenit , & reliqua hujusmodi , quæ ad garrulos, & loquaces spectare videntur, & quasi librum ibi recitare , qui flosculus Sanctorum dicitur. Sat sit, ut prælibabimus , aliquod peculiare donum, quo illum præ omnibus Deus insignire voluit , recitare : ac singulare privilegium,

Modus Concionandi. 289

gium , quod illi Deus concessit, ac pie communicavit , ostendat. Quod si ad hoc recitandum operæ pretium fuerit nonnihil ex suæ historiæ cursu recitare, breviter , & succincte perstringat , & reliqua , quæ ad hoc punctum non spectant missa faciat. Hæ sane laudes intelligendæ sunt , quod fiant in eorum Ecclesiis, & advocacionibus. Nam si in festo D. Bartholomæi concio fiat apud D. Franciscum, non est opus quicquam laudis pro S. Bartholomæo edere : sed Evangelium dumtaxat prædicare , sine aliqua prorsus D. Bartholomæi commemoratione. Quod si in ipsius ædibus , & Ecclesia prædicetur, congruum quidem esset, nonnihil de eo laudis recitare (quod in fine concionis servandum est), pro ipsius honore , & devotione populi. Utcumque tamen illud sit , nusquam tamen utilem doctrinam animabus omittendam suadeo : ut totum tempus con-

290 Modus Concionandi.

sumetur in Sanctorum laudibus recitandis.

Secundus laudandi modus, est, cum prius laudantur hi, quibus ipse antepositur: quod quidem fundamentum habetur etiam in rethorices documentis. Homerus enim priscus poeta, & sane egregius, in Iliade, quam in laudem Achillis scripsit: ut Achillem probe, & secundum animum collaudet, prius Hectorem collaudat, & ejus præclara gesta recitat: denique vero unico dumtaxat verbo Hectori præfert Achillem, dicens, quod vicit, ac superavit Hectorem. Quanto enim laudibus ipsum Hectorem effert: tanto magis laudat Achillem, qui victor evasit. Non sectus Dei Apostolus ut legem novam magis ac magis collaudet, & probet, prius veterem Moysi legem collaudat, ad Hebræos dicens: Cap. I. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, novissime,*

Modus Concionandi. 291

me, &c. Deinde ait, quomodo hæc lex gratiæ à Christo Domino data est. Et mox quantum Christus, siquidem Dei filius est, Angelicis spiritibus præstet, qui servi, & ministri Dei sunt. Itaque (ut ad propositum revertamur) si in festo D. Petri placuerit immortalibus laudibus eum efferre: prius quidem de Suprema Apostolorum dignitate proloqui decet, qui quasi Seraphim sacrosanctæ militantis Ecclesiæ extiterunt, & quasi principes ejus. Et quæcumque prædicaverunt, & exararunt, omnino Evangelium esse, & Scripturam Sacram, & scientiam à Deo illis infusam. Postquam in communi de hujus celeberrimi, & prope divini ministerii verba fecerit, & de Apostolorum excellentiâ, dicito. Audistis principatum, & supremam dignitatem Apostolorum? Modo advertite quod D. Petrus omnium Princeps fuit, & caput eorum. Exactius (profecto) & luculentius ita D. Petrum

efferes atque si eas, quas disceptationes cum Simone Mago gessit, recitares, aut ea, quæ ubique gentium peregit, miracula referres, aut gesta alia enarrares, quæ audientium animos tepefaciunt, & tandem eorum non movent affectus, nec in devotionem, & majorem reverentiam sanctorum eos trahunt. Insuper si S. Matthiam intendis laudibus insignire: prius illius Josephi peculiarem probitatem laudato, qui cognominatus est justus, pro sua singulari sanctitate: hoc modo dicens. Advertite quisnam S. Matthias sit. Hic enim sancti spiritus electione, qui probe hominum corda novit, nec decipi potest, Apostolatus ministerium sortitus est: (Act. 1.) & Josepho præpositus, & cœlesti signo ab Apostolis electus, & in eorum numero computatus. Hæc duo exempla sufficiant, ut quisque ingeniosus verbi divini concionator sumat styllum ac dicendi modum, & Rethorices

do-

documentis utatur, ut optimis rationibus & coloribus Rethoricis artificiose, & maxima cum brevitate sciat Sanctorum merita laudibus extollere, in eorum solemnitatibus, & Ecclesiis: secundum eum modum, qui melius videbitur expedire. Quod etiam eligere poterit ex gemino dicendi modo jam posito.

CAPUT XXXIX.

DE SERMONIBUS PRO DEFUNCTIS.

Sancti quippe Doctores, & jam præsci pro defunctis prædicare consueverunt, & ad hujusmodi quidem funereos excogitarunt sermones. In scriptis namque D. Gregorii Nazianzeni invenimus conciones pro obsequiis Magni Basilii, & D. Athanasii: atque etiam in funeralibus parentis sui Gregorii, & fratris Cæsarii, & suæ sororis Gorgo-

I 3

nia.

niæ. & D. Ambrosii quoque duæ ex-
tant funebres conciones, altera pro Theo-
dosio, alia pro Valentiniano Imperato-
ribus. Quibus sane concionibus præor-
dinandis utilis quippe materia, & fun-
damenta extant: utpote: De recorda-
tione mortis: De miseria, & fragilitate
hominum. Uti stipendium peccati
ipsa mors est: De sæculi vanitate, &
contemptu: De perenni gloria: De ju-
dicii magni die. De pœnis Inferni, &
beatorum gaudiis. Pro ipsis vero de-
functis, unum, aut alterum verbum
solum addat, & hoc prope concionis
finem & quasi in compendium præfata
redigens, illud verbum applicet dicens,
quia probe vitæ suæ cursum consumma-
vit & ipse, & quasi fortissimus quisque
milès perstitit usque in finem, & om-
nia tandem sacramenta percipiens, mi-
gravit. Et ita pie credendum est, gau-
dia meruisse sempiterna. Cætera, quæ
hisco insuper addi possunt, vanitas, &

maxima dementia est: quod audientium
aures offendit nimis. Præterquam si
mortuus fuerit aut Rex, Regine, aut
aliquis alius Princeps, seu optimates,
tunc enim licentiam habebit conciona-
tor plusculum extendi secundum præcla-
ra illius principis merita: verum & hoc
cum prudentia, & verborum delectu
fiat. Namque si dum prædicamus de
illis sanctis, quos jam Ecclesia recepit,
& in numerum Sanctorum computavit,
non licet doctrinam utilem omittere pro
eis laudibus decantandis: quanto minus
licebit in pulpito eorum immortales
laudes recitare, quos quidem salvine
facti fuerint, ignoramus, quamvis vi-
sum fuerit nobis foeliciter discessisse?

CAPUT XL.

QUIDNAM FACERE DEBEAT
post ipsam prædicationem.

HAUD tamen concionator vana efferatur jactantia, cum se recte prædicasse cognoverit: sed considerandum ipsi est, hoc prope divinum, & cœleste donum sibi collatum fuisse, pro communi Ecclesiæ utilitate, & pro salute animarum. Et insuper quod Christus Dominus in Evangelio (*Matth. 7.*) dicit, quod in novissimo magni judicii die multi dicent: *Nonne in nomine tuo prophetavimus, & demonia ejecimus?* Quos Deus ignorabit, nec amplius cognoscet. Et Apostolus (*1. Cor. 13.*) ait: *Si linguis hominum loquar, & Angelorum: charitatem autem non habeam, nihil sum.* Itaque neque pro peculiari fandi, aut movendi charismate se jactet,

&

Modus Concionandi. 297

cæteros vilipendat. Plerumque enim maximus Deus solet indignis & sibi adversis hæc, & similia dona communicare, non pro se, sed pro aliorum utilitate dumtaxat. Proptereaque debet existimare forsitan aliquam humilem aniculum adfuisse concioni bonæ, ad cujus merita respiciens Deus, concionatori gratiam dedit, & spiritum prædicandi, & scientiam, & leporem dicendi infudit, cum tamen hæc non mereretur. Plerumque enim Deus administrat bona, & ea suggerit mediis quasi vilibus, & abjectis instrumentis. Ut Eliæ Prophetæ carnes suggesit per ministerium corvorum. (*3. Reg. 17.*) Noluit quidem Deus Eliam per manus aquilarum, aut ministerio accipitrum (quæ nobiles utique sunt) alere: sed corvorum ope. Samson quoque per asini mandibulam potavit: (*Jud. 15.*) quæ, fætidum, turpe & vilissimum quid est. Hæc quidem ita placet Deo operari, ut magis, ac magis

gis

298 Modus Concionandi.

gis ejus sapientia, atque potentia coruscet, & fulgeat: Et propterea dederet maxime concionatorem gloriari, & collum erigere, siquidem per reprobos fieri solent magnalia, & excelsi sermones. Quam obrem cum Dei peculiare auxilium senserit hisce meditationibus se colligat. Nec patiatur se laudibus erigi, ne forsan vanitatis venticulus omne meritum tollat; & peculiare Dei auxilium dirimat, & in subsequentiis concionibus desit. Cæterum si aliter fieri nequit, quin laudes sui audiat, se non audire simulet: observet, & taceat. Nec, ut quidam faciunt, effeminatis, & mollibus se excuset verbis, qui quandoque se nihil omnino scire fatentur, quorum superbia, & jactantia insinsecus latitat. Deo tamen in immo cordis gratias age pro omnibus, quæ tibi communicare dignatus est.

Debet insuper concionator peculiarem quendam amicum consulere, & ab

Modus Concionandi. 299

eo diligenter inquirere, & percontari, numquid in pluribus offendat, aut deficiat: & ut cumque illud sit, ostendere dignetur: quod sane inquirat cum animo corrigendi se ipsum, & lateatur deinde cum suis illi defectus objiciunt, præcipue cum amicorum correptio facilis sit, nec fraterna admonitio graviter ferenda est.

Tandem quibuscum major fructus animarum percipiatur, interroget, illudque sectetur, & prædicet ad laudem Omnipotentis Dei, qui trinitus, & unus vivit in sæculorum sæcula. Amen.

FINIS.

I N D E X

CAPITUM QUÆ IN
hoc opere continen-
tur.

C aput primum, de bonitate concionato- ris.	fol. I.
Cap. II. De scientia & studio concionato- ris.	12.
Cap. III. De materia prædicationis.	22.
Cap. IV. De sensu litterali.	25.
Cap. V. De morali sensu.	38.
Cap. VI. De morali sensu, quem cavere de- bet concionator.	43.
Cap. VII. Quomodo concionator hoc de- pravato morali uti posset.	54.
Cap. VIII. Uti sermo Evangelicus compo- natur, & fiat.	61.
Cap. IX. De digressionibus.	70.
Cap. X. Uti ampliandæ & dicendæ sint di- gessiones.	79.
Cap. XI. Uti digressiones inveniuntur.	86.
Cap. XII. Uti comparationes invenian- tur.	90.
Cap. XIII. Uti auctoritates inveniantur.	97.
Cap. XIV. Uti exempla scripturæ invenian- tur.	

tur.	107.
Cap. XV. De correctionibus.	108.
Cap. XVI. Quomodo increpandum sit: & ex Evangelio uti correctiones sint dedu- cendæ.	125.
Cap. XVII. De alio modo ampliandi digres- siones.	133.
Cap. XVIII. De gemino alio modo amplian- di digressiones.	144.
Cap. XIX. De modo procedendi.	152.
Cap. XX. De introductionibus concio- num.	158.
Cap. XXI. De enarratione Evangelici con- textus.	165.
Cap. XXII. Quod verbi Dei concionator ad omnium utilitatem prædicet.	177.
Cap. XXIII. Quod Evangelicus concionator doceat.	186.
Cap. XXIV. Quanam doctrina communiter uti debet.	188.
Cap. XXV. De doctrina Ethnicorum.	198.
Cap. XXVI. Uti concionator habeat delect- tare.	204.
Cap. XXVII. Uti concionator habeat mo- vere.	211.
Cap. XXVIII. De spiritus fervore concio- natoris.	221.
Cap. XXIX. De orationis studio Evangelici concionatoris.	226.
Cap. XXX. de idiomate & vernaculo sermo- ne concionatoris.	230.
	Cap.

INDEX

- Cap. XXXI. De ipsius concionatoris vobis accentu, seu tono. 238.
- Cap. XXXII. Uti nativæ vocis acentus fo- veatur, & conservetur. 248.
- Cap. XXXIII. De æquabili motu artuum, ac prædicandi stylo. 256.
- Cap. XXXIV. Uti recordabitur, dum obli- viscitur ejusdam puncti, & incongrue assertum corrigeret. 261.
- Cap. XXXV. De confutatione objectionum, & responsione eartum. 265.
- Cap. XXXVI. Uti Evangelicus prætor sua- deat. 272.
- Cap. XXXVII. A quibus recitandis cavere debet concionator. 276.
- Cap. XXXVIII. De sermonibus sancto- rum. 283.
- Cap. XXXIX. De sermonibus pro defunc- tis. 293.
- Cap. XL. Quidnam facere debeat post ipsam prædicationem. 296.

FINIS.

Cap. XL. De prædicatione post prædicationem. 296.

Cap. XL. De prædicatione post prædicationem. 296.

Cap. XL. De prædicatione post prædicationem. 296.

Cap. XL. De prædicatione post prædicationem. 296.

Cap. XL. De prædicatione post prædicationem. 296.

